

T.C
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

135517

SOKAK ÇOCUKLARININ SOSYAL
REHABİLİTASYONU

135517

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Serdar ORHAN

13. FAKÜLTESİNİN
REHABİLİTASYON BİLİM DALI

Enstitü Ana Bilim Dalı: ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE
ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ

Enstitü Bilim Dalı: ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE SOSYAL
SİYASET

Danışman
Doç. Dr. Ali SEYYAR

TEMMUZ 2003

T.C
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOKAK ÇOCUKLARININ SOSYAL
REHABİLİTASYONU

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Serdar ORHAN

Enstitü Ana Bilim Dalı: ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE
ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ
Enstitü Bilim Dalı: ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE SOSYAL
SİYASET

Bu tez 18.12.2023 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği/
Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

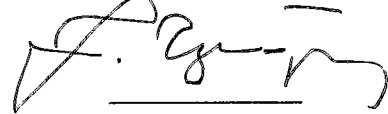
Jüri Başkanı

Doc. Dr. ALİ SEYYAR

Jüri Üyesi

Dr. Doc. Dr. Osman SARI

Jüri Üyesi

Dr. Doc. Dr. Ferruh TUĞCUOĞLU

ÖNSÖZ :

Öncelikle tez çalışmam sırasında bana yardımcı olan ve her zaman destekleyip, yol gösteren değerli danışmanın Sayın Doç.Dr. Ali SEYYAR'a öncelikle teşekkür ederim. Tez jürimde yer alıp bana tezimle ve diğer çalışmalarım ile ilgili yön veren değerli hocalarım; Sayın Yrd.Doç.Dr. Osman SARI ve Sayın Yrd.Doç.Dr. Ferruh TUZCUOĞLU'na da teşekkür ederim. Tezimin yazımı aşamasında bana yardımcı olan Türk Cumhuriyetlerinden gelen yüksek lisans öğrencileri arkadaşlarıma, tezimin çıktılarının alınmasında ve her zaman verdiği moral desteğinden dolayı sevgili arkadaşım İlhan GEDİK'e de sonsuz teşekkür ederim.

Ayrıca yüksek lisansı bırakma aşamasında iken yanlarına gelip, beraber çalıştığım ve her zaman sağladıkları dostluk ve moral ortamından dolayı, Sosyal Bilimler ve Fen Bilimleri Enstitülerinin başta Değerli Yöneticileri olmak üzere tüm Personeline de teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	VII
TABLolar LİSTESİ	VIII
ŞEKİLLER LİSTESİ	IX
ÖZET	X
SUMMARY	XI
GİRİŞ	1
1-SOKAK ÇOCUKLARININ TANIMI VE ÖZELLİKLERİ :	3
1-1-Tarihi Süreçte Sokak Çocukları :	3
1-1-1-Cumhuriyet Öncesinde Sokak Çocukları :	3
1-1-2-Cumhuriyet Döneminde Sokak Çocukları :	5
1-1-3-Batı Dünyasında Sokak Çocukları :	6
1-2-Sokak Çocuğu Kavramı :	7
1-2-1-Çocuk Tanımının Kavramsal ve Sosyal Boyutu :	7
1-2-2- Sokak Çocuğunun Tanımının Kavramsal ve Sosyal Boyutu.....	9
1-2-2-1-Sokakta Yaşayan Erkek Çocukları :	13
1-2-2-2-Sokakta Yaşayan Kız Çocukları :	13
1-2-3-Çalışan Sokak Çocukları :	13
1-2-3-1-Çocukların Çalıştıkları Alanlar :	16
1-2-3-1-1-Formel Sektör :	16
1-2-3-1-2-Enformel Sektör :	17
1-2-3-1-3-Tarım Sektörü :	17
1-2-3-1-4-Toplumca Dışlanmış Sektör :	18
1-2-3-2-Türkiye'de Çalışan Çocuklar :	19
1-3-Sokak Çocuklarının Özellikleri :	20
1-3-1-Genelde Madde Bağımlısı :	20
1-3-2-Marjinal Bir Hayat:	23
1-3-3-Sosyal Risklerle İç İçte Bir Hayat :	25
1-3-4-Sosyal Tecrid :	26
1-3-5-Aile Bağlarının Zayıf Olması :	27

2-SOKAK ÇOCUĞU SORUNUNUN TEMEL SEBEPLERİ VE SOSYAL RİSK

BOYUTU :	29
2-1-Sokak Çocuğu Sorununun Temel Sebepleri :	29
2-1-1-Özel Aile İçi Faktörler :	29
2-1-1-1-Üvey Anne-Baba :	30
2-1-1-2-Aile İçi Şiddet :	31
2-1-1-3-Parçalanmış Aile :	33
2-1-1-4-Kalabalık Aile :	33
2-1-1-5-Aile Bütçesi :	34
2-1-1-6-Cinsel İstismar :	35
2-1-1-7-Aile Tarafından Zorla Çalıştırılma :	37
2-1-1-8-Sevgi İlgi Yetersizliği :	37
2-1-1-9-Sorunlu Ebeveyn :	38
2-1-2-Genel Sosyo Ekonomik Koşullar :	38
2-1-2-1-Göç :	38
2-1-2-2-Çarpık Kentleşme ve Gecekondulaşma :	40
2-1-2-3-Gelir Dağılımı :	41
2-1-2-4-Nüfus Artışı :	42
2-1-2-5-Eğitimsizlik :	43
2-1-2-6-Macera Düşkünlüğü :	46
2-1-2-7- Büyük Şehrin “Renkli” Yaşamı :	46
2-1-2-8-Düşük Zeka Düzeyi :	47
2-2-Sokak Çocuğu Olmanın Getirdiği Sosyal Riskler :	47
2-2-1-Sokakta Yaşamaktan Kaynaklanan Riskler :	48
2-2-1-1-Çocukların İstismara Uğraması :	48
2-2-1-2-Fuhuş ve Eşcinsellik :	49
2-2-1-3-Kronik, Tehlikeli ve Bulaşıcı Hastalıklar :	51
2-2-1-4-Kazalar ve Yaralanmalar :	51
2-2-1-5-Madde Bağımlılığı :	52
2-2-1-6-Eğitimsiz Kalma :	53
2-2-1-7-Organlarının Çahnma Tehlikesi :	53

2-2-1-8-Çete ve Örgütler Tarafından Suç İşlemeye Zorlama :.....	54
2-2-1-9-Fiziksel ve Psikolojik Gelişim Bozuklukları :	54
2-2-1-10-Yetersiz Beslenme :	55
2-2-2-Çalışma Ortamından Kaynaklanan Riskler :	56
2-2-2-1-Ağır İklim Koşulları :	57
2-2-2-2-Tehlikeli Hayvanlar ve Böcekler:.....	58
2-2-2-3-Alkolükler :	58
2-2-2-4-İş Kazaları:	58
2-2-2-5-Şiddet İstismar :	59
2-2-2-6-Bulaşıcı Hastalıklar :	60
2-2-2-7-Gece Kulüpleri, Barlar ve Pornografi:	61
2-2-2-8-Fiziksel ve Psikolojik Yüklenme:	61
2-2-2-9-Hijyenik Olmayan Koşullar:	62
2-2-2-10-Yoğun Araç Trafığı:	63
2-2-2-11-Hareketli Sosyal Hayat ve Farklı Kişilikte İnsanlar:	63

3-KORUYUCU SOSYAL POLİTİKALAR VE SOKAK ÇOCUKLARININ

SOSYAL REHABİLİTASYONU	64
3-1- Sokak Çocuklarının Ortaya Çıkmasını Önleyici Sosyal Politikalar :	66
3-1-1-Aile Politikaları :	66
3-1-1-1-Türk Toplumunda Aile :	68
3-1-1-1-1-Türk Aile Politikasının Temel Özellikleri :	68
3-1-1-1-2 Aile İle İlgilenen Kurumların Organizasyonu :	70
3-1-1-2-Batı Toplumunda Aile Politikalarının Temel Özellikleri :	74
3-1-1-2-1-Batı Toplumunda Ailenin Özellikleri :	74
3-1-1-2-2-Koruyucu Aile Politikalarına Almanya Örneği :	75
3-1-1-2-2-1-Çocuk Parası :	75
3-1-1-2-2-2-Çocuk Bakım Parası :	76
3-1-1-2-2-3-Çocuk ve Gençlerin Bakım ve Eğitimine Destek :	76
3-1-1-2-2-4-Eğitim Parası :	77
3-1-1-2-2-5-Konut Yardımı :	77

3-1-1-2-2-6-Kira Yardımı :	77
3-1-1-2-2-7-Aile Yardımı:	78
3-1-1-2-2-8-Aile Tatilleri :	78
3-1-1-2-2-9-Çalışan Anne Adayının Korunması : ...	78
3-1-1-3-Aile İçi Şiddeti Önlemeye Yönelik Politikalar :	79
3-1-1-4-Aile İçi Cinsel İstismardan Çocuğun Korunması :	80
3-1-2-İstihdam Politikaları :	82
3-1-3-Gelir Dağılımı :	84
3-1-4-Eğitim Politikaları :	86
3-1-5-Madde Bağımlılığı ve Alkolizm :	89
3-1-6-Kentleşme ve Göç Olgusu :	92
3-1-7-Konut Politikası :	94
3-1-8-Sosyal Yardımlar :	95
3-1-8-1-3294 Sayılı Kanun:.....	97
3-1-8-2- 2022 Sayılı Kanun:.....	97
3-1-8-3-Afetlerde Zarar Görenlere Yönelik Yardımlar	98
3-1-8-4-Belediye Kanunu :	98
3-1-8-5-Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu .	99
3-1-8-6-Diğer Sosyal Yardımlar :	100
3-1-9- İller Bazında Oluşturulacak Gönüllü Projeler:	101
3-1-10-Evlat Edindirme ve Koruyucu Aile Projesi:.....	102
3-1-11-Çalışan Çocuklarla İlgili Yasal Mevzuat:.....	104
3-2-Sokak Çocuklarını Rehabilitasyon Edici Politikalar:	105
3-2-1-Sokak Çocuklarının Sosyal Rehabilitasyonu:	111
3-2-1-1-Sokak Çocuklarının Tıbbi Rehabilitasyonu:	114
3-2-1-2-Sosyal Rehabilitasyon:.....	116
3-2-1-3-Mesleki Rehabilitasyon:	119
4- SOKAK ÇOCUKLARIYLA İLGİLİ KURULUŞLAR VE BUGÜNE KADAR	
YAPILAN ÇALIŞMALAR	123
4-1- Sokak Çocuklarıyla İlgili Kuruluşlar:.....	123
4-1-1-Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu:	123

4-1-2-Milli Eğitim Bakanlığı:	125
4-1-3-Emniyet Genel Müdürlüğü:	126
4-1-4-İşveren Sendikalarının Faaliyetleri:.....	126
4-1-5-İşçi Sendikalarının Faaliyetleri:	126
4-1-6-Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı:	127
4-1-7-Devlet İstatistik Enstitüsü:	127
4-1-8-Belediyeler:	127
4-1-9-Üniversiteler:	128
4-1-10-Diyanet İşleri Başkanlığı:	128
4-1-11-Sosyal Çalışanlar Vakfı:	128
4-1-12-Gönüllü Vakıflar:.....	128
4-2- Ülkemizde Sokak Çocukları Üzerine Yapılan Çalışmalar:	129
4-3- Dünyada Sokak Çocuklarına Yönelik Olarak Yapılan Çalışmalar:	129
SONUÇ VE ÖNERİLER	132
KAYNAKLAR	136
EKLER	152
ÖZGEÇMİŞ	154

KISALTMALAR

AMATEM	: Alkol ve Madde Bağımlıları Tedavi Merkezi
Bkz	: Bakınız
B.M	: Birleşmiş Milletler Örgütü
Ç.H.S.	: Çocuk Hakları Sözleşmesi
Ç.S.G.B.	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
D.İ.E.	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DİSK	: Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
D.P.T.	: Devlet Planlama Teşkilatı
E.G.M.	: Emniyet Genel Müdürlüğü
G.S.M.H.	: Gayri Safi Milli Hasıla
I.L.O.	: Uluslar arası Çalışma Örgütü
ILO-IPEC	: Çocuk Çalıştırılmasının Sona Erdirilmesi Programı
Md	: Madde
M.E.B.	: Milli Eğitim Bakanlığı
R.G.	: Resmi Gazete
S.H.Ç.E.K.	: Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu
S.H.U.	: Sosyal Hizmet Uzmanı
T.C.K.	: Türk Ceza Kanunu
TİSK	: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TÜRK-İŞ	: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
UMATEM	: Uçucu Madde Bağımlıları Tedavi Merkezi
YİBO	: Yatılı İlköğretim Bölge Okulları

TABLÖLAR

Tablo 1 : Çocuğun Sağladığı Yararlar ve Verdiği Zararlar Ekonomik	8
Tablo 2 : Sokak Çocuklarının Sigara Kullanma Durumları	22
Tablo 3 : Madde Kullanım Durumları:	23
Tablo 4 : Çocukların Kullandıkları Madde:	23
Tablo 5 : Yıllar ve Hane Gelirlerinin %20'lik Dilimlere Göre Dağılımı	42

ŞEKİLLER

Şekil 1 :Ç.S.G.B. Organizasyon Şekli.....	70
---	----

ÖZET

Anahtar Kelimeler: Sokak, Çocuk, Aile, Aile Politikası

Günümüzde sokak çocukları ve onların gerek, kendileri için gerekse de, toplum için oluşturdukları tehlikenin boyutu giderek artmaktadır. Bu çocukların kendileri ve toplum için sosyal bir tehlike olmaktan kurtarılıp, toplumsal huzurun sağlanması ve bu çocukların kendi ayakları üzerinde durmalarını sağlamak önemli bir sosyal problem haline gelmiştir.

Bu çalışmanın içeriğinin de, sokak çocuklarının tanımı, sokak çocuklarının özelliklerini, sokak çocuklarının oluşumunun altında yatan sebepleri ve onları bekleyen riskler incelendi. Son bölümde ise sokak çocuklarının meydana çıkmasını engelleyecek önleyici hizmetler ile, oluştuktan sonra yapılabilecek rehabilitasyon hizmetleri incelenmiştir.

SUMMARY

SOCIAL REHABILITATION OF STREET URCHINS

Key Words : Street, Child, Family, Family Politics

Today the dimension of the danger, which is constituted from street children against themselves and society, is growing. They must be rescued before not being street children and social peace must be obtained. Because obtaining these children's future is coming an important social problem.

In this study's context, street children's definition, their characteristics, causes under formation of street children and risks that are waiting them, was examined. And at last part, preventive services that will hinder a formation of street children and rehabilitation services that can be done after a formation of street children, was examined.

GİRİŞ :

Sosyal Siyaset, toplumda var olan tüm insanların, tüm yaşamları boyunca tüm sorunlarının, çözümüne yönelik politikalar oluşturan ve bu politikaların uygulamaya koyulmasına yardım eden aktif bir süreçtir.

Esasında sosyal siyaset politikalarının ana hedefi, toplumu olumsuz etkileyebilecek, sorunların oluşmasına fırsat vermeden gerekli tedbirleri alarak, insanların huzurunu sağlamak ve oluşabilecek sosyal maliyetlerin önüne geçmektir.

Ülkemizde sanayileşmenin hız kazandığı 1950'li yıllarla birlikte, toplumu derinden etkileyen hızlı gelişmeler yaşandı. Sanayileşme ve beraberinde getirdiği işgücü ihtiyacına paralel, tarımda makinalaşmaya geçilmesi, toprakların miras yoluyla parçalanması gibi sebeplerle ile ortaya çıkan işgücü fazlası, kırsal kesimden şehirlere doğru bir göç dalgasını oluşturmuştur.

Alt yapısı hazırlanmadan oluşan bu sanayileşme ve göç dalgası, insanların yaşam tarzları, örf ve adetlerini de derinden etkilemiştir. İnsanlar kırsal kesimde sahip oldukları geniş aile dayanışmasından şehirde mahrum kalmıştır. Aile yapısı geniş aileden çekirdek aileye doğru geçmiştir.

O yıllar itibariyle insanların eğitim düzeyleri de çok düşüktü. Bir vasfı ve eğitimi olmayan aile reisleri ailelerinin geçimini sağlamak için daha çok çalışmak zorunda kalmıştır. Çoğunlukla da kadınlarda çalışma hayatına girmiştir. Bu durumdan ise en olumsuz olarak çocuklar etkilenmiştir. Çocuklar aile fertlerinin tümünün çalışması nedeniyle, günün büyük bir bölümünü yalnız, aile denetiminin dışında geçirmeye başlamışlardı. Çocuklar belli bir yaşa gelince de aile bütçesine katkı sağlasın diye okul gitmek yerine, çalışmak zorunda kalmışlardır.

Böyle bir bozuk aile yapısı altında kalan bazı çocuklar eğitimsiz, geçim zorlukları içinde yaşamak zorunda kalmışlardır. O yıllarda ülkemizde aile politikalarının da tam, olması neticesinde bu çocuklar kaderlerine terk edilmiştir.

Neticesinde de “köprü altı” çocukları denilen sokak çocukları ve onların topluma ve kendilerine verdikleri zararlar oluşmaya başlamıştır. Günümüzde ekonomik krizler ve buna bağlı sosyal nedenler ile her gün sokağa yeni çocuklar düşmektedir. Ülkemizde korunmaya muhtaç çocukların sayısı 500 bini aşmıştır. Halen 1.635.000 bin çocuk ise çalışmak zorunda kalmıştır.

Oysa kalkınmanın temel dinamiği olan bu çocukların iyi yetiştirilip, bir sosyal sorun olmak yerine, ülkenin kalkınmasının temel dinamiği haline getirilmiş olması gerekirdi. Bu ise ancak “sosyal siyaset kapsamında huzurlu ve sağlıklı toplumu tesis etmek maksadıyla aileleri ve aile fertleri için oluşturulan sosyal program, eğitim, destek yardımlarının bütününden oluşan “ bir aile politikası ile gerçekleştirilebilir. **“Sokak çocukları esasında toplumsal hayatta ve aile yapısında meydana gelen bozulmanın bir aynasıdır. “**

Tezin birinci bölümünde “sokak çocuklarının tanımı ve onlara ait özellikler” , ikinci bölümünde “sokak çocuğu sorunun temel sebepleri ve sosyal risk boyutu”, üçüncü bölümünde ise “sokak çocuklarının sosyal rehabilitasyonu” adı altında önleyici ve rehabilite edici politikalar incelenecektir.

1-SOKAK ÇOCUKLARININ TANIMI VE ÖZELLİKLERİ :

1-1-Tarihi Süreçte Sokak Çocukları :

1-1-1-Cumhuriyet Öncesinde Sokak Çocukları :

Günümüz sanayi toplumunun bir sorunu gibi gözüken sokak çocukları (çalışan çocuklar-korunmaya muhtaç çocuklar) problemi esasında her devirde, her toplumda değişik isimler altında kendini göstermiştir. Her toplum da zamanın gerçeklerine göre bu toplumsal soruna bir çözüm bulmaya çalışmıştır.

Türk toplumunda kimsesiz çocuklarla ilgili ilk düzenlemeler, 1271’li yıllara dayanmaktadır. Gazan Mahmut Han’ın hükümdarlığı süresinde (1271-1304) Tebriz yakınlarında sosyal maksatla kurulan vakıflar arasında bir de öksüz ve kimsesiz çocuklar için yetimhaneler bulunmaktadır [Kut;1989:138]. Osmanlı İmparatorluğu döneminde de Orhan Gazi’den başlayarak kurulan vakıflarda doğal afetlerde zarara uğrayanlara, yoksul, kimsesiz, dul ve öksüzlere yardım yapılırdı. Fatih Sultan Mehmet döneminde de bu kurumlardan kimsesiz ve yoksul çocukların eğitimlerini sürdürebilmeleri için para yardımları yapılırdı.

1700’li yıllara gelindiğinde sokak çocuklarına, günümüzde de genelde sokakta başıboş dolaşan, ona buna laf atan serseri anlamına gelen külhanbeyi deniliyordu [Erkan;2001:132]. Külhanbeyleri:” ana ve babası ya da kendine bakacak ve yiyecek içeceğini sağlayacak kimsesi olmayan, babası ölünce üvey annesi elinde kalan ve onun tarafından bakılmayıp evden kovulan, anne ve babası olduğu halde bir türlü zapt ve idare edilemeyen, nasihat, azarlama ve dayak ile uslanmayıp idaresinden aciz kalınan ve artık adam olması mümkün görülmeyp, anne ve babası tarafından reddedilen ve evden kovulan çocuklardır” [Bey;1995].

Bu çocuklar kimsesiz oldukları için sokaklarda yaşamak zorundaydılar. Bu çocuklara iyiliksever hamam sahipleri tarafından hamamların külhan (kazan) bölümlerinde soğuk günler için yer verilmekteydi ve bundan dolayı da isimleri külhanbey'i olarak kalmıştır.

1826 yılında yeni kurulan Asakir-i Mansure-i Muhammediye'ye yazılmak için uzak memleketlerden gelen 15 yaşından küçük çocuklarda bulunmaktaydı. Bu çocukları geri göndermek, zamanın şartlarında zor olmuştur. Dolayısıyla bu çocuklar, kimsesiz çocuklar konumuna gelmişlerdir. Bu çocukların bakım ve eğitimleri, Osmanlı İmparatorluğu tarafından yapılmıştır. [aitco.com/islam/kadın-aile]

1863'lü yıllara gelindiğinde, kimsesiz, sokak çocuğu olma riski taşıyan 5-13 yaş arasındaki çocuklar için ilk ıslahhaneler Balkanlarda Tuna Valisi tarafından kurulmuştur [Seyyar;2002:99].

Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde (II. Meşrutiyet) peş peşe çıkan savaşlar sebebiyle binlerce çocuk, yetim kalmış ve bu çocukları barındırma problemi ön plana çıkmıştır. Bu çocukları barındırmak için "Himaye-i Etfal Cemiyeti" ve devlet tarafından organize edilen "Darüleytamlar (Yetim Evleri)" kurulmuştur [Okay;1999:492].

Osmanlı İmparatorluğu döneminde çalışan çocuklar 12. yüzyıldan başlayarak "Ahi'lik" sistemi içinde, çocuklara çalışırken de eğitimleri verilmekteydi. Daha sonra bu sistemin yerini alan Lonca ve Gedik sistemleri ile bu çocuklar hep gözetim altında tutularak eğitimleri sağlanmaktaydı [Zeytinoğlu;1989:241]. Bu sıkı gözetim sayesinde çalışan çocukların sokak çocukları olma riskinin önüne geçilmiş ve çocukların iyi eğitilmiş sanatkarlar olarak yetiştirilmesi sağlanmıştır.

Görüldüğü gibi Türk Toplumunun tarihi süreçlerinde değişik sebeplerle sokak çocukları problemleriyle karşılaşmış ve bunlar için değişik rehabilitasyon çalışmaları yapılmıştır. Özellikle vakıflar ve sosyal yardım tedbirleriyle sorun fazla büyümeden gerekli tedbirler alınmıştır.

1-1-2-Cumhuriyet Döneminde Sokak Çocukları :

Cumhuriyetin kurulmasından sonra ülke genelinde yeniden yapılanma sürecine girilmiştir. Bu yıllar, aynı zamanda sancılı yıllar sayılırdı. Çünkü ülke, arka arkaya savaşlardan çıkmış, büyük yıkımlar olmuştur. Bu savaşlar neticesinde binlerce çocuk yetim kalmış, aileler parçalanmıştı. Ayrıca ekonomik şartlar pek elverişli değildi.

1940'larda sokak çocuklarının sayıları da artmıştı. Zamanın Cumhurbaşkanı İnönü'nün isteği doğrultusunda öncelikli olarak İstanbul sokaklarında serseri dolaşan ve seyyar satıcılık yapan kimsesiz çocukların durumunu tespit etmek maksadıyla, Çocuk Esirgeme Kurumu ve zabıta güçlerinin işbirliğiyle bu çocukları tespit etmek maksadıyla bir çalışma yapılmıştır [Uluğtekin;1999:200].

Bu anketi 2848 çocuk üzerine yapılmıştır. Elde edilen sonuçları ise şu şekildedir.

2848 çocuğun %2,3'ü Bakırköy, %3,5'u Beşiktaş ve Arnavutköy, %39,4'ü Beyoğlu, %22,9'u Eminönü, %3,5'u Eyüp, %16,7'si Fatih, %7,3'ü Kadıköy, %0,5'i Sarıyer, %3,9'u Üsküdar'dandır.

Çocukların %88'i erkek %12'si kızdır. "Yaş itibariyle" çocukların %3,3'ü beş; %4,9'u altı; %5,7'si yedi; %7,6'sı sekiz; %8,4'ü dokuz; %11,0'i on; %11'i onbir; %24,4'ü oniki; %24,1'i oniki ile onyediyi yaşları arasındadır.

"Doğum itibariyle" çocukların %51,1'i İstanbul, %15,7'si Doğu, %6,8'i Karadeniz, %2,8'i Merkez Yaylası, %2,9'u Ege Bölgesi, %7'si Akdeniz, %10'u Trakya ve Marmara, %29'u Rumeli havalesi, %0,5'i Arnavutluk'tandır.

"Milliyet itibariyle" çocukların %94'ü Türk, %1,7'si Rum, %1,6'sı Ermeni, %16'sı Yahudi, %1,2'si "sair milletler"dendir.

Çocukların %59'unun anababaları hayattadır. Anababaları ölmüş olan çocukların oranı %12,7 olup yalnız annelerini kaybedenler %10,1, yalnız babasını kaybedenler ise %18,2 oranındadır.

“Meslek itibariyle”, çocukların %17,8'i küfeci, %4,9'u gazete satıcısı, %1,9'u karamelacı, %3,2'si diğer işporta malı satıcısı; %10,4'ü dilenen, %8,2'si çırak, %23,3'ü “serseri dolaşan”, %9,9'u “yalınayak” dolaşan, % 20,4'ü iş yapmayan çocuklardır. Çalışan 1137 çocuğun %63'ü kazandığı paranın tamamını, %15'i ise yarısını ailesine vermektedir; kazandığı paranın tümünü kendi harcayanların oranı ise %22'dir.

1-1-3-Batı Dünyasında Sokak Çocukları :

Sokak çocukları tüm toplumlar için tüm zamanlarda, sosyal problem oluşturmaktaydı. Ortaçağda savaşların yoğun olduğu dönemlerde sokak çocukları oluşmaya başlamış yoksulluk ve göçler neticesinde de sayıları giderek artmıştır.

Ortaçağda, 1212'de “Children's Crusade” (çocuklar için mücadele) ile sokak çocuğu olgusu ortaya çıkmıştır [Polat;2002:23]. Rus devriminin ilk yıllarında yoksulluk ve iç savaşlar neticesinde 6 ila 10 milyon arasında yaşamını dilencilikle ya da adi işlerle sürdürmeye çalışan çocuk olduğu tahmin edilmekteydi.

Sanayi devriminden sonra vahşi kapitalizmin etkisiyle sokak çocuklarının sayısında bir patlama oldu. Köyden kente göç, aile yapısındaki bozulmalar, ağır çalışma şartları neticesinde 1840'lı yıllara gelindiğinde Londra sokaklarında her 10 km karelik alanda sadece 12.000-15.000 civarında küçük fahişe yaşamaktaydı [Uluğtekin;1996:9].

Alınan tüm tedbir ve önlemlere rağmen sokak çocukları günümüzde de tüm dünya ülkelerinin sorununu oluşturmaktadır. Ancak özellikle sanayileşmekte olan ülkelerde ve üçüncü dünya ülkelerinde sokak çocukları ve çocuk işçiliği, sorunu giderek büyümektedir.

1-2-Sokak Çocuğu Kavramı :

1-2-1-Çocuk Tanımının Kavramsal ve Sosyal Boyutu :

Sokak çocukları ile ilgili genel bir tanım vermeden önce çocuk kavramını incelemekte yarar vardır. Çocuğun tanımı yapılırken genelde yaş kriteri kullanılmaktadır [Başargan ve Kümbül;2001:141]. Bu şekilde yaş grupları arasındaki etkileşim ile çocukluk daha anlaşılır bir şekilde anlatılabilir hale gelmektedir. Çünkü çocukluk biyolojik, psikolojik bir durum olduğu kadar aynı zamanda toplumsal bir kavramdır.

Genel bir tanım yapılması oldukça güç olsa da; çocuk, sözlük anlamı olarak hayatın doğuştan ergenlik dönemine kadar olan dönemi ifade etmektedir. Geniş anlamdaki tarife göre; “ailesinin ve kendisinin ihtiyaçlarının karşılanması bakımından çalışma mesuliyeti bulunmayan, ailesinin ve devletin gerekli himayeyi gösterdiği, güvenli bir geleceğe sahip olması için gerekli ve yeterli eğitimin verildiği dönemin yaşında bulunan insan çocuk kabul edilmektedir” [Karabulut;1994:16]. Konuşma dilindeki çocuk kavramı ise, belli bir yaşa ulaşmakla ya da reşit olmakla veya okulunu bitirmeyle, çıraklık eğitimine başlamakla ya da herhangi bir dış olayla bitmektedir. Bu ölçütler ışığında, günlük hayatta çocukluk 13-18 yaşları arasında sona ermektedir [Akyüz;2000:66]. ÇHS'nin ilk maddesi de çocuğu tanımlamıştır. Bu tanımlamaya göre “çocuklara uygulanan kanunlar çerçevesinde daha önce rüşt yaşına erişilmedikçe 18 yaşına kadar her insan, çocuk sayılır” Bu tanımlama Türk Medeni Kanunu'nda kullanılan “küçük” kavramı kapsamındadır.

Çocuk, toplumun geleceğini oluşturma açısından çok önemli bir değere sahiptir. Türk aile çekirdeğinin en önemli varlığı olan çocuk; servet, devlet, istikbal ve aile ile toplumun garantisi gibi kabul edilmektedir. Türk toplumunda çocuk, vazgeçilmez bir unsur, olup çocuksuz bir aile adeta kabul görmemektedir [Turan;1999:483]. Dede Korkut'da “oğlu kızı olmayana Allah Taala beddua etmiştir, bizde beddua ederiz, belli bilsin” şeklinde son derece katı ifadeler yer almaktadır. Osmanlılarda 19 yy'dan itibaren çocuk yetiştirme, eğitim ve sosyal refah konularını birbirine bağlamaya ve çocuk sağlığı, karakter ve bilgisini geliştirmeyi sosyal gelişme açısından bir köprü olarak

görmüştür. Avrupa’da yeni ilköğretim okullarının kurulması ile, ilk önce Rum ve Ermeniler için daha sonrada II. Mahmut’un isteği doğrultusunda Müslümanlar için bu okulların açılması uygun görülmüştür. Hatta II. Mahmut, günümüzde bile halen sağlanamamış ve üzerinde ateşli tartışmalar yapıldığı 8 yıllık eğitim (uygulama mevcut olsa da, uygulamadaki yetersizlikler açısından) üzerine “hiç kimsenin çocuğunu, yetişkin oluncaya kadar okuldan men edemeyeceğini” belirten bir ferman yayınlamıştır [Başargan ve Kümbül;2001:148]. Görüldüğü gibi Türk toplumunda her devirde çocuğa; onların eğitimi ve yetiştirilmesine büyük önem verilmiştir.

Çocuğun değeri, anne ve babasının ve çevresinin çocuğa nasıl bir değer attığı, onu nasıl algıladığı, ondan neler beklediği, öznel ve nesnel dayanakları olan, kişisel ve toplumsal gerekliliğe sahip oldukça karmaşık bir değerdir. Çocuğun, ailesi için taşıdığı değer çocuğun iktisadi, sosyal ve psikolojik yönleriyle sağladığı fayda ve verdiği zararlar şeklinde ifade edilebilir (Bkz.Tablo 1)[Başargan ve Kümbül;2001:145].

Tablo 1: Çocuğun Sağladığı Yararlar ve Verdiği Zararlar

	YARARLAR	ZARARLAR
Ekonomik	Yaşlılıkta güvenilecek birisinin olması, eve maddi yardım sağlaması, ev işlerinde yardım.	Çocuk yetiştirme masrafı.
Sosyal	Aile adının devam ettirilmesi, erkek çocuk sahibi olma saygınlığı, çocuk sahibi olmanın yetişkinlik, olgunluk belirtisi olması, çocuğun topluma yararı.	Disiplin sorunları; çocuğun geleceği, iyi yetişmesiyle, toplum içindeki saygınlığıyla ilgili endişeler.
Psikolojik	Çocuğun sağladığı neşe, mutluluk, arkadaşlık, sevgi; karı-kocayı birbirine yakınlaştırma, çocuk büyütürken hissedilen başarı ve güç duygusu, büyümelerini görme coşkusu.	Duygusal yük, üzüntü, sorumluluk; anne-babann zamanının, çalışma olanaklarının ve davranışlarının kısıtlanması sonucunda hissedilen engellenmişlik, yorgunluk, uykusuzluk ve stres.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANİSTASYON MERKEZİ

Ülkemiz ve diğer gelişmekte olan ülkeler açısından çocuğun değeri, daha çok ekonomik bir boyuta doğru kaymaktadır. Çocukların sosyal ve psikolojik yararları, genelde bir kenara itilerek, tamamen ekonomik kaygılar ön plana çıkmaktadır.

Ülkemizin özellikle 1950’li yıllardan sonra hızlı bir sanayileşme sürecine girmesiyle birlikte sağlıksız bir kentleşme sonucunda oluşan toplum yapısındaki değişikliklere paralel olarak değişen aile yapısı, bu gelişime ayak uyduramayan ailelerin oluşmasına neden olmuştur. Bu süreç içinde köyden-kente göç sonucu oluşan kültürel çatışmayı da yaşayan aileler kent yaşamının dışına itilmekte ve çocuklar başıboşluğa sürüklenmektedir. Çok sayıda çocuk sahibi olmayı, güvence olarak gören ailelerde sağlıksız aile ortamında yaşayan çocuğun eğitimine önem verilmemekte, aile bütçesine katkıda bulunması beklenmektedir [SHÇEK;2002:1]. Bu gelişmelerin bir sonucu olarak ülkemizde sokak çocukları, istismar edilen (çalışan çocuklar) ve aile temel sosyal sorunlar arasında yer almaktadır.

1-2-2-Sokak Çocuğu Tanımının Kavramsal ve Sosyal Boyutu :

Sokak çocukları ile ilgili yapılan araştırmaları incelediğimizde farklı tanımlamalarla karşılaşmaktayız. En kabul görülen tanıma göre; “sokak çocuğu, bir yetişkinin korumasından, yol göstericiliğinden yoksun olan, sokağı gerçek evi haline getirmiş olan çocuktur”. Bu kavram, sokağı bütünüyle mesken edinen; yani geceleri ya da en azından bazı geceler evine dönmeyen, aile koruması ve desteğinden bütünüyle ya da büyük ölçüde mahrum olan çocuklar olarak tanımlanır [SHÇEK;2002:2].

Bu çocuklar arasında ailelerini, kendi istekleriyle terk edenler olduğu gibi, çeşitli nedenlerle ailelerini terk etmek zorunda kalanlarda bulunmaktadır [Konanç;1992:3].

Sokak çocukları ile ilgili UNICEF’in 1980 yılında yaptığı tanım ise şöyledir; ”Sokak çocukları, gerçek evleri, ailelerinin yanı olmdktan çok sokak olan (kelimenin en geniş anlamıyla; yani, boş konutlar, boş araziler, vs.), sorumlu yetişkinlerden herhangi bir koruma, denetleme ve yönlendirme almayan çocuklardır.”

1980’li yılların sonlarına doğru UNICEF, büyük çapta Güney Amerika deneyiminden edinilen fikirlerle, “sokaktaki çocuklar” ve “sokağın çocukları” olarak ikili bir ayırım yaparak, tanımlama yapmıştır. Bu tanımlamalara göre;

“Sokaktaki çocuklar”, “ailesinden giderek daha az destek alan, ailenin geçim sorumluluğunu sokaklarda, pazarlarda çalışarak paylaşmak zorunda kalan çocuklardır.” Sokaklar, bu çocukların günlük faaliyetlerde buldukları mekanlara dönüşmüş olsa da, çoğu akşam evlerine dönmektedirler. Aile ilişkileri bir yandan bozuluyor olsa bile, evlerine bağlı ve hayatı ailelerin bakış açısından görmeye devam etmektedirler.

“Sokaktaki çocuklar” terimi, “ailesinin geçimine katkıda bulunmak ya da kendi masraflarını karşılamak için günün bir bölümünde sokakta çalışan, gecenin erken ya da geç bir saatinde evine dönen çocuklardır.” Bu çocukların çoğu okula gitse de, özellikle her gün çalışmak zorunda oldukları için eğitimden yararlanabildikleri ve eğitimini sürdürebildikleri kuşkuludur [Zeytinoğlu;1999:70].

“Sokağın çocukları” ise, “günlük geçimlerinin mücadelesini ailelerinden hiçbir destek almaksızın, yalnız başlarına veren gruptur.” Bu çocuklar, genelde “terkedilmiş” diye adlandırılırsalar da, güvensizlik duygusu, istenmeme ve şiddete maruz kalma gibi nedenlerle onlar da ailelerini terk etmiş olabilirler. Evleriyle olan bağlantıları kopmuştur. Yani bilfiil ailesizdirler [Ennew;1998:15]. Umut Çocukları Vakfının yapmış olduğu tanımlamaya göre de; “Sokak çocuğu 24 saat sokakta yaşayan, ailesiyle ilişkileri kopuk olan geçimini sokaktan sağlayan, zaman zaman suça bulaşıp, zaman zaman, tiner bali gibi uçucu maddeleri kullanan ya da bunlara gereksinim duyan, sokağın özgür ortamını mekan edinen çocuklardır.” [umutcocuklari.org.tr] Bu çocukların aile, okul, kurumları gibi kendine karşı sorumluluğu olan kişi ya da kurumlarla hemen hemen hiç temasları yoktur. Çeşitli nedenler ile evden kaçmış, aile ve toplumla bağları tamamen kopmuş olan bu çocuklar topluluklar halinde kendilerine özgü kurallarıyla birlikte yaşamaktadırlar.

Benzer bir tanım da “sokakta yaşayan çocuklar” yada “sokak çocukları terimi”; sokağı kendisine ya sürekli olarak ya da belli süreler içinde mesken edinen, ailesinin koruma ve desteğinden bütünüyle ya da büyük ölçüde yoksun olan çocuklar için kullanılmaktadır.” Ailesi olmayan, evden kaçan, evden atılan ya da terk edilen, aile denetimi son derece yetersiz olduğu için, sokakta gündüz ve gece başıboş dolaşan çocuklar bu kategoriye girmektedirler [Zeytinoğlu;1989:243].

Bir başka tanımda “sokak çocukları” şu şekilde tanımlanmıştır; ”sokak çocukları yaşamın rolünü yaşamayan, başka bir deyişle oyun oynama, okula gitme, akşam evinde anne-baba ve kardeşleriyle birlikte olma gibi doğal gereksinimlerinin karşılanamadığı bir ortam olan sokakta yaşayan ve her türlü tehlikeye açık bir yaşam içinde yaşayan, gelecekte suç işleme potansiyeli çok yüksek olan çocuklardır” [Polat;2002:7].

Ülkemizde 1983 yılında çıkan 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu’nda 3.md’sinde sokak çocukları korunmaya muhtaç çocuklar kapsamında ele alınmaktadır. Kanun korunmaya muhtaç çocuk kapsamında “ beden, ruh ve ahlak gelişmeleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olup; 1-Ana veya babasız, ana ve babasız, 2-Ana veya babası veya her ikisi de belli olamayan, 3-Ana ve babası veya her ikisi tarafından terk edilen, 4-Ana veya babası tarafından ihmal edilip; fuhuş, dilencilik, alkollü içkiler veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen” çocuklarda bulunmaktadır.

Bu anlamda diğer bir tanımlamaya göre; “Değişik psiko-sosyal ve ekonomik sebeplerden dolayı, evlerinden kaçan, okullarını bırakan, aileleri tarafından terk edilen, reddedilen veya evden atılan, başıboş bırakılan, aileleri olmayan, toplum tarafından desteklenmeyen korunmaya muhtaç çocuklardır” [Seyyar;2002:477].

Sokak çocuğu olgusunun, tamamen ekonomik ve sosyal sebeplere bağlı olarak yapılan tanımına göre sokak çocuğu; ”toplumsal ekonomik sistemin çelişkilerine bağlı olarak yoksullaşan, ekonomik ve sosyal süreçlerdeki çelişkilerin yol açtığı geçim ve yaşam stratejilerindeki bunalımlarla, yapısal sürekliliğini ilişkilerin uyumsuz, çatışma ve

kopukluklar taşıdığı, toplumun insan kaynaklarının üretilmesi işlevinin sürdürülemediği sorunlu ailelerde; çevresinde, yerini, değerini ve gücünü kaybeden aile kontrolü dışında yaşama zorunluluğu karşısında kalan, metropol kent yapısına kaçan, yabancılaştırıcı yaşam koşulları içinde yaşamını kazanma zorunluluğu ile her türlü sömürüye açık ve yoksulluk kültürünün tüm çelişkilerini yaşayan insandır” [Gövercin;2000:29].

Günümüz için geçerli olabilecek genel bir tanım, Danimarka’da yapılan çalışmalar neticesinde oluşturulmuştur. Bu çalışmada verilen tanımlamaya göre sokak çocuğu ”18 yaşının altında bulunan ve kısa/uzun süredir sokak ortamında yaşayan çocuklardır. Bu çocuklar oradan oraya başıboş, mayın gibi dolaşır dururlar; kendi arkadaş grupları arasında ve sokakta ilişkilerini sürdürürler. Resmi olarak bu çocuklar, ana babalarının yaşadıkları evi ya da bir sosyal refah kuruluşunu adres gösterebilirler. En çarpıcı olanı, bunların ana baba, öğretmen, sosyal hizmet uzmanı gibi kendilerine karşı sorumlu bulunan yetişkinlerle ya çok az ilişkileri vardır, ya hiç ilişkileri yoktur” [Uluğtekin;1996:5].

Görüldüğü gibi, sokak çocuklarıyla ilgili pek çok tanımlama yapmak mümkündür. Çünkü; sokak çocukları, bir buzdağının tepesini oluşturmaktadır. Sokak çocukları, topluma birbirinden önemli mesajlar iletmektedir. Her araştırmacı, aldığı ve anladığı bu farklı mesajlara göre, farklı tanımlama yapmaktadır. Aslında sokak çocukları, toplumların bir göstergesi olarak adeta “toplumun barometresi” gibi insanlara, toplumda bir şeylerin iyi gitmediğini göstermektedir. Ailede, toplumsal yapıda veya ekonomide; muhtemelen her üçünde ortaya çıkan bozulmalar, çözümler ve yetersizliklerin tümü “sokak çocukları” olgusuna yansımakta ve bu olgu ile su yüzüne çıkmaktadır [Uluğtekin;1996:7].

Sokak çocukları cinsiyetlerine göre sokakta yaşayan erkek ve kız çocukları olarak iki grupta incelenir.

1-2-2-1-Sokakta Yaşayan Erkek Çocukları :

5-18 yaş arasında olup formel ve enformel işlerde çalışarak hayatlarını idame ettiren çocuklardır. Yapılan araştırmalarda sokakta yaşayan çocukların büyük çoğunluğunu erkek çocukları oluşturmaktadır. Toplam olarak sokakta yaşayan çocukların % 90'nını erkek çocukları oluşturmaktadır [SHÇEK;2002:4].

1-2-2-2-Sokakta Yaşayan Kız Çocukları :

5-18 yaş arasında olup sokakta yaşayan kızlardır. Ancak şu da bir gerçektir ki sokak çocuklarıyla ilgili yapılan çalışmalarda kız çocuklarına pek rastlanamamıştır. Büyük bir olasılıkla sokakta yaşayan kızların çoğu fuhuş sektörüne yönelmiştir [Uluğtekin;1996:9]. Bu sebeplerle sokakta yaşayan toplam çocuklar arasında kızların oranı % 10 civarındadır [SHÇEK;2002:4].

1-2-3-Çalışan Sokak Çocukları :

Sokak çocuklarıyla ilgili yapılan tanımlamalarda son yıllarda çalışan çocuklar da, sokak çocukları kapsamının içinde ele alınmış ve ikili bir ayırım ile sokak çocukları tanımına gidilmiştir. Çalışan çocuklar; gerek sayısal büyüklükleri, gerekse sokak ortamında çalışmalarını dolayısıyla potansiyel sokak çocuğu olma tehlikesi ile iç içe yaşamlarını sürdürmektedirler. Kolaylıkla sokakta yaşamayı tercih ederler [SHÇEK;2002:3]. UNICEF, Latin Amerika'da yapmış olduğu çalışmalar neticesinde çalışan sokak çocuklarını şöyle tanımlamıştır: "Sokaktaki çocuklar (sokakta çalışan / çalıştırılan çocuklar), zamanlarının çoğunu sokakta çalışarak geçiren, ancak aile ile bağlarını sürdüren ve geç saatlerde de olsa evlerine dönen çocuklardır." Türkiye İşveren Sendikalarınınca yapılan tanımlamaya göre çalışan çocuk ise; "sosyo ekonomik konumları gereği esnaf ve sanatkarlar yanında, sanayi iş kolunda, tarım sektöründe, marjinal çalışma alanlarında maddi kazanç elde etmek ya da meslek edinmek amacıyla

üretim katılan ve 18 yaş (19 yaşından gün almamış) ve daha küçük yaştaki kimselerdir [TİSK;1999:7].

Bu çocuklar, genellikle aile bütçelerine katkı sağlamak amacıyla sokaklarda çalışmak zorunda olup, formel veya enformel işlerde çalışmaktadırlar. Bu çocuklar genellikle kendilerini geleceğe hazırlamayan, beden ve ruh sağlıklarına zarar verebilecek, gelişmelerini ve eğitimlerini engelleyebilecek bir biçimde çalışmaktadırlar [Karatay;2001:540].

Çocuk çalışmasının nedenleri, ülkelerin sosyo politik ve sosyo kültürel gelişmişlik düzeyleri ile ilgilidir. Ancak, giderek artan ve kronikleşen ekonomik krizlerin yol açtığı sorunlar sebebi ile tüm dengelerin değişiyor olması sonucunda, çalışan çocuk sorunu da en önemli sosyal sorunlar haline getirmiştir [Kocabay;2001:36].

Çocukların çalışması veya çalıştırılmasının nedenlerini şöyle sıralayabiliriz: [Gürçay ve Kumaş;2001:37, Çolak;1998:56].

-global ekonomik krizler, artan yoksulluk,

-adaletsiz gelir dağılımı, kayıt dışı ekonominin giderek büyümesi,

-düşük ücret politikaları, sivil toplum örgütlerinin etkin olmaması,

-işsizliğin artması, plansız ve kontrol dışı nüfus artışı,

-kırdan kente göç artışına bağlı olarak hızla ve plansız kentleşme,

-yetersiz ve niteliği düşen eğitim yapısı,

-geleneksel ve kültürel koşulların baskısı,

-ailelerin çocukları gelir aracı olarak görmesi,

- bir an önce meslek edinme isteği,
- okullardaki başarısızlık oranlarının yüksekliği,
- boş zaman değerlendirme alışkanlıkları ya da olanaklarının olmaması,
- eğitimde fırsat eşitliğinin olmaması ya da düşük olması,
- ailelerin eğitim düzeylerinin düşük olması,
- eğitim maliyetlerinin yüksek olması,
- ulusal düzeyde sivil toplum örgütlerinin etkinliğinin az olması,
- hükümetlerin konuya gösterdiği önemin yetersiz kalması,
- toplumun duyarsızlığı ve örtülü kabul ediliş.

Konuyu, talep açısından yani işverenler açısından baktığımızda, çocuk işgücü talebinin nedenleri şunlardır; [Özenirler;2000:11,12, Gürçay ve Kumaş;2001:36, Bequele ve Boyden;1995:2].

- öncelikli olarak çocuklar değişken işgücü talebi açısından daha uygundur,
- küçük ölçekli işletmeler için çocuklar ucuz ve sosyal güvenlik ihtiyacı göstermeyen işgücüdür,
- çocuklar yetişkinlere göre haklarının daha az farkında olmaları ya da farkında olmaması,
- otoriteye karşı başkaldırmaması ve kuralcı olması,

- işverenlerin sosyal sorumluluk bilincinin düşük olması,
- çocuk çalıştırmaya karşı caydırıcı yaptırımların olamaması,
- çalışma hayatıyla ilgili yasal düzenlemelerin uygulamaya geçirilememesi,
- işten çıkartılmalarının kolay olması,
- yasadışı çalıştıkları için işyerinde oluşan olumsuzlukları kimseye söylememeleri,
- çocukların sendika kuramaması.

Çocukların bu özellikleri nedeniyle, bilinçsiz ve sosyal sorumluluğu olmayan işverenler, çocuk işgücü kullanımına yaygın olarak başvurmaktadır.

1-2-3-1-Çocukların Çalıştıkları Alanlar :

Günümüzde çocuklar; formel, enformel pek çok alanda çalışmaktadırlar. Çocukların çalışma alanlarını; formel sektör, enformel sektör, toplumca dışlanmış sektör, tarım sektörü olarak başlıca 4 grupta sıralayabiliriz [Derrien;1994:35].

1-2-3-1-1-Formel Sektör :

Formel sektör kapsamına giren iş alanları ve işletmeler şunlardır;

- Özel, kamu ve devlet işletmeleri;
- Ekonomik etkinlik dalına göre sınıflandırılabilen kayıtlı işyerleri;
- Değişik ölçekli işletmeler;

-Genellikle bir statüye ya da sözleşmeye bağlı olarak çalışan ücretli, sürekli işçilerin çoğunlukta olduğu işyerleri;

-Geçici işçiler (mevsimlik, gündelik)

1-2-3-1-2-Enformel Sektör :

Enformel sektörün kapsamına giren iş alanları şunlardır;

-Genellikle bildiri yapılmamış, özel girişim ürünü etkinlik ve işletmeler; madenler, endüstri, inşaat, taşımacılık, ticaret, hizmetler.

-Evde çalışanlar; kendi evleri dışında ev işlerinde istihdam edilen hizmetçiler; kendi evlerinde ev işlerinde çalıştırılan aile çalışanları

-Yerleşik, yarı gezgin, gezgin bağımsız çalışanlar (Örneğin sokak çocukları)

-Küçük atölyeler, zanaata dayalı ailevi işletmeler

1-2-3-1-3-Tarım Sektörü :

-Bireysel, ailevi işletmeler, kooperatifler, özel, kamu ve devlet işletmeleri

-Farklı etkinlikler; tarım, toplama, besicilik, avcılık, ormancılık, orman işletmeciliği, balıkçılık.

-Değişik ölçekteki işletmeler; küçük ve orta ölçekli işletmeler, büyük tarım işletmeleri, karmaşık endüstriyel tarım işletmeleri.

1-2-3-1-4-Toplumca Dışlanmış Sektör :

Bu sektördeki işler, tümüyle ya da kısmen suç sayılan etkinliklerdir. Çocuklar için en tehlikeli sektör, bu sektördür. Çünkü bu sektörde çocuklar, aileni bir şekilde aileleri ya da başkaları adına yalnız veya gruplar halinde organizeli bir şekilde sömürülmektedirler [Bilgin;2001:440]. Bazen bu sektörde özellikle dilendirmek için çalıştırılmak üzere “ahlak düşkün” kimseler çeşitli dereceli sakat çocukları örgütlü bir şekilde Anadolu’dan veya kırsal alanlardan şehirlere getirmektedirler [Uluğtekin;1999;2002]. Bu sektörde akla gelebilecek sektörler şunlardır.

-Çocuk askerler.

-Kiralık katiller; silahlı çeteler, silahlı muhafızlar, milisler.

-İlaç, üretim, pazarlama, taşıma.

-Çocuk fuhşu.

- Pornografik endüstri.

-Serseri çocuklar; işsiz güçsüz sokak çocukları.

-Dilenci çocuklar.

-Dilencilik yapması için satılan ya da kullanılan çocuklar.

-Kanları ya da organları için satılan ya da kullanılan çocuklar

1-2-3-2-Türkiye’de Çalışan Çocuklar :

Dünyada 15 yaşın altında 1,8 milyar çocuğun yaşadığı ve bunların 450 milyonunu 3 yaşının altında çocuklar olduğu tahmin edilmektedir. ILO araştırmalarına göre dünyada 5-14 yaş grubunda 250 milyon çalışan çocuk bulunmaktadır. Ülkemizde ise D.İ.E.’nin 2002 yılı üçüncü dönem verilerine göre 1,248,000 (12-17) çalışan çocuk bulunmaktadır. Bu çocukların %32,4’ü kentte çalışmaktadır. Bu yaş grubuna dahil çalışan çocukların %58,7’si erkek çocuklardır [die.gov.tr].

Türkiye genelinde 6-17 yaş grubundaki nüfus 1994 yılında 15 milyon 164 bin kişi iken 1999 yılında %6,1’lik bir artışla 16 milyon 88 bin kişi olarak gerçekleşmiştir. 6-17 grubundaki nüfusun toplam nüfus içindeki payı 1994 yılında %25,8, 1999 yılında ise %25,4 tür [Taştı;2001:76].

Ekim 1999 Çocuk İşgücü Anketi sonuçlarına göre, Türkiye’de 6-17 yaş grubunda bulunan 16 milyon 88 bin çocuğun %10,2’si (1milyon 635 bini) ekonomik bir faaliyette bulunmaktadır. Türkiye genelinde, ekonomik işlerde çalışan çocukların %61,7’sinin erkek, %38,3’ünü kız çocukları oluşturmaktadır [D.İ.E;2001:45]. 6-17 yaş grubundaki çocuklardan %29,7’si (4 milyon 785 bini) ise ev işlerinde çalışmaktadır. 6-17 yaş grubundaki çocukların %60,1’i (9 milyon 668 bini) herhangi bir işte çalışmamaktadır.

Ekonomik işlerde çalışan çocukların 552 bini kentte yaşamaktadır. Buna göre, kentsel yerlerde 6-17 yaş grubunda bulunan 9 milyon 577 bin çocuğun %5,8’i ekonomik bir faaliyette bulunurken, %32’si (3 milyon 74 bini) ev işlerinde çalışmaktadır. Kırsal kesimde, 6-17 yaş grubunda bulunan 6 milyon 512 bin çocuğun %16,6’sı (1 milyon 83 bini) ekonomik bir faaliyette bulunmakta, %26,3’ü ise (1 milyon 712 bini) ev işlerinde çalışmaktadır [D.İ.E;2001:46].

Çalışan çocukların çalıştıkları sektörlerle baktığımızda ise, ekonomik işlerde çalışan 1 milyon 635 bin çocuktan %57,6’sının tarım, %21,8’inin sanayi, %10,2’sinin ticaret ve %10,4’ünün ise hizmetler sektöründe çalıştığı görülmektedir [D.İ.E.;2001:51].

1-3-Sokak Çocuklarının Özellikleri :

1-3-1-Genelde Madde Bağımlısı :

Sokak çocukları denilince genellikle tinerci, alkolik, madde bağımlısı çocuklar akla gelmektedir. Ülkemizde madde bağımlılığı giderek artmaktadır. Özellikle sokak çocukları arasında madde kullanımı yaygın olarak gözükmektedir.

Sokak çocukları; sokaktaki şiddete karşı durabilmek ve dayak yediklerinde acı hissetmemek, sokaktaki soğuğa dayanabilmek, yaşadığı zorluklara karşı bedensel ve duygusal güç oluşturabilmek, yani kendilerini güçlü ve cesaretli hissedebilmek, halüsinasyonlar görüp, güzel şeyler hayal edebilmek ve utanma duygularını yok ettiği için, rahatlıkla başkalarından yemek isteyip, dilenebilmek ve özgürce konuşabilmek için, uçucu maddelere gereksinim duyarlar.

Uçucu maddeler, bireyin kendinde davranış ve duygularında değişiklikler oluşturmak için kullandığı fakat aynı etkiyi yeniden sağlamak ve, gittikçe dozunu arttırmak için, kullandığı, fakat aynı etkiyi yeniden sağlamak için, gittikçe dozunu arttırmak zorunda kaldığı, kullanmadığı zamanlar, bedensel veya psikolojik sorunlar yaşadığı ve kullanımının kişinin bedeninde, davranışlarında veya insan ilişkilerinde güçlükler yarattığı maddelere “bağımlılık yapıcı maddeler”, bu tabloya da “madde bağımlılığı” denilmektedir [atk.gov.tr].

Uçucu maddeler “kolaylıkla gaz şeklinde buharlaşabilen maddeleri içermektedir.” Uçucu madde olarak sıralanan maddeler şunlardır: Sıvı yapıştırıcılar, leke çıkarıcılar, vernik ve boya solventleri, temizlik maddeleri, kozmetikler, otomobil maddeleri, yangın söndürücüleri, mürekkepler, aeresol gazlar ve çakmak gazları, uçucu nitrikleri ve anestezi gazları uçucu madde olarak adlandırılır. Sigara ve alkolde olduğu gibi uçucu maddeler de ağır bağımlılık yapıcı maddelere geçişte “geçit / geçici madde” olma potansiyeline sahiptir [Duman;2001:86].

Uçucu madde kullanımı sokak çocukları arasında yaygın olarak gözlenmektedir. Bunun başta gelen sebepleri şunlardır: [atk.gov.tr].

1-Uçucu maddelerin kolay temin edilmektedir, ucuz ve bol çeşitlidir.

2-Akran ve yaş gruplarının etkisiyle, bu tür maddeye yönelik merak ve deneme temayüllerinin varlığı.

3-Gençlerin zayıf arkadaşlık ilişkileri ve sokaktaki tehlikelere karşı kendilerine dayanak sağlamak istemeleri.

Madde bağımlıları genelde, genetik yatkınlıkları olmadığı halde yaşadıkları ortamın etkisi ve şahsi bilinçsizlik dolayısıyla bağımlı hale gelirler; onların kişilik özellikleri de, bağımlılığın sebebi olarak değil, sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu özellikler; [Kasatura;1998:125].

- Algılama, düşünme, sonuca, varma, senteze gitme gibi zihinsel işlevlerde yetersizlik.

-Günlük hayatta karşılaşılan küçük sorunların bile üstesinden gelememe. Olumsuz savunmalar kullanarak gerçek dışı veya geçici çözümler üretmek. Madde kullanımı gibi hayali cennet ortamı oluşturmak.

- Toplumda geçerli olan inanç ve değerlere karşı çıkmama ve küçümseme.

- Çevreye uyum sağlamak için çaba harcamama.

- Aile fertleri ile iletişimsizlik.

- Davranışlarda bir denetim kurulmadığı için, içgüdülerin ve nefsanî arzuların düşünce ve davranışlarına hakim olması. Denetimsiz coşkular. Otokontrol düzeyinin düşük olması.

- Görev şuurunun olmamasından dolayı, sorumluluktan kaçma.
- Devamlı sıkıntı, korku ve kaygı hisleri içinde yaşama.
- Grup baskısından kolayca etkilenme veya grup liderinin etkisi altında kalma.
- Kendilerini çoğunluktan üstün görme ve çete oluşturma.
- Geçerli ve gerçekçi sosyal münasebetler kuramama.

Sokak çocukları hakkında yapılan araştırmalarda çocukların madde bağımlılığı hakkında da bazı verilere ulaşılmıştır. Friedrich Ebert Vakfı önderliğinde Prof.Dr. Ersin Konanç tarafından Ankara'da 1988 yılında yapılan araştırmada; sokakta yapılan araştırmada çocukların % 25,3'ünde madde kullanım şekilleri şöyle gerçekleşmiştir. Bu çocukların % 42'si sigara, % 6,4'ü alkol ve % 4,7'sinin esrar kullandıkları ortaya çıkmıştır [Konanç;1992:20].

Sibel Yılmaz tarafından 1998 yılında yapılan anket çalışmasında da sokak çocuklarıyla, madde bağımlılığı arasındaki ilişki daha net ortaya çıkmaktadır. Çalışma, İstanbul İl sınırları içinde ulaşılan 60 sokak çocuğu ile gerçekleştirilmiştir [Yılmaz;1998:100].

Tablo2: Sokak Çocuklarının Sigara Kullanma Durumları

Sigara Kullanım Durumları	Sayı	%
Sigara Kullanan Sokak Çocukları	60	100,0
Sigara Kullanmayan Sokak Çocukları	60	0,0
Toplam	60	100

Sokak çocuklarıyla ilgili olarak yapılan diğer çalışmalarda da sigara kullanım oranı genelde % 100 olarak çıkmaktadır [Yılmaz;1998:100].

Tablo3: Madde Kullanım Durumları: [Yılmaz;1998:101]

Madde Kullanım Durumları	Sayı	%
Madde Kullanan Sokak Çocukları	55	91,7
Madde Kullanmayan Sokak Çocukları	5	8,3
Toplam	60	100

Tablo4: Çocukların Kullandıkları Madde: [Yılmaz;1998:101]

Kullanılan Madde	Sayı	%
Tiner	36	65,5
Bally	5	9,1
Tiner-Bally	13	23,6
Tiner-Bally-Hap	1	1,8
Toplam	55	100

Görüldüğü gibi çocukların % 91,7'si madde kullanmaktadır. Uçucu madde kullanımı sokak çocuklarında gerçeklerden kaçma ve kendini iyi hissetmeye bir süre yardım ediyorsa da; ileride bağımlı hale gelen bu çocuklar, giderek daha yoğun rahatlama ve kaçma isteği duymaya başlarlar. Bu durumda da çocuğun yapacağı tek şey, o maddeden daha çok kullanmak ya da kullandığından daha etkili bir madde bulmaktır. Bu durum, sokak çocuklarının kısıtlı imkanları neticesinde intihar, kendine zarar verme ve suçluluğa itebilmektedir [Uluğtekin;1996:20].

1-3-2-Marjinal Bir Hayat:

Sokak çocukları konumları gereğince sokakta hayatlarını devam ettirebilmek için, hayatlarını diğer çocuklardan daha farklı marjinal olarak, kendi kuralları içinde devam ettirirler.

Öncelikle sokak çocukları, büyük şehirlerde tek başlarına yaşamanın tehlikelerinden korunmak için, belli gruplar oluşturarak güç birliğine giderler. Bu güç birliği içinde grubun kendine özgü kuralları, hayatlarına yön vermektedir. Bu yapıya da genellikle “sokak kanunları” adı verilmektedir [umutcocuklari.org.tr]. Bu çocuklar grup içerisinde birbirlerine gerçek isimleriyle değil lakaplarla Kara Murat, Adanalı, Karga gibi hitap ederler. Aralarında kavga ettiklerinde bir yaralanma olursa bunu emniyete aksettirmeden kendi aralarında çözerler. Aynı şekilde tedavilerini de kendi yöntemleriyle yaparlar. 1994 yılında yapılan bir ankete göre, sokakta çalışan çocuklar arasında yaptıkları işlerde hemşehrilik dayanışmasına rastlanmıştır. 905 çalışan çocuk üzerinde yapılan anketin sonuçlarına göre; sokaklarda midye satan çocukların % 90’nını Mardinlilerin oluşturduğu, tartıcılık yapanların % 35’ini sadece Siirtlilerin yaptığı, ayakkabı boyacılığında ilk sırayı ise Ağrılıların aldığı gözlemlenmiştir [Karatay;2001:482].

Sokakta yaşayan çocuklar kazandıkları paralarını koruyacakları güvenli bir yer olmadığından, genellikle günü gününe harcarlar [Burkovik;2000:8]. Geleceklerini de pek düşünmediklerinden, günübirlik hayat sürdürürler.

Sokakta yaşayan çocuklar, aldatılmamak ve hayatlarını sürdürebilmek için, sürekli dikkatli ve tedirgin olmak zorundadırlar. Aile ve toplum tarafından yüzüstü bırakıldıklarını düşündüklerinden bütün yetişkinlere şüphe altında bakarlar. Aileleri ve sosyal sistem ne onlarla ilgilendiği, ne onları koruduğu için, hiç kimseye hiçbir şey borçlu olmadıklarını hissederek yaşarlar.

Sokak çocukları ve sokakta çalışan çocuklar yanlarında kendilerini tanıtıcı belgeler ve nüfus cüzdanlarını pek taşımazlar. Bu ise çocuklar açısından önemli bir risktir [Bilgin;2001:449]. Normal koşullarda çocuklarla polis arasında barışçı bir ilişki bulunmaktadır. Ancak, her hangi bir suç olayı meydana geldiğinde, kimliksiz olmaları sebebiyle polis, bu çocukları gözaltına alabilmektedir. Yakın geçmişte de Üzeyir Garih cinayetinde sokakta çalışan bir çocuk, olay yerinde olması dolayısıyla gözaltına alınıp, direkt cinayet zanlısı olarak topluma yansımıştır. Hırsızlık ve benzeri suçlar işlendiği

zaman polis potansiyel suçlu olarak bu çocukları karakola götürmekte ve çocuklar, genelde veya bazen kötü muamele ve dayığa maruz kalabilmektedir [Atauz;1994:24]. Bu çocukları bekleyen bir diğerk tehlikede halkın takındığı ön yargıdır. İngiltere’de 1970’lerden bu yana yapılan araştırmalar, potansiyel suçlu gibi görülen çocuklara karşı diğerk halk kesimlerinden gelen şiddet ve ön yargıyı arttırdığını göstermiştir [Henderson;1995:141].

Sokak çocukları, sokakta yaşayabilmek için, yaşları, aile zeminleri ve sokaklarda olma sebepleri ile ilgili yalanlar söylemektedirler. Ayrıca, yabancılara karşı çocuksu imajlarını kullanarak, yiyecek elde etme konusunda oldukça başarılıdırlar. Bunun yanı sıra sokak çocukları kendilerine korku imajı vererek (kabadayılık, külhanbeyliğı, agresiflik) dışarıdan gelebilecek tehlikelerden korunmaya çalışırlar [Burkovik;2000:8].

1-3-3-Sosyal Risklerle İç İçe Bir Hayat :

Sokak çocukları ve çalışan çocuklar, sokağı kendilerinden çıkmamaktadır. Başa çıkamayacakları bazı sosyal sorunların bir neticesi olarak, kendilerini sokağı atmakta, ve orada bir nebze olsun özgürlük aramaktadırlar [Uluğtekin;1996:9]. Ancak, sokaklar, çocuklar için normal koşullardaki çocukların hayat şartlarından farklı, çok yönlü riskler ve tehlikeler taşımaktadır [Polat;2002:65].

Sokak çocuklarını sokakta pek çok tehlike beklemektedir. Bu tehlikeleri sıralayacak olursak; fiziksel cinsel istismar, şiddet, suç işlemeye zorlanma, yanma yaralanma, kaçırılma, öldürülme, kronik tehlikeli bulaşıcı hastalıklar, kazalar, fuhuş, madde bağımlılığı, organlarının çalınma riski, eğitimsiz kalma, yetersiz beslenme, hijyenik olmayan koşullar, bulaşıcı hastalıklar, ağır iklim koşulları, organize suç örgütleri, tehlikeli hayvanlar ve böcekler, alkolükler, pornografi, fiziksel ve psikolojik gelişim bozukluğu.

1-3-4-Sosyal Tecrid :

Sosyal gelişme, diğer insanları anlama, saygı duyma, takdir etme, yardım etme ve yardım alma, birlikte çalışma gibi yeteneklerin geliştirilmesi; başkalarını dinleme, kendini anlatabilme, davranışlarını kontrol edebilme ve başkalarının davranışlarını yorumlayabilme, geleceğe yönelik arkadaşlık kurabilme gibi becerilerin kazanılması sürecidir [Bulut;1997:47].

Maslow'un Motivasyon teorisine göre de, insanların beş çeşit ihtiyacı bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla; fiziksel, güvenlik, sosyal, saygınlık ve kişisel bütünlüktür. Bu sıralamaya göre ihtiyaçlardan birincisi karşılanmadan, ikincisine geçilemez. Yani temel ihtiyaçlar karşılanmadan güvenlik ihtiyacına geçilemez [Sabuncuoğlu ve Tüz;1998:112]. Sokak çocuklarının temel fizyolojik ihtiyaçlarının tam olarak karşılanmadığını düşünürsek, kendilerinin toplumun en mağdur kesimi olduğunu söyleyebiliriz.

Sokak çocukları, kendilerinin aileleri ve toplum tarafından yüzüstü bırakılmış olduklarını düşündüklerinden, kendilerini sosyal hayattan ve insanlarla ilişki kurmaktan çekinirler. Zorunlu olmadıkça, insanlarla diyaloga girmek istemezler. Sürekli çevrelerinden bir tehlike gelecekmış gibi tetikte durup, insanlara şüphe ile bakarlar. Bu sebeple, kendi aralarında gruplar kurarak, kendilerini bir nevi güvence altına almaya çalışırlar.

Sokakta çalışan çocuklar uzun ve yoğun çalışmaları neticesinde, bazen günde 12 saat ve daha fazla, hafta tatili yapmadan çalıştıklarından, yeteri kadar dinlenememekte ve kendilerine boş zaman ayıramamaktadırlar [Acar;2000:15, Sönmez;1994:15]. Bunun neticesinde ise toplumdan soyutlanmış oluyorlar. Ayrıca, fiziksel güçleri ile uygun olmayan ortamlarda çalışan çocukların ruhsal yönden gelişmeleri risk altındadır. Gerek bedensel, gerekse sosyal olarak akranlarının yaptığı şeyleri yapamamak, ergenin ruh sağlığını bozar, aşağılık duygularına sebep olur. Bunlarla birlikte, yorgunluktan kaynaklanan baş, sırt, karın ağrısı veya uykusuzluk, çocukta depresyon yapabilir [Bulut;1997:62].

Sokak çocukları, eğitimden uzak olmaları sebebiyle temel eğitimlerini de alamamaktadırlar. Bu ise bu çocukların zeka gelişimlerini olumsuz yönde etkilemekte ve bilgisiz kalmalarına sebebiyet vermektedir. Bu konuda Filipinlerde Manila Üniversitesi tarafından çöp ayıran çocuklar üzerine yapılan araştırmada şu sonuçlar çıkmıştır: “ Çalışan çocukların ortalama zeka düzeyleri, 7-13 yaş grubundaki Filipinli çocukların ortalama zeka düzeylerine göre geridir, ve aralarındaki yaş farkı ilerledikçe artmaktadır. Özellikle anlatım kolaylığı, sorun çözme, yeni bilgileri kavrama, ortak çalışmaya uyum ve çocuğun okuldaki durumunu belirleyen tüm özellikler, bu gerilikten payını almıştır. Test sonuçlarıyla ilgili çözümlenmeler, entelektüel gelişme olanakları bakımından kısır bir ortam ve belki de, yetersiz beslenme ve kurşun zehirlenmesi gibi fiziksel faktörlerle de desteklenen tek düze ve tekrarlayıcı çalışmanın, çocukları hayatları boyunca etkilediği görülmektedir” [Boydin;1999:26].

Sokak çocuklarının aynı zamanda yalnız, savunmasız, ekonomik açıdan yetersiz olmaları ve yaşlarına uygun gelişmelerini destekleyecek nitelikte imkanlardan mahrum olmaları sebebiyle, sosyal gelişmeleri bundan olumsuz etkilenmektedir [Acar;2000:15].

1-3-5-Aile Bağlarının Zayıf Olması :

Sokak çocuklarının, genel olarak aile ilişkileri de zayıftır. Aile ilişkileri açısından sokak çocuklarını sınıflandırdığımızda; ailesiyle sürekli ilişkisi olan çocuklar, aileleriyle sınırlı ilişkisi olan çocuklar ve hiç ilişkisi olmayanlar olarak üç farklı ilişkiye rastlayabiliriz.

1) Aileleriyle Sürekli İlişkisi Olan Çocuklar: Bu çocuklar, ailelerinin ekonomik yetersizlikleri sebebiyle sokaklarda mal veya hizmet satarak, ailelerinin ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan çocuklardır. Çoğunlukla aileleri ile birlikte yaşarlar ve akşamları geç de olsa evlerine dönerler [Polat;2002:3, Uluğtekin;1999:2001, Uluğtekin;1996:116]. Bu çocukları, diğer çocuklardan ayıran en önemli özellik, ailelerine karşı

sorumluluklarının olması ve gece olunca gidecekleri bir evlerinin olmasıdır [Bilgin;2001:440].

2) Aileleriyle Zaman Zaman İlişki Kuran Çocuklar: Bu gruptaki çocukların ancak küçük bir bölümü, aileleriyle sürekli ilişkileri bulunmaktadır. Bu gruptaki çocukların aileleriyle bağları zayıflamış olsa da tümüyle kopmamıştır, çocuklar hala kendilerini ana-baba ve kardeşleriyle özdeşleştirebilmektedir. Bu çocukları kendi içinde iki alt kategoride sınıflayabiliriz.

a) Ailelerinden Uzak Büyük Kente Gidip Çalışanlar: Bu çocuklar, ailelerinden uzak büyük şehirlere çalışmak maksadıyla giderler. Ailelerine para göndermeyi düşünürler. Ayakkabı boyacılığı, bulaşıkçılık, garsonluk gibi işlerde çalışırlar, bazen de iş bulamayıp, dilencilik yaparlar. Genelde yaz dönemlerinde sayıları artmaktadır [Uluğtekin;1996:116, Polat;2002:3].

b) Aile Bağları Oldukça Gevşemiş Olan Çocuklar: Genelde aile içi sorunlardan kaynaklanmaktadır. Anne ve babasını kaybetmiş çocuklar, üvey anne veya üvey baba elinde kalmış çocuklar, bakacak kimsesi olmayan çocuklar, aile geçimsizlikleri; sokak mahsulü çocuklar yani “yersiz, yurtsuz, yankesici, sarhoş, kumarbaz” ana babaları olan çocuklar bu gruba girmektedir [Uluğtekin;2001:202]. Bu çocuklar aile ortamında meydana gelen boşluğun verdiği sevgisizlik, istenmeme, baskı ve şiddetin meydana getirdiği tepki sonucunda özgürlüğünü ilan eden çocuklardır.

3) Aileleriyle Hiç İlişkisi Olmayan Çocuklar: Üçüncü gruptaki çocuklar, sayıları en az olan grubu oluşturmaktadır. Bu çocuklar, günün 24 saati sokaklarda ailelerinden uzak bir şekilde geçiren, her türlü istismara ve tehlikelere açık , ihtiyaçlarını karşılayamayan çocuklardır [Bilgin;2001:439]. Doğuştan “mütereddi”, psikopat, saralı veya diğer hastalıkları olan bu çocuklar, hastalıkları sebebiyle aile ortamı, mahalle veya okuldan kovulmuş ve sokaklarda hiçbir iş yapmayarak “serseri olarak dolaşırlar” [Uluğtekin;1999:201]. Sokak çocukları olarak adlandırılan, aile denetiminden ve korumasından yoksun olan bu çocuklar üzerinde önemle durulması gereken önemli bir risk grubunu oluşturmaktadır [Polat;2002:4].

2-SOKAK ÇOCUĞU SORUNUNUN TEMEL SEBEPLERİ VE SOSYAL RİSK BOYUTU :

2-1-Sokak Çocuğu Sorununun Temel Sebepleri :

2-1-1-Özel Aile İçi Faktörler :

Sokak çocukları, aslında sosyal hayat ilişkilerde ve özellikle aile yapısında meydana gelen bozulmanın bir neticesidir. Köyden kente doğru göçün artmasıyla birlikte bozulan aile ilişkileri, kentlerde bu bozulmayı önleyebilecek sosyal politika ve hizmetlerin yeterli derecede olmaması sonucunda bu bozulmadan en çok çocuklar etkilenmektedir. Buna bağlı olarak da sokak çocuklarının sayısı hızla artmaktadır.

Ailenin çocuk üzerindeki etkisi, çoğu kez doğundan önce başlar. Ailenin doğacak çocuğa karşı istekli ya da isteksiz olması, gerek ruhsal-kültürel, gerekse toplumsal-ekonomik yönden doğacak olan çocuğun gelişimine hazır olup olmadığı, çocuktan beklentileri bu çocuğun yaşantısını, ilk izlenimlerini ve çevresiyle duygusal iletişimi önemli ölçüde etkileyecektir. Çocuğun aile üyeleriyle ilişkileri, çocuğun diğer insanlara ve nesnelere olan tutumlarının temelini oluşturur. Ailelerin çocuk gelişiminde ve çocuğun topluma adaptasyonunu sağlamaya yönelik olarak üzerine düşen görevleri vardır. Bu görevleri aşağıdaki gibidir [Yavuzer,1998:126].

-Aile, grup içinde şahsiyetli bir fert olabilmesi için çocuğa güven duygusunu aşıl原因 bir faktördür.

-Onun, sosyal kabul görülmesi için, gerekli ortamı hazırlamak.

-Sosyal açıdan kabul edilmiş davranış biçimlerinin gelişimi için rehberlik etmek.

-Çocuğun hayat ortamına uyum sağlarken, rastladığı sorunlarına çözüm getirmesine yardımcı olmak.

-Uyum için gerekli fiili, sözlü ve sosyal alışkanlıkların kazanılmasına yardımcı olmak.

-Çocuğun okul ve sosyal hayatta başarılı olabilmesi için, çocuğun yeteneklerini uyarmak ve geliştirmek.

-Çocuğun ilgi ve yeteneklerine uygun arzuların gelişimine yardım etmek.

Ancak, günümüzde bu görevleri yerine getiren aile sayısı oldukça azdır. Buna bağlı olarak sosyal sorunlar oldukça artmaktadır. İyi bir aile yapısı ve terbiyesiyle çözülebilecek pek çok problem; bu şartların ve ortamın sağlanamaması sebebiyle büyük problemlere yol açmakta ve bunun yansıması hem ekonomik, hem sosyal olarak tüm topluma yansımaktadır.

Toplumsal bir problem olan sokak çocuklarının temelini oluşturan aile içi sebepleri birkaç madde halinde toplayabiliriz.

2-1-1-1-Üvey Anne-Baba :

Aile en basit tanımıyla anne baba ve çocuktan oluşan toplumun en küçük birimidir. Aile kavramını tam açılımını verdiğimizde, “aile, biyolojik ilişki sonucu insan türünün devamını sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belli kurallara bağlandığı, o güne kadar toplumda oluşturulmuş, maddi ve manevi zenginlikleri nesilden nesile aktaran, biyolojik, psikolojik, ekonomik, sosyal, hukuki vb. yönleri olan toplumsal bir birimdir” [Seyyar;2002:22].

Aile kavramı aslında hem iç ilişkileri sebebiyle özel bir kavramı, hem de toplumun temelini oluşturması açısından toplumsal bir kavram olma özelliğine sahiptir. Bu ilişkiler ağı içerisinde çocuklar için anne ve baba, temel yol gösterici ve örnektir. Ancak bazen, ölüm boşanma gibi sebeplerle bu yapıda bozulmalar olabilmekte. Öz anne ve babanın yerlerini üvey anne ve babalar alabilir.

Sokak çocuklarıyla ilgili yapılan araştırmalarda üvey anne/üvey babaya sahip olma oranları olukça yüksektir. Yapılan bir anket çalışmasına göre, sokak çocuklarının % 30,3'ünün üvey anne, % 54,5'ünün ise üvey babası vardır. Her ikisinin toplamı ise % 84,8'lik bir oranı göstermektedir [Yılmaz;1998:87]. 1995 yılında çocuk yuvalarında yapılan araştırmada ise üvey anneye sahip olma oranı % 48,94, üvey babaya sahip olmanın oranı ise %46,30 olarak çıkmıştır. İkisinin toplamı ise % 95,24 olarak tesbit edilmiştir [Erkan;1995:51-53].

Görüldüğü gibi sokak çocuklarının büyük çoğunluğunda üvey anneye, üvey babaya sahip oldukları tespit edilmiştir. Bu ise çocukların aile içerisinde mutlu bir ortama sahip olmaması, anne baba arasında geçimsizlik ve çocukların anne ve babaları tarafından istenmemeleri sonucunu göstermektedir. Tüm bu sebepler, çocukları aile çevresinden uzaklaşmak istemesine sebep olur [Yavuzer;1993:186].

2-1-1-2-Aile İçi Şiddet :

Çocukların ailelerinden kopup sokağı tercih etmelerindeki bir diğeri sebep de aile içi şiddettir. Aile içi şiddet, “eşler arası, anne baba arası veya ebeveyn çocuklar arası meydana gelen fiziki ve psikolojik anlamda güç ve kuvvet kullanımının bütünüdür” [Seyyar:2002;17]. Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu tarafından 0-6 yaş çocuğı olan 152 anneyle yapılan ankete göre; çocukluğunda kötü muamele ve şiddete maruz kalan annelerin % 33,33'ünün çocuklarını dövdüğü tespit edilmiştir. Ve gelir düzeyinin düşmesi ile eşler arasında anlaşmazlıkların artması, şiddet eylemini daha da arttırdığı sonucuna varılmıştır [Zaman;2003].

Aile içi şiddetin ortaya çıkmasına etki eden faktörler şunlardır:

-Ebeveynlerden veya çocuklardan birisinin aşırı biçimde alkol veya uyuşturucu kullanması.

-Eşler arasında geçimsizliğin gün ışığına çıkması ve boşanma öncesinde ortaya çıkan ve uzun süre devam eden gerginlikler ve kavgalar.

-Eşlerin birbirlerini aldatması.

-Değişik ekonomik sebeplerden dolayı aile bütçesinde oluşan kıfayetsizlik.

-Sosyal problemlili ailenin, akraba ve komşularının desteğinden uzak olması ve sosyal hayattan ve himayeden tecrit edilmesi.

-Ailenin kamusal sosyal yardımlardan ve sosyal hizmetlerden yararlanamaması.

-Barınma imkanlarının yetersizliği (Aileler için sosyal konut)

-Şiddetin toplumda ve özellikle yakın sosyal çevrede benimsenmesi ve gerektiği kadar yadırganmaması.

-Annenin hamilelik döneminde stres altında ve psikolojik sorunlarını çözememiş olması.

Tüm bu sebeplerle oluşan aile içi şiddet sonucunda ailenin parçalanması ve/veya çocukların huzursuz ortamdan kurtulabilmek amacıyla sokağa çıkmasıyla sonuçlanabilmektedir. İstanbul'da Sosyal Hizmetler Müdürlüğünce 786 çocuk üzerinde yapılan bu araştırmada, çocukların % 33,1'nin "aile içi şiddet" yüzünden sokağa kaçtıkları tespit edilmiştir [Posta :2002].

Hacettepe Üniversitesi, Çocuk Sağlığı ve Eğitim bölümü tarafından yapılan ve şimdiye kadar 50 binden fazla çocuk üzerinde yapılan diğer bir araştırmaya göre, cinsiyet farkı olmaksızın çocukların yaklaşık % 63'ü fiziksel şiddete maruz kalmaktadır. Başbakanlık Aile Araştırması Kurumunun 1988 yılında sonuçlandırdığı başka bir araştırmaya göre de Türkiye'de ailelerin ortalama olarak % 44'ünün çocuklarına şiddet uyguladıklarını göstermiştir [Seyyar;2000:51].

2-1-1-3-Parçalanmış Aile :

Çocuğun gelişmesinde ailenin önemli bir yeri vardır. Aile çocuğa güven duygusu aşılar, toplumsallaşmayı öğretir, sosyal açıdan kabul edilmiş davranış biçimlerinin gelişimi için rehberlik eder, çocuğun yaşlılarıyla uyum sağlamasına yardımcı olur, okul ve sosyal hayatta başarılı olabilmesi için, çocuğa yeteneklerini uyarır ve geliştirir [Yavuzer;1984:9].

Anne ve babanın boşanması, ölümü, ayrılık ya da terk gibi nedenler aile bütünlüğünün bozulması çocuk üzerinde olumsuz etkilere sebep olmaktadır. İstismar edilen bir çocuk bile olsa, ebeveynlerden ayrı olmak çocukları dehşete düşürür. Çocuğun aileyi terk eden ebeveyni özlemesi doğaldır. Bu durumla karşı karşıya kalan çocuklar bir takım tepkiler verirler. Böyle bir durumla ergenlik döneminde bir çocuğun dışa vuran tepkileri şunlardır: asilik, kavgacılık, kabalık, ilaç kötüye kullanımı, içki kullanımı, “evden kaçma”, huzursuzluk, okul başarısında azalma [shudernegi.org.tr.].

Çocuğun dışa vuran tepkilerinden biriside evden kaçmaktır. Yapılan araştırmalarda sokak çocuklarının sokağa kaçmasında aile parçalanmasının rolünün % 27,6 olduğu gözlenmiştir. [Güneş:2002] Ayrıca çocuk yurtlarında kalan çocuklar üzerinde yapılan araştırmada da çocukların % 93,10'unun aile parçalanması sebebiyle yurtlarda kaldığı gözlenmiştir [Erkan;1995:42].

2-1-1-4-Kalabalık Aile :

Aile içinde çocuk sayısının artması da çocukların sokağa kaçmasına neden olabilmektedir. Aile genişledikçe ebeveynlerin sevgi ve ilgisi de çocuklar arasında dağılmaktadır. Bu sevgi ve ilgi dağılımında bir eşitsizlik olduğu takdirde; çocuklar kendilerini aileleri tarafından istenmiyor gibi düşünebilirler.

Türkiye’de yapılan ILO-IPEC projesi dahilinde İzmir’de bir oto tamirhanesinde çalışan çocuğa, gelecekte kaç tane çocuğa sahip olmak istediği sorulmuş. Çocuğun cevabı, 1

olmuştur. Sebebini ise “tüm sevgisini ona verebilmek için” olduğu şeklinde belirtmiştir. Burada önemli olan sevgi, ama arkasında maddi kaygılarda yatmaktadır. Çünkü kalabalık aile yapısına sahip olan anne ve babanın gelir düzeyi düşükse, çocukların çalışmasına ihtiyaç duyulacaktır. Ve hatta çocukların çalışması teşvik edilecektir. Böylece aile tarafından bakılacak durumda olan çocuklar ailelerine bakan konuma gelip ailelerini geçindirmek zorunda kalacaklardır [Başargan ve Kümbül;2001:151].

Bu durum ise çocukların duygusal ve bedensel gelişimini engelleyecektir. Bu yüzden ailelerin bakabilecekleri sayıda çocuk dünyaya getirmeleri en mantıklı karardır. Önemli olan çocuk doğurmak değil dünyaya gelen çocuklara uygun şartlar sağlamak onların topluma ve ülkeye faydalı şekilde yetiştirilmelerini sağlamaktır.

Değilse ailelerin bakamayacağı oranda çocuk doğurması, bir kısır döngü içinde beraberinde yoksulluğu üretmektedir. Kendilerine bir yatırım yapılmadığı için geleceğe donanımlı bir şekilde hazırlanamayan, küçük yaşta istismar ve ihmal içeren şekilde dışarıda çalışmaları için sağlıklı gelişimlerini sağlayamayacaklardır. Yetişkin olduklarında hayatlarını kazanabilmeleri, ve kendi ana ve babalarına bakabilmeleri; ancak kendilerinin de çocukların çalıştırmalarıyla mümkün olacaktır [Yıldız;2001:114].

D.İ.E. tarafından yapılan nüfus artış oranlarını gösteren incelemeye göre, 1965-70 yılları arasında nüfus artış hızı 2,52 iken toplam doğurganlık oranı 5,31 çocuktur. Ancak bu oran günümüzde azalmaya başlamıştır. 2001 yılında nüfus artış hızı, 1,52 iken toplam doğurganlık oranı 2,50 çocuk olmuştur. Bu ailelerin bir anlamda bilinçlendiğinin göstergesi olabilir [dpt.gov.tr].

2-1-1-5-Aile Bütçesi :

Çocukları sokağa iten diğer bir sebep de aile bütçesinin yetersizliğidir. Aile bütçesinin yetersizliğinin sebebi yoksulluktur. Yoksulluğun en önemli sebeplerinden birisi de, gelir dağılımındaki adaletsizliğin milli gelir pastasından büyük dilimi, toplam sayıları çok küçük olan bir nüfus grubu paylaşırken, pastanın küçük dilimini, toplam sayıları

oldukça yüksek olan bir nüfus grubunun paylaşmak zorunda olmasıdır. Bu adaletsizliği, hızlı nüfus artışı, göç, işsizlik gibi diğer nedenlerle daha da artmaktadır [İkizoğlu;2001:161].

Aile bütçesinde ki yetersizlik sonucunda çocukların ekonomik yönü aileleri tarafından ön plana çıkarılmaktadır. ILO-IPEC projesi çerçevesinde yedi işkolunda yapılan çalışmalarda, çocukların okula gitmeyip neden çalıştıkları sorulduğunda; % 37,42'si ailesinin gücünün yetmediğini, % 11,41'i ailesinin izin vermediğini belirtmiştir [Ç.S.G.B.;1995:20]. Ailelerin geçinmelerini sağlayacak veya çocuğun çalışma hayatından çekilmesinin oluşturacağı gelir kaybına tahammül gösterecek gelir düzeyine sahip olamaması çocukların çalışma hayatında ve sokaklarda kalmalarının en önemli nedenlerindendir [Ç.S.G.B.;2000:27].

Bunun neticesinde çocuklar sokaklarda formel veya enformel sektörde çalışmaktadırlar. Bu çalışma neticesinde kendilerini sokağın renkli hayatına kaptırıp bazen tamamen aileleriyle ilişkilerini kesip kendilerini sokağa bırakmaktadırlar. Yel değirmeni çocuk yurdunda kalan sokak çocuklarından E.I. sokak çocuğu olmasının sebebini anlatırken; “kendisinin aile bütçesine katkı olsun diye trenlerde fıstık sattığını, bir gece son treni kaçırdığından sokakta kaldığını ve sokak ne güzelmiş diyerek bir daha eve gitmediğini belirtmiştir” [Polat;2002:262].

2-1-1-6-Cinsel İstismar :

Sokak çocuklarının oluşmasını sağlayan nedenlerden birisi de, çocukların cinsel ve fiziksel yönden istismar edilmeleridir. Ülkemizdeki kısıtlı çalışmalar, istismarın her ortamda yaygın olduğunu, sokağa kaçan çocukların geçmişinde % 100'e varan oranlarda olduğunu göstermektedir [Polat;2002:21].

Çocukların karşı karşıya kaldığı bir şiddet türü de cinsel istismardır. Aileyi oluşturan bireyler tarafından çocuğa uygulanan her türlü cinsel eyleme aile içi cinsel istismar

denilmektedir. Aile içi cinsel istismarın altında şu sebepler yatmaktadır [Seyyar;2000:50].

1) Ahlak anlayışında meydana gelen sapmalar neticesinde, şahsi ve nefsanî istek ve arzuların sınır tanımaksızın tatmin edilebileceği inancının yayılması

2) Cinsel yasakların hafife alınması neticesinde ensest ilişkilerin artması

3) Babanın işsiz olması, sürekli olarak vaktini evde geçirmesi bunun yanında alkol ve/veya uyuşturucu kullanması hainde, özellikle annenin evin dışına çıkma mecburiyetinde kalması gibi hallerde kız çocuğu potansiyel tehlike altındadır.

4) Annenin alkol alması, çocuklara yeterince ilgi göstermemesi ve bundan dolayı da anne kız münasebetlerinin bozulması.

5) Eşler arasında cinsel ilişkinin bozulması veya devam etmemesinin bir neticesi olarak annenin bu alanı kızına bırakıp, göz yumması.

-Ailesi tarafından cinsel istismara uğrayan gençlerde aşağıdaki duygu ve davranışlar gözlenmektedir [geocities.com].

1) Kendisini kirlenmiş, bozulmuş, aşağılanmış hissetmek.

2) Kendinden kuşku duymak.

3) Korku güvensizlik.

4) Ne olduğu ve neden kendisine olduğu konusunda karmaşık duygular.

5) Kızgınlık düşmanlık ve suçlama duyguları.

6) İstismar edenden, anne ve babasından korkma, kaçma.

7) Kaygı.

8) Bazı şeylerden hoşlanmış olması nedeniyle kendinden utanma.

2-1-1-7-Aile Tarafından Zorla Çalıştırılma :

Çocukların bazıları aileleri tarafından zorla çalıştırıldıklarından dolayı kendilerini sokakta bulmaktadır. D.İ.E.'ce yapılan 1999 çocuk işgücü anketine göre, 6-17 yaş arasında çalışan çocukların % 15,9'u ailelerinin isteği doğrultusunda çalıştıklarını belirtmişlerdir [D.İ.E.;2001:55].

Ayrıca özellikle Uzakdoğu ülkelerinde çocuklar zorla ailelerinin yanlarından alınarak son derece kötü işlerde çalıştırılmaktadır. Bu çocukların pek çoğunun kendi gelecekleri ve kaderleri üzerinde söz söyleme hakkı olmaması nedeniyle, günümüzün köleleri konumundadırlar [Baştaymaz;1997:64].

2-1-1-8-Sevgi İlgi Yetersizliği :

Aile içerisinde sevgi ilgi ortamının olmaması da çocukların aileden kopmasına sebep olmaktadır. Aile içinde sevgi ve ilginin noksan olması, çocukların psikolojisini ve gelişimini bozmaktadır. Geçmişte, çocuklarda görülen kriminolojik vakıalar, ruhi dengesizlikler, karakter bozuklukları gibi bütün olumsuz hadiseler sadece fitrata ve genetik yapıya bağlanmaktaydı. Ancak; bugün, çocukların işlediği suçlar ve kendilerinde ortaya çıkan ruhi ve sosyal hastalıklar (cinsi sapıklık, saldırganlık, uçucu madde kullanımı) daha fazla aldıkları aile terbiyesi ve eğitimlerine bağlanmaktadır. Bu yüzden ki sevgi ve güven duygusu çocukların sağlıklı olarak yetişmesi için bir ilaç etkisindedir [Seyyar;1999:218].

2-1-1-9-Sorunlu Ebeveyn :

Sorunlu anne babalarda çocukların sokağa kaçmasına sebep olabilmektedir. Bunların başında ise alkol gelmektedir. Ebeveynlerden birisinin alkol kullanması, aile içindeki ilişkilerin bozulmasına sebep olabilmektedir. Bir çok durumda da çocuk, kötü muameleye uğradığından evden kaçabilmektedir.

Aile içerisinde birisinin suç işleyip hapse düşmesi, aile üyelerinden birisinin fuhuş yapması da çocuklar üzerinde olumsuz etki yapar.

Böyle olumsuz aile ortamlarında kalan çocuk evdeki, ortamdan etkilenerek uzaklaşabilmektedir. Ve kendilerini sokağın özgür ve başı boş ortamına bırakmaktadırlar.

2-1-2-Genel Sosyo Ekonomik Koşullar :

Sokak çocuklarının ortaya çıkmasında aile içi faktörler gibi genel sosyo ekonomik faktörlerde rol oynamaktadır. Aile kavramı bilindiği gibi bir yönüyle de toplumsal bir oluşumdur. Dolayısıyla ülkede ki sosyo ekonomik koşullar, bunlarda meydana gelen değişimler aileleri ve çocukları etkileyecektir. Özellikle ülkedeki ekonomik koşullar, eğitim imkanları aileler ve çocuklar için çok önemlidir.

2-1-2-1-Göç :

Ülkemizde 1950'li yıllarda başlayan sanayileşme hareketinin plansız ve düzensiz bir şekilde olması neticesinde sadece birkaç büyük şehirde olmuştur. Buna karşılık bu yıllarda tarımda insan gücünün yerine makinelerin ikame edilmesi, emek yoğun çalışmaktan sermaye yoğun çalışmaya geçiş, tarım alanlarının miras yoluyla bölünmesi ve hızlı nüfus artışı kırsal alanda çözülmeye yol açmıştır [Tuzcuoğlu;2002:44]. Tüm bu şartlara ülkemize has terör, kan davası, güvenlik, ithal ikameci ekonomi politikası [Işık

ve Pınarcıoğlu;2002:101]. gibi nedenler eklenince ÷lkemizde k÷yden kente doğru yoğun bir g÷ç dalgası oluşmuştur.

1950 yılında ÷lkemizin toplam n÷fus 20.497.188 kişiydi. Bu n÷fusun 17.911.227'si (% 71,3) kırsal n÷fus, 3.035.961'i (% 28,7) ise kentli n÷fustu. Hızlı gelişmeler neticesinde bu oranlarda önemli değişmeler olmuştur. 2001 yılının son d÷neminde D.P.T. tarafından yapılan tahmine g÷re genel n÷fus 69.180.000 kişi, bu n÷fusun 23.749.046'sı (% 36,3) kırsal kesimde, 45.430.954'÷ (% 63,7) ise kentte oturmaktadır. Artan g÷çler neticesinde şehir n÷fusu s÷rekli artmıştır.

Kırsal alandan kente g÷ç eden aileler, genellikle çok çocuklu bir yapıya sahip olduklarından, g÷ç eden n÷fusun yarısından fazlasını çocuklar oluşturmaktadır. Örneğin ÷lkemizde 1995-1999 yılları arasında 6-17 yaş arasındaki çocukların % 76,7'si kentten kente, % 18,2'si de kırdan kente g÷ç etmek zorunda kalmıştır [Taş,Bakır ve Ataöz;2001:419]. Bu yoğun g÷ç dalgasından en büyük ve kalıcı zararı çocuklar görmüştür. Çocuklar hem zor şartlar altında yetişmek, hem de aileleri ile birlikte kente uyum g÷çlüğü yaşamaktadırlar.

G÷ç sonucu kente gelen ailelerin ebeveynlerinin çoğu, ailenin temel gereksinimlerini karşılayabilmek için bütün gün çalışmak zorunda kalmış, çocuklar ise zamanlarının büyük bir bölümünü sokakta geçirmek zorunda kalmışlardır. Ayrıca şehir yaşamının getirdiği stres,ebeveynlerin çocuklarına kötü muamele yapmalarına neden olmuştur [Konanç;1992:2].

G÷ç bu şekilde en çok çocukların üzerine olumsuz etki yapmıştır. Ve yeni bir kavram olarak g÷ç çocukları gündeme gelmiştir. G÷ç çocukları “son iki yıl içerisinde ailesi veya akrabası ile kentte olumsuz sosyal ve ekonomik şartlar altında g÷ç etmiş/ettirilmif ailesi veya akrabası ile birlikte uygun olmayan konutlarda kalan, güç koşullar altında yaşamını devam ettiren ve sokakta çalışma/sokakta yaşama potansiyeli riskini taşıyan 18 yaş altı çocuklardır” [Bilgili;2000:205]. (Ek-1)

2-1-2-2-Çarpık Kentleşme ve Gecekondulaşma :

Kent, kendisine özgü bir iş-güç biçimi, toplumsal örgütü, kültürü bulunan çok nüfuslu hayat alanlarıdır [Özer;1983:74]. Ülkemizde sanayileşme paralel olarak kentleşme sürecinde hızlanmıştır. Kentleşme; “sanayileşme ve ekonomik gelişmeye paralel olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplumda artan oranda örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranışı ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim sürecidir” [Tuzcuoğlu;2002:41-47]. Kentleşmenin başlıca dört ana sebebi vardır.

-İtici Sebepler: Tarımda makineleşmeye geçiş, tarım alanlarının bölünmesi, kırsal kesimde hızlı nüfus artışı, terör, doğal afetler, verimsizlik.

-İletici Sebepler: Ulaşım alanındaki gelişmelerle nakliyenin hızlanması, iletişim alanında ki ilerlemeyle köy nüfusunun kenti ve kentsel imkanları görebilmesi.

-Çekici Sebepler: Kentte daha iyi iş bulabilme imkanı, kentte umut edilen gelirin köyden daha fazla olması, daha yüksek hayat standardı, eğitim ve sağlık imkanlarının kentte daha yüksek olması, kentte yaşamının cazibesi, büyük işletmelerin kentlerde bulunuyor olması.

-Siyasal ve Yönetmel Sebepler: Bazı büyük kentlerde kurulan organize sanayi bölgeleri, serbest kent, bölge uygulamaları, büyükşehirlerin imkanları.

Bu sebeplerle kentleşme süreci hızlanmıştır. Ancak ülkemiz açısından kentleşme süreci planlı ve organize bir şekilde gerçekleşmemiştir. Kentleşmenin ülkemizde hızlı olması, büyük miktarda nüfusun kısa bir zaman dilimi içinde kentlere göç etmesi, şehircilik hizmetlerine duyulan ihtiyacı baş edilemez duruma getirmiştir. Kalabalık nüfus, kent imarı, eğitim, sağlık, beslenme, kente göç edenlerin uyum sorunu özellikle gençlerin ve çocukların bu karmaşa içerisinde başı boş kalmaları uyum sorunlarını ortaya çıkartmıştır [Yılmaz;1998:7].

Bu çarpık kentleşme neticesinde ülkemizde gecekondulaşma ortaya çıkmıştır. Özellikle kente gelenler kente kendilerinden önce gelen hemşehrilerinin deneyimlerinden yararlanmaya özen göstermişlerdir [Işık ve Pınarcıoğlu;2002:117]. Bu şekilde nüfus akışının kente hızlanmasına karşılık konutların yetersizliği, kiraların yüksekliği gibi sebeplerle göçenler boş arazilere 1 gecede evler yaparak yerleşmişlerdir. Yanlarına yeni gelenlerde sürekli eklenince gecekondu mahalleleri oluşmaya başlamıştır.

Gecekondular çok kısıtlı imkanlara sahip şekilde yapıldıklarından özellikle çocuklar bu şartlardan olumsuz etkilenmiştir. Aile fertlerinin tümünün kentte geçinebilmek için çalışmaya mecbur olması nedeniyle de çocuklar bir anda kendilerini ailenin denetiminin dışında bulmuşlardır. Çocuklar adeta kent sokaklarında tek başlarına kalmışlardır. Böyle bir ortamda çocuklar bazen kendi kurtuluşlarını yine bu kent sokaklarında bulacaklarını düşünerek sokaklara kaçıp hayata devam etmişlerdir.

2-1-2-3-Gelir Dağılımı :

Bir ülkede kişilerin, ekonomik sürece katılmalarının karşılığında sağladığı brüt faktör gelirlerinin, kendi aralarında paylaşımına gelir dağılımı denilmektedir [Seyyar;2002:187]. Ülkede oluşan milli gelirin fertler arasında adaletli dağılımı çok önemlidir. Milli gelir adaletli bir şekilde dağıtılması, sosyal barış, adalet ve ülke ekonomisinin sağlam temellere oturtulması açısından önemlidir.

Gelir dağılımı ülkede eşit dağıtılmadığı takdirde ülkede ki genel sosyo ekonomik dengeler bundan etkilenir. Toplumda tabakalaşma olur, en alt tabakada ki gruplar bu haksızlıktan daha fazla etkilenirler. Çünkü bu grupların ekonomik ve siyasal güçleri yoktur. Bu insanlar sonucunda “temel gereksinimlerini karşılayamam” durumu ile yani yoksullukla karşı karşıya kalabilirler [Koşar;2000:20]. Bu durumla karşı karşıya kalan aileler özellikle çocuklarının temel eğitim, sağlık ve bakım masraflarını karşılayamazlar. Bazen bu çocuklar ailelerine destek olabilmek için sokaklara çıkarak formel ve/veya informal sektörlerde çalışmaya başlamaktadırlar. Bazen de bu

yoksulluktan kurtulmak amacıyla evlerinden de kaçarak sokakları tamamen kendilerine mesken etmektedirler.

Tablo 5: Yıllar ve Hane Gelirlerinin %20'lik Dilimlere Göre Dağılımı

HANE HALKI %	TÜRKİYE		KENT		KIR	
	1987	1994	1987	1994	1987	1994
I-%20	5,2	4,9	5,4	4,8	5,2	5,6
II-%20	9,6	8,6	9,3	8,2	10	10,1
III-%20	14,1	12,6	13,6	11,9	15	14,8
IV-%20	21,2	19	20,7	17,9	22	21,8
V-%20	49,9	54,9	50,9	57,2	47,8	47,7

Görüldüğü gibi I-%20 dilimin geliri 1987 yılından 1994'e % 0,3 azalırken, V-% 20'lik dilimdeki grupların geliri ise % 10 artmıştır.2001 yılındaki kişisel gelir dağılımı incelendiğinde ülkemiz Avrupa'nın en adaletsiz ülkesi konumundadır. Alttaki % 10 milli gelirin % 1,8'ini alırken en zengin % 10 milli gelirin % 40,5'ini almaktadır. [Petrol-iş;2000:547]

2-1-2-4-Nüfus Artışı :

Nüfus artışının yüksek olması sokak, çocuklarının sayısının artmasında etken olarak gösterilmektedir. Özellikle bazı iktisatçılar tarafından gelişmekte olan ülkeler açısından hızlı nüfus artışı bir risk olarak gösterilmektedir [Zaim;1990:101]. Buna sebep olarak da bu ülkelerin gelir düzeylerinin düşük olmasını göstermişlerdir. Bu ülkeler zaten mevcut nüfuslarının geçimini zor sağlamaktadırlar. Ve bir de artan nüfus ve bunların problemleri eklenince durumun daha da kötüye gideceğini belirtirler. Gelişmiş ülkelerin ise nüfus

miktarını arttırmaları gerektiğini belirtmişlerdir. Çünkü bu ülkelerde refah seviyesinin ve kültür düzeyinin artması ile oluşan kentleşme neticesinde doğurganlık oranları azalmaktadır.

Nüfus artışıyla ilgili gelişen ve gelişmiş ülkeler açısından dünyada görüldüğü gibi genel olarak iki görüş bulunmaktadır. Aslında günümüzde üretim faktörlerinden birisi olan insan sayısının artması ülkeler açısından akıllı kullanıldığı takdirde gelişen ülkeler açısından kalkınmanın temeli bile olabilir. Çünkü günümüzde en temel kaynak insandır. Örneğin Çin günümüzde sadece nüfus çoğunluğu ile süper güç olma yolundadır. İyi yetişmiş, bilgili, ahlaklı bir nüfus en önemli güçtür. Bunu sağlamak için eğitime büyük önem verilmesi gerekiyor.

Nüfus artışında önemli olan, doğurganlık oranı ile nüfus artış hızı arasındaki denenin sağlanabilmesidir. Ülkemizde 1965-70 yılları arasında nüfus artış hızı %2,52' iken toplam doğurganlık oranı 5,31 çocuktur. Bu oranlara göre ülkemizde doğurganlık oranı yüksektir. Ve bu oran genellikle kırsal alanlarda yüksektir. Çünkü bu alanlarda çocuk ücretsiz aile işçisi olarak görülüyor ve çocuğun geleceğine ilişkin hiç yatırım yapılmıyordu. Bu ise üretim faktörlerinden birisinin eğitimsiz kalmasına ve bilinçsiz yetişmesine sebep oluyordu. 2001 yılında ise doğurganlık oranı göçler, kentleşme gibi nedenlerle 2,50 olarak gerçekleşmiştir [dpt.gov.tr].

Nüfus artışı aslında bir güçtür. Önemli olan bu gücü etkin kullanmaktır. (eğitim, fırsat eşitliği, sosyal yardımlar vs.) Eğer bu gücü iyi kullanamazsak, yani çocuklara eğitim imkanını sağlayamazsak, yoksul ailelere yardımları yapamazsak; bu çocuklar kurtuluş için sokağı seçebilirler. Sonucunda da sokaklarda ki çocuk sayısı artar. Bu ise yeni sosyal problemler ve parasal külfet anlamına gelir.

2-1-2-5-Eğitimsizlik :

İnsanlar arasında zihinsel güçler bakımından doğuştan gelen bazı farklılıklar ve eşitsizlikler bulunmaktadır. Ancak sosyal devletlerde yaratılıştan mevcut olan bu

eşitsizlikler eğitimde fırsat eşitliği ve eşit muamele sayesinde ortadan kaldırılabılır. Bazen de özellikle eğitimde fırsat eşitsizliği sayesinde bu farklılıklar daha da artabilir. Erken yaşlarda çocuğun içinde bulunduğu çevre ve çocuğa sağlanan eğitimin niteliği onun gelecekteki başarılarını ve dolayısıyla yaşam biçimine ve direk olarak da ülkenin geleceğinde etkili olacaktır [Senemoğlu;1997:22].

Sosyal bir devlet olan ülkemizde de eğitim hakkı ve eğitimde fırsat eşitliğini sağlama görevleri Anayasanın 10,27,42'inci maddelerince devlete verilmiştir. Anayasanın 27.inci maddesine göre “herkes bilim ve sanatı serbestçe öğrenme, öğretme, açıklama, yayma ve bu alanda her türlü araştırma hakkına sahiptir.” 42.inci madde ise eğitimde devletin yapacağı görevleri belirtmektedir. “Kimse eğiti hakkından yoksun bırakılamaz, ilköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır. Devlet maddi imkanlarında yoksun başarılı öğrencilerin öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar, özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için tedbirler alır.”

Eğitim hakkı ayrıca insanların temel haklarından birisidir. İnsan Hakları Sözleşmesinin 26'ıncı maddesinde bu açıkça belirtilmiştir. Maddeye göre “herkes eğitim görme hakkına sahiptir ve eğitimin en azından ilk ve temel aşamaları ücretsizdir.” Aynı şekilde Ç.H.Ş.'nin 28,29. maddeleri de eğitim hakkını düzenlemiştir.

Ülkemizde 8 yıllık zorunlu eğitim sistemi uygulanmaktadır. Bu sistemde de eğitim zorunlu ve ücretsiz olarak yapılmaktadır. 1999 yılında yapılan Çocuk İşgücü anketine göre Türkiye’de 6-14 yaş grubundaki çocukların %88,1’i okula devam etmektedir. Bu yaş grubundaki erkek çocuklarının %91’i, kız çocuklarının ise %85,2’si okula devam etmektedir. UNICEF tarafından hazırlanan dünya çocuklarının durumu 2002 adlı çalışmaya göre ise, ülkemizde 1990 yılında erkeklerde %90, kadınlarda ise %69 olan okur yazarlık oranı 2000 yılında %94’e %82 olarak gerçekleşmiştir. İlköğretimde 1992-2000 yılları arasında devamlılık oranı erkeklerde %74, kızlarda ise %70’dir [UNICEF;2002:27].

Eğitim sisteminde çocukların okula gidememelerinin sebepleri aşağıdaki gibidir [UNICEF;1998:27, Uyanık vd;2001:245].

-Okulların ve öğretmenlerin ülke ölçeğinde dengeli bir biçimde dağılmaması. Yani uygun okul olmaması.Çocuk işgücü anketine göre % 13,0

-Anne ve babaların okur yazar olmaması neticesinde çocuğun eğitime gereken önemi vermemeleri. Çocuk işgücü anketine göre % 7,1

-Maddi olanakları sınırlı aileler için eğitim maliyetlerinin yüksek olması. Çocuk işgücü anketine göre % 23,5

-Kırsal bölgelerde erken evliliklerin olması nedeniyle özellikle kız çocuklarının eğitime son verilmektedir.

-Köyden kente göçler nedeniyle nüfus sayısı azalınca köydeki okulların kapatılması. Bu durum köyde kalan çocukların eğitimini engellemektedir. Ülkemizde 1989-1995 yılları arasında 2202 ilk ve 130 ortaokul bu sebeple kapanmıştır.

-Taşınmalı eğitim sistemi içinde bazı ailelerin kız çocuklarının okula gitmesine izin vermemesi.

-Çocuğun çalışmak zorunda olması. Çocuk işgücü anketine göre % 15,2. Çalışan çocuklar daha baştan onu çalışmaya zorlayan ekonomik ve ailevi baskı ile öğrenme isteği ve ihtiyacı arasında parçalanır. Her ikisi de zaman gerektiren bu iki karşıt etkinlik karşısında, oluşan dayanılmaz gereksinim sonucunda çocuk okulunu terke etmek zorunda kalmaktadır [Boydın;1995:18].

Bu sebeplerle çocuklar, zorunlu olmasına rağmen, eğitimden uzaklaşmak zorunda kalmaktadır. Temel eğitimin alamayan ve haksızlığa uğradığını düşünen çocuklar kolaylıkla sokak çocuğu olabilmektedirler.

2-1-2-6-Macera Düşkünüğü :

Sokak çocuklarının sokağa çıkmasındaki etkenlerden birisi de, çocuklardaki macera düşkünüğü ve özentidir. Çocuklar çevrelerinde gördükleri yalnız yaşayan insanlara bile bazen özenmektedir. Onlar gibi olabilmek, kendi ayaklarının üstünde durabileceklerini, yaşayabileceklerini düşünerek, evlerinden kaçarak sokaklarda yaşamaya başlamaktadırlar.

Çocukların bu şekilde macera, heyecan olsun diye sokağa çıkmalarında genellikle kitle iletişim araçlarından birisi olan televizyonun da etkisi bulunmaktadır. Çocuklar özellikle kendilerine model olarak seçtikleri televizyon kahramanlarını günlük yaşamlarına ve oyunlarına yansıtmaktadırlar. Bu kahramanların yapmış oldukları davranış ve hareketleri, çocukta dürtüleri dizginleme yeteneğinin gelişmiş olması nedeniyle, bazen çocuğu tamamen etkisi altına alabilir [Onat;2001:256]. Çocuk bu şekilde yalnız yaşayan bir kahramanının yaşantısına özenip onun gibi yaşamayı seçebilir.

Ayrıca çalışmak, para kazanmak bazı çocuklar için büyüme yetişkin olarak kabul edilme anlamına geldiğinden, çocuklar için çok yeni ve heyecan verici bir anlam ifade edebilir [Baştaymaz;1995:84]. Bu sebeple, bazı çocuklar okullarını bile bırakarak çalışmanın, kendilerini yetişkin görülmelerini sağlayacağını düşünerek, çalışma hayatına girmektedirler.

Batı dünyasında da yapılan araştırmalara göre, ergenlerin suç işlemelerinin başlıca nedenlerden biri, serüven hevesinden gelmektedir [Yavuzer;1998:68].

2-1-2-7:Büyük Şehrin “Renkli” Yaşamı :

Şehirler özellikle büyük şehirler son derece hareketli bir sosyal hayata sahiptirler. Her türlü yatırımlar öncelikli olarak bu illere yapılır. Eğitim, sağlık, kültür faaliyetleri ve özellikle eğlence sektörü bu illerde daha yaygındır.

Bunun yanın sıra büyük şehirlerin kendine özgü kuralları ve hayat tarzı bulunmaktadır. Büyük şehirde yaşamak artist olmak gibi sebeplerle evden kaçan çocuklar büyük bir çoğunlukla şehrin hareketli yaşamı altında kendilerini kaybetmektedirler. Sonucunda ya fahişe yada sokaklarda başı boş dolaşan, madde bağımlısı olarak şehrin renkli yaşamına ayak uydurmaktadırlar.

2-1-2-8-Düşük Zeka Düzeyi :

SHÇEK kanuna göre özürlü", doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle normal yaşamın gereklerine uymama durumunda olup; korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyacı olan kişidir.”

Bu durumda olan çocukların ailelerinin maddi imkanları iyi değilse ve çocuk sayısı da fazla ise bu çocuklara gerekli ilgi ve özen gösterilmemektedir. Aile ilişkilerinde bağlarda zayıfsa bu çocuklar bir yük olarak görülebilmektedir.

Bazı ahlaki gelişimini tamamlayamamış, ahlak noksanı, insanlar bu durumda ki çocukları tespit ederek, ailelerinden alıp, büyük şehirlere dilendirilmek amacıyla götürülmektedirler.

2-2-Sokak Çocuğu Olmanın Getirdiği Sosyal Riskler :

Sokak çocukları sokakta, kendileriyle ilgilenecek bir büyüğün veya ailenin korumasından mahrum yaşadıklarından dolayı pek çok sosyal riskle iç içe yaşamak zorundadırlar. Bu riskler, çocuğun sokakta yaşaması ve sokakta çalışmasından kaynaklanan olmak üzere iki grupta toplanabilir.

2-2-1-Sokakta Yaşamaktan Kaynaklanan Riskler :

Sokak çocuklarının marjinal hayatları dolayısıyla karşılaşılabilecekleri tehlike ve riskleri bu grupta inceleyebiliriz.

2-2-1-1-Çocukların İstismara Uğraması :

Sokak çocukları, hayatlarını sokakta geçirdiklerinden, hem tabiat koşullarıyla hem de çeşitli sosyal ve fiziksel tehlikelere karşı mücadele etmek zorundadırlar. Çocuklar yaşlarının küçük olması sebebiyle, sokağın getirdiği bu riskler karşısında savunmasızdırlar [Polat;2002:61, Bequele ve Boyden;1995:3].

Sokak çocuklarına uygulanan istismar dört türdür. Fiziksel, cinsel, duygusal istismar ve çocukların ihmal edilmesidir.

1) Fiziksel İstismar: Çocuğun kaza haricinde yaralanması ve örselenmesini içeren durumlardır. [Polat;2002:61] Fiziksel istismar en çok rastlanan istismar durumudur. Çocuklara yetişkinler, yaşça kendilerinden büyük çocuklar, alkolikler tarafından yapılan kötü muameleyi içermektedir. [İlik ve Türkmen;1994:8]

2) Cinsel İstismar: Yetişkinlerin cinsel doyumunu için çocuklarla ilişki kurması, yaş ve tecrübesizliği dolayısıyla hareketi kabul etme veya etmemeye gücü yetmeyen çocukla yetişkinin ilişkisi, para için fuhuş ve pornografiye yöneltmesidir. [Koşar;1989:47] Sokak çocukları sokakta korunmasız olmalarından dolayı bu istismarı çok açık şekilde yaşamaktadırlar [Bilgin;2001:445]. Özellikle kız çocukları bu cinsel istismara karşı erkek çocuklarına göre daha açık konumdadırlar. Bunun sonucunda toplumsal dışlanma, psikolojik buhran ve istenmeyen annelik durumlarıyla karşı karşıya kalırlar [Bequele ve William;1995:11].

Çocuklara karşı uygulanan cinsel istismar başlıca üç grupta toplanmaktadır [Günce;1991:126, Duman;1999:236].

a) Dokunma Olmaksızın Yapılan Cinsel İstismar: Bu şekilde yapılan eylemler; sözel istismar, açık-seçik telefon görüşmeleri, teşhircilik, röntgencilik, şahit olmayı içermektedir.

b) Dokunmanın Yer Aldığı Cinsel İstismar: Dokunma ile müstehcenlik ve fuhuşu içine alan eylemlerdir.

c) Şiddet Kullanarak Yapılan Cinsel İstismar: Irza geçme, vahşet ve öldürmeyi içine alan eylemlerdir.

3) Duygusal İstismar: En çok rastlanan istismar türlerinden biriside duygusal istismardır. Çocuğun psikolojik gelişiminin duraklamasına sebep olacak sözel istismar veya aşırı emirleri kapsayan, çocuğun kimliğini zedeleyen ve bozuk davranışları ortaya çıkaran tavırları içerir [Polat;2002:62]. Duygusal istismara sebep olan eylemler, reddetme, aşağılama, yalnız bırakma, korkutma, duygusal yönden ihtiyaçlarını karşılamama şeklinde sıralanabilir. Duygusal istismarla karşılaşan çocuklar bundan korunmak için saldırgan bir tutum sergilemektedirler. Ayrıca bu çocuklar kendilerini yalnız bırakan dışlayan toplumda, yalnız yaşama hakkı kazanabilmek için bir takım silahlarla kendilerini korumaya çalışırlar [İlik ve Türkmen;1994:8].

4) İhmal: Çocuktan sorumlu kişilerin çocuğa karşı yükümlülüklerini yerine getirmeme durumudur. İstismar ve ihmali birbirinden ayıran temel özellik, istismarın aktif, ihmalin ise pasif bir eylem olmasıdır [Polat;2002:63].

2-2-1-2-Fuhuş ve Eşcinsellik :

Fuhuş özellikle sokakta yaşayan kız çocuklarının başına gelen en büyük tehlikelerden birisidir. Sokakta tek başına kalan kız çocukları, bazı ahlak düşkününü insanlar tarafından fuhuş batağına çekilmektedir. Bu sektöre çekilen çocuklar, buradan düzenli bir gelir

elde etmeye başlayınca da bu işi pek bırakamamaktadırlar [Uluğtekin;1996:9]. Ancak, bu çocukları başta AIDS olmak üzere pek çok tehlike beklemektedir. Çünkü:

-Sokak çocuklarının cinsel yolla bulaşan hastalıklar hakkında bilgileri yoktur.

-Yetişkin birisiyle cinsel ilişkiye girme, genital yaralanma ve kanamalara sebep olabilir, bu ise virüslere davetiye çıkartır.

-Sokak çocuklarının sağlıklarının zayıf olması sebebiyle, enfeksiyonlara açık durumdadırlar.

-AIDS/HIV hakkında ve kendilerini nasıl koruyacakları konusunda bilgi sahibi değildirler.

-Çocuk oldukları için, ya da ödeyemedikleri için prezervatif alamamaktadırlar.

-Çocuk oldukları için, büyüklere (müşterilerine) prezervatif kullanma konusunda baskı yapamamaktadırlar [Polat;2002:106].

Sokak çocuklarının sürekli olarak bir arada yatıp kalkmaları ve sevgilerini yöneltecekleri dış dünyadan kişilerin bulunmaması sebebiyle, çocukların kendi aralarında eşcinsel ilişkilere girdikleri de yaygın olarak görülmektedir [Polat;2002:68]. Böyle bir durumla karşılaşan çocuk, bu durumu normal karşılayıp dışarıda parayla devam ettirebilmektedir.

Bazı yörelerde ise fahişelik, en hızlı büyüyen çocuk çalıştırma işi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu genç çocuklar, kölelik koşullarında tutulmakta (bazı ülkelerden gelen raporlarda, bunların genelevlerde yataklara zincirlendiği belirtilmiştir) ve bunları kullanan yerli ve yabancı “müşterilerin” çoğu da bu üzüntü verici durumun farkındadırlar. Ancak bu kişiler, bu çocukları korumaktan ziyade onlardan faydalanmayı düşünmektedirler [Bequele ve William;1998:12].

Bu durumda ki çocukların rehabilite edileceği sosyal tesislerin olmaması da fuhuşa yönelen çocuk sayısını artırmaktadır. İstanbul'da sokakta yaşayan fuhuşa yönelen çocuklar hakkında yapılan bir araştırmada bu durumu açıkça göz önüne sermektedir. Uygunsuz bir ortamda polis tarafından yakalanıp, ailesine teslim edilen bir kız çocuğu, evde baskı görünce tekrar sokağa kaçıp araştırmacılardan yardım istemiş. Ancak bu çocuğun kalabileceği uygun bir yer bulunamayınca çocuk, tekrar sokağa terk edilmiştir. Dört ay sonra ise bu çocuk aynı araştırmacıların karşısına Deri ve Zührevi Hastalıklar Hastanesinde, fuhuştan yakalanan birisi olarak çıkmıştır [Küntay ve Erginsoy;2000:561].

2-2-1-3-Kronik, Tehlikeli ve Bulaşıcı Hastalıklar :

Sokak çocukları sokakta yaşamaları sebebiyle, sağlık problemleri ile de karşılaşmaktadırlar. Sokaklarda hijyenik olmayan ortamlarda bulunmaları ve geceleri yine bu yerlerde yatmaları özellikle bulaşıcı hastalıklara davetiye çıkartmaktadır. Ayrıca sokak çocuklarının sevgiden yoksun olmaları sebebiyle, sokaklarda başı boş dolaşan hayvanlara ilgileri daha fazla artmaktadır. Bu ilgileri bu hayvanların taşıdıkları mikropları bazen kapmalarına sebep olmaktadır.

Sokak çocuklarının banyo yapmamaları, (bit, pire) el yıkama, tırnak kesme, diş fırçalama gibi alışkanlıklarının da olmaması, hijyenik tehlikeyi arttırmaktadır. Çocukların bir arada beraber yaşamaları sebebiyle, hastalıkları birbirlerine bulaştırma riskleri de oldukça yüksektir [Sayita ve Şirin;2000:272].

2-2-1-4-Kazalar ve Yaralanmalar :

Sokak çocukları, sokakta pek çok kaza tehlikesi ile iç içe yaşamaktadırlar. Bu çocuklar, paralarının olmaması sebebiyle karayollarında, trenlere ve gemilere kaçak binmek için, riskleri göze almaktadır. Ancak, bazen de kazalar geçirebilmektedirler. Ayrıca

sokaklarda marjinal işlerle uğraşırken (araba camı silme, seyyar satıcılık, dilencilik) yine trafik kazalarına uğrama riskleri mevcuttur [Bilgin;2001:447].

Sokak çocukları ayrıca, geceleri genellikle, eski terkedilmiş ahşap binalarda kaldıklarından, binanın yanması, madde kullanımına bağlı olarak kendilerinin yakması, binanın göçmesi tehlikesi ile karşılaşabilirler. Ayrıca bu binalarda elektrik tesisatının olmaması sonucu, mum ve gaz lambalarının devrilmesi de yangın sebebi olmaktadır.

2-2-1-5-Madde Bağımlılığı :

Sokak çocuklarıyla adeta özdeşen bir risk grubu da madde bağımlılığıdır. Madde bağımlılığı özellikle de uçucu madde kullanımı sokak çocukları arasında çok yaygındır. Uçucu maddeler kolayca gaz şeklinde buharlaşan maddeleri içermektedir [Tuncer vd.;1990:2].

Sokak çocukları, arkadaş grubunun etkisiyle, bu maddelerin ucuz ve kolay elde edilmesi, ailede alkol ve madde kullanımı bulunan bireylerin bulunması, gençlik döneminin bir özelliği olarak yetişkinlere ve diğer insanlara karşı tepkilerini madde kullanımına başlayarak göstermek gibi sebeplerle kullanmaktadır [Duman;2001:87, Bilgin;2001:446].

Uçucu maddelerin kullanımı, çocuklarda duygusal ve düşünsel sorunlara hafıza bozukluklarına, davranış bozukluklarına sebep olur. Ayrıca uçucu madde, kullananlarda ani ölümlere sık sık rastlanmaktadır. Akciğerlere madde gitmesiyle, boğulma meydana gelebilmekte, kalp yetmezliği ortaya çıkabilmektedir [Kasatura;1998:106]. Bu maddelerin sürekli kullanımı halinde vücudun direnci 10 yıl olmaktadır. 8 yaşından itibaren devamlı bir şekilde tiner ve bally kullanan çocuklar, genellikle 18 yaşlarına geldiklerinde, hayatlarının sonu gelmiş olmaktadır [Zaman 1989].

2-2-1-6-Eğitimsiz Kalma :

Sokak çocukları sokaklarda kendileriyle ilgilenen bir ailenin olmaması sebebiyle geleceğini düşünmeden günlerini geçirmektedirler. Bu durumda özellikle bu çocukların eğitimsiz kalma riskini oluşturmaktadır. Bu çocuklar ne aile terbiyesi alabilmekte, ne de okullardan temel eğitim alabilmektedirler. Bu ise çocukların özellikle sokaktan kurtulması aşamasında çocuklar için ve bunlarla ilgilenenler için büyük külfete neden olmaktadır.

Aynı tehlike çalışan çocuklar içinde geçerlidir. Çünkü bu çocuklar genellikle eğitim-öğretim hayatından uzak bir şekilde, sürekli çalışmaktadır. Çalışma, özellikle çocukların okula gitmelerine fırsat vermez, çocukları yorar, bu durum çocukların ders çalışması için gerekli enerjilerinin tükenmesine sebep olur. Çocuklar çalıştıkları, için derslerine devam edemezler. Ayrıca çalışmanın çocuğa verdiği psikolojik eziklik sebebiyle, çocuk okula gitse bile okulda, başarılı olamamaktadır [Bilgin;2001:447, Sönmez;1994:16, Bequele ve William;1998:8].

Çocukların eğitim hakkı kanunlarla güvence altına alınmış olmasına rağmen, denetim mekanizmasının işlememesi nedeniyle çocuklar eğitim dışında kalmaktadır. Örneğin Ç.S.G.B.'nce 1995 yılında yaptığı bir araştırmaya göre, çalışan çocukların % 81,8'inin Çıracılık ve Mesleki Eğitim Kanununun kapsamında olmalarına rağmen, sadece % 24,7'sinin çırak okullarına gittikleri tespit edilmiştir [Serter;1997:119].

2-2-1-7-Organlarının Çalınma Tehlikesi :

Sokak çocuklarını bekleyen diğer bir tehlike de, organ mafyası tarafından organlarının çalınmasıdır. Özellikle 1999 Marmara depreminden sonra ortadan kaybolan çocuklar için tüm şüpheler bu noktaya yönelmiştir. Bu tür afet durumlarını bile fırsat bilen organ mafyası için, sokakta başı boş, bakacak kimsesi olmayan çocuklar, açık hedeftir. Özellikle sokağa yeni çıkmış ve madde bağımlısı olamamış çocuklar, hedeflerdir. Sokak çocuklarının sayılarının tam olarak bilinmemesi sebebiyle, organları çalınan çocuklar,

öldürülüp gömülse bile arayanları olamayacağından mafya için cazip hale gelebilmektedir.

2-2-1-8-Çete ve Örgütler Tarafından Suç İşlemeye Zorlama :

Sokak çocukları ve sokakta çalışan çocuklar, zaman zaman, yalnız, savunmasız ve ekonomik açıdan yetersiz olmaları sebebiyle organize “marjinal yetişkin grupların” ilgi odağı haline gelmektedirler. Çocukların yaşça küçük, savunmasız ve ailelerinden uzak olmaları, bazı kişiler ve gruplar tarafından kandırılmaları mümkün kılabilir [Polat;2002:67, UNICEF;1996:41]. Sonuçta pek çok çocuk, bu suç örgütlerinin dünyasına girmektedir. Bu örgütler; hırsızlık, yankesicilik, uyuşturucu kaçakçılığı ve fuhuşla ilgili çeteler ve örgütler olmaktadır.

Özellikle çocukların yaşları itibariyle işledikleri suçlarda yapılan indirimler ve sabıklarının en fazla 5 sene sonra siliniyor olması, çocukların bilinçli olarak, çeteler ve hatta bazen aileleri tarafından suça yönlendirilmesini sebep olabilmektedir. Ülkemizde Adalet Bakanlığının yaptığı son istatistiklere göre işlenen suçların % 73,8’i 11-17 yaş arasındaki çocuklarca gerçekleştiriliyor. Bu suçların dağılımına göre; % 39,4 hırsızlık, %26,5 müessir fiil, % 3,3 adam kaçırmaya, % 5,7 trafik suçu, % 4,3 ateşli silah, % 20,5’i diğer suçlardır [Posta 2002].

2-2-1-9-Fiziksel ve Psikolojik Gelişim Bozuklukları :

Sokak çocukları ve sokakta çalışan çocukların fiziksel ve psikolojik gelişmeleri açısından büyük risklerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu çocuklar, genellikle hayatlarını idame ettirebilmek için, hamallık, ayakkabı boyacılığı gibi sermaye gerektirmeyen işlerle uğraşmaktadırlar. Bu işler ise çocukların özellikle, kas, iskelet yapılarında bir takım bozukluklara yol açabilmektedir. Çünkü çocukların kemik gelişimleri tamamlanmamıştır, kemikleri yumuşak ve kırılmandır. Bu durumda, şekil bozuklukları kolayca gelişebilmektedir. Bu yüzden, sokak çocuklarında bel ve sırt

ağrısı, kamburluk, taban çekmesi durumlarıyla sıkça karşılaşmaktadır [Bilgin;2001:448].

Çocukların yaptığı işler, fiziksel riskler taşıdığı kadar çok önemli psikolojik sonuçlarda doğurmaktadır. Bu çocuklar, öncelikle eğitimlerini devam ettiremedikleri için zihinsel gelişimleri zayıftır. Ağır çalışma yükü altında bulunan çocuğun, hayatı boyunca meydana gelen uzun süreli bir yıkım vardır. Çünkü bu çocuklar;

- Sokakta sadece o anı yaşarlar. Geçmiş siler, geleceği imkansızlaştırır.
- Sokakta plansız ve sabit olmayan bir hayat vardır.
- Sürekli hareket uzun süreli insan ilişkilerinin kurulmasını zorlaştırır.
- Devamlı göz önünde olmaları, onları korumasız ve zedelenebilir hale getirmektedir.
- Sokak, çocuğu yok eden bir kavramdır. Bu da ruhsal gelişim de yetersizlikler ve ruh sağlığı sorunları yaratmaktadır. Toplumsallaşmaları düşük düzeyde olur.
- Aile için ve sokakta gördüğü şiddetin oluşturduğu içsel çatışma vardır.
- Madde bağımlılığı.

Bu sebeple bu çocukların psikolojik tehlike içindedir. Ve yaygın olarak, yalıtılma, saldırgan tutumlar, erken yaşlanma, depresyon, aşağılık duygusu, ahlaki bozulma ve direnme gibi davranışları gösterirler [Boydin;1995:5,Bequele ve William;1998:7, Sayita ve Şirin;2000:278].

2-2-1-10-Yetersiz Beslenme :

Sokak çocukları, özellikle sokakta olmaları ve belli bir gelir seviyesine sahip olmadıklarından dolayı genellikle sokakta satılan ve protein değeri düşük gıdalar almaktadırlar. Bunun yanında sokakta satılan yiyecekler, sağlık açısından potansiyel tehlike oluşturmaktadır. Bu çocuklar, dengeli ve besleyici değer taşıyan gıdalar yiyememektedirler [İlik, Türkmen ve Geter;1994:20]. Bu da fiziki gelişmelerini olumsuz yönde etkilemektedir.

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

2-2-2-Çalışma Ortamından Kaynaklanan Riskler :

Sokak çocuklarını bekleyen risklerden bazıları da, onların çalışma hayatına erken girmelerinden kaynaklanmaktadır. Çalışma hayatı bakımından çocuklar, bir takım özellikler gösterirler. Bu özellikleri sebebiyle, çocukları çalışma hayatında bazı tehlikeler beklemektedir. Çocukların bu özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz [Ç.S.G.B.;1997:5].

Çocukların Fizik Gelişmeleri Tamamlanmamıştır: İnsanın hayatında çocukluk dönemi büyüme ve gelişme çağıdır. Bu dönemdeki bazı olumsuz etkilenmeler, çocuğun büyümesi ve gelişmesi bakımından sakıncalar oluşturabilir. Örneğin, ağır yük taşıma gibi, aşırı bedensel aktivite gerektiren bir işte çocuğun bedensel gelişmesi geri kalabilir.

Çocukların Zihni Gelişmeleri Tamamlanmamıştır: Çocuğun sağlıklı büyümesi ve gelişmesi, hem bedensel, hem de zihinsel, ruhsal ve sosyal anlamda olur. Olumsuz çalışma koşulları, bu bakımdan da geri kalmalara sebep olabilir. Örneğin, sürekli işveren tarafından horlanan hatta dövülen bir çocuğun ruhsal ve sosyal gelişmesinin normal seyretmesi beklenemez.

Çocuklarda Risk Kavramı ve Risk Bilinci Tam Olarak Gelişmemiştir: Çocukların zihinsel gelişmeleri tamamlanmamış olduğu için, çocuklarda riskin algılanması ve risk kavramı da tam olarak gelişmemiştir. Çocuk yapacağı bir işin sonuçlarının ne olabileceğinin bilincinde değildir.

Çalışma Alanları Çocuklara Göre Değildir: Çalışma hayatında çoğunlukla yetişkinler çalışacağı için, her türlü araç - gereç ve makineler yetişkinlerin fiziksel ölçütlerine göre düzenlenmiştir. Dolayısıyla bu cihazların çoğu ergonomik açıdan çocukların ölçütlerine göre uygun değildir.

Çocuklar Deneyimsizdir: Çocukların hayat süreleri kısa olduğu için, deneyimleri azdır. Deneyim eksikliği sebebiyle, çevrelerinde bulunan olayları ve riskleri

değerlendirmeleri sağlıklı olmayabilir ve sonuç olarak riskli bazı davranışlarda bulunabilirler.

Çocuklar Meraklıdır ve Oyun Oynamaya Meyillidir : Merak sonucunda çocuklar işyerinde bulunan çeşitli araç-gereci inceleme ve bu cihazları karıştırma eğilimindedir. Bunun sonucunda bir tehlike olabileceğinin de bilincinde olmadığı için kaza olasılığı yüksektir. Oyun oynama, çocuğun hem bedensel, hem de ruhsal ve sosyal gelişmesi bakımından önemlidir. Çalışma hayatına giren çocuğun oyuncakları ile ve arkadaşları ile oyun oynama olanağı yoktur. Bu durumda çocuk oyun oynamak için her fırsatı değerlendirir ve iş başında ve bazen iş aletleri ile de oyun oynayabilir. Bu oyunlar sırasında kazaya uğrama riski vardır.

Bazı Çevre Faktörleri Çocukları Daha Fazla Etkiler: Bedensel gelişmeleri henüz tamamlanmamış olduğundan çocuklar, bazı çevre faktörlerinden erişkinlere göre daha fazla etkilenirler. Örneğin kurşun etkilenmesine ilişkin belirtiler çocukta erişkinine göre daha erken olarak belirir ve daha ağır seyreder. Bunda çocuklarda kurşunun beyin dokusuna erişkinine göre daha kolay ulaşması etkili olmaktadır.

2-2-2-1-Ağır İklim Koşulları :

Çocuklar değişik iş ortamlarında son derece ağır koşullar altında çalışmaktadırlar. Sokakta çalışan çocuklar büyük çoğunlukla enformel sektörde çalışmalarından dolayı, çoğunlukla işlerini sokakta yapmaktadırlar [ILO;1994:6]. Bu sebeple çocuklar, 4 mevsim sokakta ağır iklim koşulları (hava değişikliği, güneş, sıcaklık, nem, soğuk, tipi) altında çalışmaya devam etmektedir [Derrien;1994:70].

Formel sektörde çalışan çocuklar, içinde iklim koşulları bir risk unsurunu oluşturmaktadır. Çalışma Bakanlığı ile ILO tarafından gerçekleştirilen “Çalışan Çocuklar Projesi ” çerçevesinde incelenen iş kollarında, metal işkolunda çalışan çocukların % 95’i soğuk ve hava akımından olumsuz etkilendiklerini belirtmişlerdir [Ç.S.G.B.;2000:158].

Olumsuz iklim koşulları, fiziksel gelişimini tamamlamamış çocukların çabuk ve ağır şekilde hastalanmalarına sebep olur. Bu çocukların çalışma zorunluluğu olması dolayısıyla, gerekli istirahati da yapamayacaklarından almış oldukları mikrobu diğer çocuklara bulaştırma tehlikeleri de vardır.

2-2-2-2-Tehlikeli Hayvanlar ve Böcekler:

Özellikle başka şehirlerden çalışmak için büyük kentlere gelen çocuklar, uygun olmayan mekanlarda ve bazen de dışarıda açıkta gecelerini geçirmektedirler. Bu durumda dışarıdan gelecek her türlü tehlikeye açık korumasız kalmaktadırlar. Özellikle başı boş dolaşan köpekler, yılanlar, böcekler, yaz aylarında yoğun olan sivrisinekler, çocukları açık hedefi haline gelmektedirler. Böylece bu çocuklar, hayvanlarda bulunan hastalıklarla hasta olma riskiyle karşı karşıya kalmaktadır [Bequele ve Boyden;1995:54, Sayita ve Şirin;2000:277, Deerien;1994:71].

2-2-2-3-Alkolükler :

Çocukların alkol üretimi veya satışının yapıldığı işyerlerinde çalıştırılması da çocuklar için bir risk oluşturmaktadır. Çocuklar bu tür yerlerde çalışmakla zehirlenme, bağımlılık ve ortamın ahlaka zararlı olması sebebiyle tehlike içindedirler [Bequele ve William;1998:57]. Çocukların özellikle yakın çevresi tarafından alkol satışının yapıldığı yerlerden alış verişe gönderilmesi de tehlikelidir. Çocuklarda özentiyeye sebep olabilir.

2-2-2-4-İş Kazaları:

Çocukların çalışma hayatında karşılaşılabileceği risklerden birisi de iş kazalarıdır. Çocukların dikkatsizlik, yorgunluk, yetersiz muhakeme yeteneği ve çalışma düzenine ilişkin bilgi noksanlığının yanında, malzemenin, makinelerin, aletlerin ve çoğu işyerinin

yetişkinler için tasarlanmış olması çocukların iş kazasına maruz kalma olasılıkları işyerinde ve/veya çalıştıkları ortamda yetişkinlere göre daha yükseltmektedir [Bequele ve Boyden;1995:3]. Öyle ki iş kazası geçiren veya meslek hastalıklarına yakalanan çalışanlar arasında gençlerin payı oldukça yüksektir. Meydana gelen iş kazaları ve meslek hastalıklarının yaklaşık olarak % 50'si genç işçilerin (14-29 yaş) başına gelmektedir [Seyyar;2001:107].

Sosyal Sigortalar Kurumu'na bağlı olarak 1999 yılında 18 yaş altındaki sigortalı çalışanların sayısı 73.240'dir. 1999 yılı itibariyle bu genç işçilerin geçirmiş oldukları İş Kazaları ve Meslek Hastalıklarının sayısı: 5.473'dür. Bu kazalara karışanların, 381'i bayan, 5.092'si erkektir [Uğurlu;2001:217].

İş kazaları ve meslek hastalıkları sonucunda hayatını kaybeden genç işçilerin oranlarına bakıldığında, geçmiş yıllara göre ölenlerin sayısında azalmalara meydana gelmiştir: 1994 yılında 49, 1995 yılında 22, 1996 yılında 41, 1997 yılında 21, 1998 yılında 5, 1999 yılında 18 çocuk hayatını kaybetmiştir. Ayrıca geçirmiş oldukları iş kazaları ve meslek hastalıkları sonucunda: 1994 yılında 267, 1995 yılında 129, 1996 yılında 80, 1997 yılında 148, 1998 yılında 86, 1999 yılında da 134 çocuk iş göremezlik durumuna düşmüştür [Uğurlu;2001:217].

Ancak çocuklar küçük kazaları iş kazası olarak görmemekte ve çalıştığı ortamda maruz kaldığı gürültü, çevre kirliliği, kimsiyal maddelerin neden olduğu hastalıkların varmayabilmektedir. Bunun yanı sıra kayıtsız olarak enformel sektörde çalışma çocuklar arasında daha yaygındır. Bu nedenle gerçek sayılar belirtilen anketteki sayıları çok daha üzerindedir [Taştı;2001:86].

2-2-2-5-Şiddet İstismar :

Bilindiği gibi ulusal ve uluslararası yasal düzenlemeler çevresinde çocukların çalıştırılmaları belirli kıstaslarla sınırlandırılmıştır. Ancak günümüz ekonomik koşullarının etkisiyle, hemen hemen her sektörde çalışan çocuklar karşımıza

çıkılmaktadır. Ve bazen çocuklar, çalıştıkları işyerlerinde küçük ve kendilerini korumaktan aciz oldukları için, gelişmiş güzel dövülmekte ve kötü muameleye maruz kalmaktadır [Bequele ve William;1998:5]. Bu şiddet karşısında çocuklar, genellikle yasadışı olarak çalıştıklarından, işten atılma korkusuyla sessiz kalırlar. Çünkü işverenler, çocuğun konuşmaması için, işten atma tehdidiyle çocuğa baskı uygulamaktadır. Ailelerde çocuğun çalışmasına ihtiyaç duydukları için, bu şiddete karşılık genellikle duyarsız ve sessiz kalırlar. Ayrıca yeterli denetim ve kontrollerin yapılmaması da, bu şiddetin sürmesine sebep olur [Bequele ve Boyden;1995:7, Boidin;1994:65, Sönmez;1994:16, Karatay;2000:546].

Ankara'da sokakta çalışan, 170 çocuk üzerinde yapılan araştırmaya göre; çocuklar çalışırken, özellikle zabıtalardan kendilerine şiddet uygulandığını belirtmişler. Zabıtalardan çalışmalarını engellemenin yanında, fiziksel olarak hırpaladıklarını belirtmişler [Zeytinoğlu;1999:72].

2-2-2-6-Bulaşıcı Hastalıklar :

Çocuklar, çalışma hayatına erken girmeleri nedeniyle fiziksel olarak yetersiz durumdadırlar. Bunun yanında çocuklar yeterli derecede beslenemedikleri, fazla çalışma gibi nedenlerle, harcadıkları günlük enerjiyi karşılayacak kaloriyi alamamakta bedenleri cılız ve hastalıklara karşı korumasız kalmaktadır. Ayrıca işyerlerinde solunum sistemini tehdit eden gaz, toz, duman gibi etmenlerin bulunması, çalışan çocukların genellikle sigara bağımlı olması hastalıkları kapmayı daha da kolaylaştırmaktadır. Bu sebeplerle çalışan çocuklarda özellikle, bağırsak enfeksiyonları, solunum yolu hastalıkları, zatürrie, verem gibi bulaşıcı hastalıklara rastlanmaktadır [TISK-ILO;2000:7, Bequele ve Boyden;1995:85].

2-2-2-7-Gece Kulüpleri, Barlar ve Pornografi:

Çocuklar için tehlikeli olabilecek yerlerden biriside eğlence sektörüdür. Ancak birahane, pavyon gibi eğlence yerlerinin yoğun bulunduğu bölgelerde zaman zaman çocukların çalıştıkları veya çalıştırıldıkları görülmektedir. Bu konuda yapılan saha çalışmalarında bazı çocukların gece geç saatlerde söz konusu bölgelerde buldukları ve çalıştıkları gözlenmiştir.

Gece kulüpleri ve barların alkollü içkilerin yoğun tüketildiği yerler olması sebebiyle, bu tür insanlarla yüz yüze olmanın getirdiği tüm riskleri buralarda çalışan çocuklar görmektedir. Buralarda çocukların ücretlerinin ödenmemesi, fiziksel istismar ile birlikte cinsel taciz alkole özenme hatta alkol kullanmaya başlama gibi tehlikeler ön plana çıkmaktadır [Bilgin;2001:449, Bequele ve William;1998:58].

Eğlence sektörünün olduğu bu tür bölgelerde genel ahlaka aykırı video filmlerinin gösteriminin yapıldığı kahvehanelerin bulunması da başka bir tehlikeyi oluşturmaktadır. Bu kahvelere gelen insanlar bu bölgelerde çalışan çocukları cinsel bir varlık gibi görüp onlara karşı sözlü taciz, küfür ve aşağılamalarda bulunmaktadır [Bilgin;2001:450].

2-2-2-8-Fiziksel ve Psikolojik Yüklenme:

Çalışan çocuklar genellikle teknolojisi basit, emek yoğun işyerlerinde çalışmaktadırlar. Bu şekilde emek yoğun bir şekilde çalıştırılma çocukların kapasitelerinin üzerinde bir yükün altına girmeleri anlamına gelmektedir. Çocuklar kendilerini inciten, güçsüz bırakan ağır işleri yapmak zorunda kalmaktadırlar [ILO;1995:6]. Örneğin Pakistan'da 1991 yılında yayınlanan raporlara göre, atölyelerde kol gücüyle çalışan 50,000 çocuğun yarısının 12 yaşına gelmeden ölmüş oldukları gözlenmiştir. Bunun yanında çocuklar madenler ve taş ocaklarında da çok ağır şartlarda çalışmaktadırlar.

Ülkemizde de yapılan bir çalışmaya göre çalışan çocukların % 16,5'i ağır yük taşıma ve kaldırmaktan, % 13,1'i sürekli ayakta çalışmaktan, % 12,3'ü ise makine kullanmaktan

şikayet etmişler. Yorgunluk kavramı kişiden kişiye değişmekle birlikte, çocukların % 57'sinin çalışma sırasında yorulduklarını belirtmiş olması, sanayi bölgelerinde çocukların maruz kaldığı fiziksel iş yükünün oldukça ağır olduğunu göstermektedir [Çilingir;1997:87].

Çalışan çocuklara çalışma yaşamında aşırı yüklenmek onların psiko sosyal açıdan olumsuz etkilemektedir. Çocuklarda zaten yoksulluk karşısında çalışmak zorunda olduklarından dolayı bir öfke mevcuttur. Bu çocuklar bu öfkelerini boşaltamadıklarından kendi içlerine atmakta ve içten içe kendilerini yemektirler. Ayrıca işyerinde; başkalarının önünde aşağılanma, aileden uzak olmak, korkutulmak, bağırma, küfür, başka insanların bakışlarıyla küçümsemeleri ve aşağılamaları gibi davranışlarda eklenince bu çocuklar psikolojik olarak aşırı bir yük altına girmiş olmaktadır [Boidin;1994:27-67]. Bunun sonucunda da özellikle yurt dışında yapılan pek çok araştırmada çocuklarda, sinirsel yorgunluk, çevreye karşı aşırı duyarlılık, uyku düzensizlikleri, irkilme, kaygı, ilgi alanlarının daralması ve toplumsal yaşamdan çekilme, sinirlilik, baş ve mide ağrısı gibi sorunlar görülmüştür.

Ülkemizde de bu konuda yapılan araştırmalarda çalışan çocukların son derece içine kapanık ve çekingen bir yapıya sahip oldukları görülmüştür. Bunlara neden olarak da sosyal aktivitelerde bulunamama ve işyerinin çocuk üzerinde yaptığı baskı gösterilmektedir [Hak-İş;2000:45, Atauz;1999:67]. Ayrıca ülkemizde çocukların büyük bir çoğunluğu istemedikleri ve kendilerine geleceği sağlama yönünde bir yarar sağlamayan işlerde, salt bir gelir elde edebilmek için çalışmak zorunda olduklarından çocuklar psikolojik yönden olumsuz etkilenmektedir [M.E.B.;1988:6].

2-2-2-9-Hijyenik Olmayan Koşullar:

Sokak çocukları geçimlerini sağlamak için genellikle enformel sektörde çalışmaktadır. Bu sektörlerde boyacılık, hamallık, cam siliciliği, atık toplayıcılığı, mezarlıklarda çalışmak gibi emek yoğun işleri yapmaktadır. Yaptıkları işlerde hijyen koşulları ve

şartları mevcut değildir. Dolayısıyla çocuklar bu tür yerlerde olan her türlü mikrobun açık hedefi durumundadırlar.

2-2-2-10-Yoğun Araç Trafığı:

Özellikle çocukların sanayi bölgelerinde yaptıkları çıraklık faaliyeti ve trafikte cam siliciliği işlerinde yoğun araç trafiği ile karşı karşıya gelmektedirler. Sakarya bölgesinde yapılan bir araştırmaya göre çocukların sanayi bölgelerinde dükkanların yetersiz olması nedeniyle araç trafiğine açık caddelerde çalıştıkları ve kazalara uğradıkları gözlenmiştir [Hak-İş;2000:73].

Yoğun araç trafiği çocukların küçük olması nedeniyle trafik kuralları ve işaretlerini bilmemeleri yüzünden çocuklar için daha büyük risk oluşturmaktadır.

2-2-2-11-Hareketli Sosyal Hayat ve Farklı Kişilikte İnsanlar:

Sokak çocukları ve sokakta çalışan çocuklar genellikle parklar, hastaneler, cami bahçeleri, mezarlıklar, trafiğin yoğun olduğu kavşaklar, caddeler , sokaklar ve pazar yerlerinde yaşar ve çalışırlar. İnsanların yoğun olduğu bu yerlerde yaşamak ve çalışmak çocukları olumsuz yönde etkiler [Bilgin;2001:448]. Buralarda çocuklar farklı kişilikte insanlarla (psikopat, homoseksüel, alkolik, hayat kadını..) farklı sosyal topluluklarla (terörist, eylemler, propagandalar, gösteriler..) karşılaşır. Ve bazen bunlardan etkilenirler.

Çocukların farklı ailelerin yanında hizmetçi, uşak, çocuk bakıcısı olarak çalıştırılmaları da bir başka riski oluşturmaktadır. Çünkü bu çocuklar ailelerinden ayrı farklı kültür yapısında insanların yanlarına gitmektedir. Örneğin Sri Lanka'da ev işlerinde çalışan çocukların patronları tarafından dövüldüğü, işkence edildiği, tecavüze uğradıkları yaygın olarak görülmüştür [Bequele ve William;1998:6].

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

3-KORUYUCU SOSYAL POLİTİKALAR VE SOKAK ÇOCUKLARININ SOSYAL REHABİLİTASYONU

Sokak çocuklarının gerek toplum, gerekse kendilerine ve bireylere yönelik oluşturdukları tehlike günümüzde bir sosyal risk haline gelmiştir. Görsel ve yazılı basında hemen hemen her gün bu çocukların karşılaştıkları sorunlar veya bu çocukların sebep oldukları toplumun diğer fertlerini etkileyen hadiseleri görebiliriz. Geçmiş yıllarda büyük şehirlerde yaşayan azınlık bir grup olarak düşünülen ve pek de önemsenmeyen sokak çocuklarının; ekonomik krizler, eğitimsizlik, aile yapısının bozulması gibi sebepler ile sayıları giderek artmıştır. İyi eğitim ve aile terbiyesi ile ülkenin kalkınmasını ateşleyebilecek bir kaynak olan bu çocuklar, ihmalkarlık neticesinde, toplum için çözüm bekleyen bir sosyal mesele haline gelmiştir.

Bilindiği gibi, sosyal siyaset uygulamaları sanayi devriminden sonra büyük önem kazanmıştır. Bu devrimle birlikte toplumsal alanda büyük değişimler meydana gelmiş, insanların bu değişime adaptasyonu da güç ve zor olmuştur. Bu ilk dönemde meydana gelen değişimin olumsuzluklarını gidermek için uygulanan sosyal politikalar dar manalı bir uygulamadır. Bu anlamıyla sosyal siyaset “Kapitalist ekonomi düzeninde iki sınıf arasındaki tezatları ve mücadeleleri hafifletmeye, mümkün olduğu takdirde bunları ortadan kaldırmayı, mevcut ve yürürlükteki düzeni devam ettirmeye ve sağlamlaştırmaya yönelmiş bir siyasettir” [Tuna ve Yalçıntaş;1997:29].

Zamanla ekonomik ve sosyal hayatta ki hızlı değişimler değişik sosyal problemlerin oluşmasına sebebiyet vermiştir. İnsanlar bu risklerin meydana getirdiği gider artışlarını ve gelir kayıplarını karşılayamaz hale gelmiştir. (konut,trafik, terör, işsizlik...) Buna paralel olarak bu alanlara yönelik olarak sosyal devletler yeni politikalar oluşturmaya başlamıştır. Ve böylece sosyal politikaların uygulamaları gelişmiş ve genişlemiştir. Geniş anlamıyla sosyal siyaset ise;”Devletlerin, resmi ve özel sosyal kurumlarının ve sivil toplum örgütlerinin vasıtasıyla toplumda ortaya çıkan muhtelif sosyal sorunları ortadan kaldırmayı ve sosyal refahı temin etmeyi-arttırmayı-yaygınlaştırmayı hedefleyen politikaların-tedbirlerin bütünüdür” [Seyyar;2002:544].

Tanımdan anlaşıldığı gibi sosyal devlet bilincinin gelişmesiyle birlikte toplumda tüm insanların ana rahminden, mezara kadar olan tüm problemleri ve bunların çözümüne yönelik politikalar sosyal siyasetin kapsamı içine girmiştir. Artık sosyal siyaset insanların yalnız zaruri ihtiyaçlarının karşılanması değil tüm problemleriyle ilgilenmektedir. Günümüzde modern sosyal siyasetin hedefleri buna paralel olarak şu şekilde gerçekleşmektedir; [Seyyar;1999:34]

-Bütün sosyal riskler ve bunların doğuracağı zararlara karşı toplumun bütün üyelerini sosyal güvence altına almak, insan haysiyetine yaraşır bir hayat idamesi için tedbirler almak.

-Refah toplumunu oluşturabilmek için, sosyo ekonomik yönden zayıf olan insanların sosyal ve ekonomik durumlarını sürekli olarak iyileştirmek, fırsat eşitliği ve hür girişimi sağlamak.

-Bireysel ihtiyaçların yanında ortaya çıkabilecek kişiye özel sorun ve yüklerle karşı insanlara, gerekli sosyo ekonomik, psikolojik yardım ve destek hizmetlerin sunulması.

Tüm sosyal siyaset uygulamaları, bu hedefleri yerine getirmeye çaba sarf ederken önleyici ve rehabilite edici olmak üzere başlıca iki temel esas üzerine bina edilir. Sokak çocukları soruna da bu iki temel prensibe uygun bir biçimde çözüm bulunabilir.

Önleyici sosyal politikalar, sosyal sorun daha ortaya çıkmadan uygulanır. Bu politikalar vasıtasıyla, sorunlar kökünden ele alındığı için mücadele daha etkin ve kalıcı olmaktadır. Etkin politika ve alt yapıyla ileride büyük sosyal sorunlar çıkaracak tehlikelerin önüne geçilmiş olmaktadır. Bir deyimle belirtecek olursak, “daha testi kırılmadan” tedbir alınmaktadır. Bu yöntemle ileride oluşması muhtemel sosyal maliyetlerin önüne de geçilmiş oluyor.

Tezimizin ilk bölümünde incelediğimiz gibi, sokak çocuklarının sosyal bir sorun olarak ortaya çıkmasının altında bazı faktörler yatmaktadır. Örneğin ailenin parçalanmış olması, aile içi şiddet, sevgi ve ilgi eksikliği, eğitimsizlik, adaletsiz gelir dağılımı gibi.

Bu risk kaynaklarına yönelik olarak sosyal devlet ve bireyler zamanında önlemler almazsa sosyal risk, tezahür eder sonuçta tüm toplumu etkileyen bir problem oluşur.

Önleyici politikalarla engelleyemediğimiz bazı sosyal risklerin gerçekleşmesi halinde oluşan zararların telafisi ve tekrarlanmasını önlemek için yapılan çalışmalara da rehabilitasyon çalışmaları adı verilmektedir. Rehabilitasyon çalışmaları genellikle yüksek sosyal maliyetli ve zahmetli bir süreci kapsayan çalışmaları içermektedir.

Tezin bu bölümünde sokak çocukları riskine karşı alınacak önleyici ve rehabilite edici sosyal politikaları inceleyeceğiz.

3-1-Sokak Çocuklarının Ortaya Çıkmasını Önleyici Sosyal Politikalar :

3-1-1-Aile Politikaları :

Sosyal hayatın en küçük birimi olan aile ve onun oynadığı rol, düzenli ve sağlıklı bir hayat için önemlidir. Sosyal yapı kendini oluşturan tüm birimlerin katkılarına göre varlığını idame ettirmektedir. Aile yaşamında anne-baba ve çocuklar için rol davranışlarını gerektiren bir model sunar. Aile çocuklarının sosyalleşme sürecinde, toplumun norm ve değerlerini, cinsiyet rollerini öğreterek toplumsal yaşama hazırlayan bir katkı sağlar [D.P.T.;2001:7]. Aile çocuğun ilk sosyal deneyimlerini yaşayıp öğrendiği yerdir. Çocuk için ailenin taşıdığı önemi üç açıdan inceleyebiliriz. İlk olarak aile çocuğun bir yere ait olduğu duygusunu yaşatır. İkinci olarak her aile doğumdan başlayarak çocuğa yakın ilgi, sevgi ve şefkat gösterir. Annenin çocuğa gösterdiği coşkulu sevgi, çocuğun yaşamında ona yardımcı olan, onu ilerleten bir güçtür. Üçüncü olarak, aile çocuğun gelişmesine olanak tanıyan, sürekli bir bakım ortamı sunar [Erkan;1995:8].

Çocuğun sosyal hayata uyumu üzerine yapılan araştırmalar göstermiştir ki; ailenin çocuk üzerindeki ilk etkileri son derece önemlidir. Sevgi, hoşgörü ve ilginin hakim olduğu aile ortamlarında büyüyen çocuklar, arkadaşları ile ilişkilerinde daha etkin,

girişken, paylaşımcı ve işbirlikçi olmaktadır. Buna karşılık aşırı kontrollü ya da tutarsız aile ortamında yetişen çocuklar, çevrelerine karşı koyma ve saldırgan davranışlarla kendilerini kabul ettirmeye çalışmaktadırlar [Arı ve Çağdaş;1999:391-392].

Çocukluktan ergenliğe geçiş sürecinde birey, giderek kendisini tanımaya ve içinde bulunduğu toplumun töre, adet ve kurallarından haberdar olmaya başlar. Ayrıca ergende belirli eğilimlerin oluşumunda, örneğin yeni arkadaş çevresi edinme, bazı yeni meraklar, cinselliği tanıma, okul çevresi gibi onun çocukluk döneminde elde ettiği, duygusal toplumsal ve zihni deneyimlerle ilgili olarak hazırlanan dönemin önemi büyüktür. Bu durum aile ortamı içinde yeterli destek ve deneyim fırsatı elde eden ergenler için daha sakin ve başarılı geçmektedir. Çocukluktan ergenliğe geçiş döneminde yaşanan buhran ve krizlere neden olmamaktadır [Yavuzer;1998:244].

Toplumsal değişmeye paralel olarak ailenin yapısı, işlevleri ve rollerinde meydana gelen farklılaşmalar aile ilişkilerini de etkilemektedir. Anne baba ve çocuklar her gün yeni sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır [Turan;2001:291]. Ayrıca ailede rollerin ve işlevlerin farklılaşması da aile konusuna yönelik ilgiyi arttırmaktadır. Özellikle evlilik oranlarında meydana gelen düşüş, boşanmalarda ki artış, nikahsız bir arada yaşama, gayrimeşru çocukların ve tek ebeveynli hanelerin artması bazı çevreleri ve ülkelerin bu konuya yönelmesine sebep olmuştur [Öke;1991:1].

Aile, düzenli bir sosyal hayatın tesisi ve gelişimi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu yüzden aile birliğini güçlendirecek, aile üyeleri arasında beraberlik ve dayanışma duygusunu pekiştirecek, hizmetlerde 1980'li yıllardan başlayarak gelişmiş ülkelerde ön plana çıkmıştır [Turan;2001:291]. Özellikle Doğu Avrupa ülkeleri aile bütünlüğünün tehlikeye düştüğü dönemlerde, aileyle ilgili kurumlar kurmuş ve aile politikaları oluşturmuşlardır. Örneğin; nüfus artışında azalmalar olmaya başladığında ailenin tehlike içinde olduğu fikri oluşmuş ve aile politikaları oluşturulmuştur [D.P.T.;2001:8-9].

Aile politikaları kısaca ve kabaca “yönetimin aileye ilişkin her türlü icraatları” olarak tanımlanabilir [Öke;1991:1]. Ülkeler aile politikalarını açık ve üstü kapalı olarak uygulamaktadırlar. Fransa, Belçika, Lüksemburg ve Almanya gibi bazı ülkelerin aile

politikaları siyasi olarak literatüre girmiştir. Bu ülkeler, aile politikaları kurumlaşmış aileden sorumlu devlet bakanları atamaktadır. Yunanistan, Britanya, Danimarka, İrlanda, İspanya ve İtalya gibi ülkelerde aile politikaları üstü kapalı bir şekilde yönlendirilmektedir [D.P.T.;2001:9]. Uygulamada aile politikaları üç ayrı türde kurumsallaşmaktadır.

-Bazı ülkelerde aile işlerinden sorumlu bakanlar vardır. Ancak bu bakanlıkla ilgili olarak sağlık, gençlik, kadın gibi diğer sorumluluklarında birleştirilip birleştirilmemesi konusunda farklılık vardır.

-Aile kavramının bakanların görevleri arasında yer almadığı ülkelerde belirli bir bakanın başkanlığında bir genel müdürlüğe bağlı bir şube veya alt şube aile işlerinden sorumludur.

-Aile işlerinden her hangi bir bakanlığın ya da genel müdürlüğün sorumlu olmadığı ülkeler de vardır.

Aile politikalarının ilk çıkışı genellikle demografik yapıda meydana gelen değişimler üzerine olmuştur. Dolayısıyla aile politikasını nüfus planlamasıyla aynı anlamı taşıdığı düşünülen bazı ülkelerde, A.B.D., Kanada, Avusturya gibi bazı ülkelerde şekillenmiş bir aile politikası yoktur. Hatta bu ülkelerde aile politikası oluşturulması karşısında bir direnme vardır. Buna karşılık İskandinavya ülkelerinde, Kuzey Avrupa'da özellikle Doğu Avrupa ülkelerinde, belirgin aile politikaları vardır [D.P.T.;2001:9].

3-1-1-1-Türk Toplumunda Aile :

3-1-1-1-1-Türk Aile Politikasının Temel Özellikleri :

Çocuğun gelişmesi ve sosyalleşmesinde, buna bağlı olarak haklarını ve güvenliğini korumasında sosyal çevrenin ve ailenin önemi büyüktür. Ailenin bireyin ve devletin varlığı ile gelişmesi yönünde taşıdığı önem göz önüne alındığında, görevlerinin

bilincinde bir devletin aileyi korumasız bırakması düşünülemez. Çünkü ailenin sağlıklı olması, çocukların dolayısıyla tüm toplumun ve devletin sağlık olmasının ön şartıdır [Toroslu;1984:154].

Ülkemizde aile kurumunun korunmasına ilişkin düzenlemeye Anayasanın 41'nci maddesinde yer verilmiştir. Maddeye göre "Aile, Türk toplumunun temelidir. Devlet, ailenin huzuru ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulamasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır teşkilatı kurar."

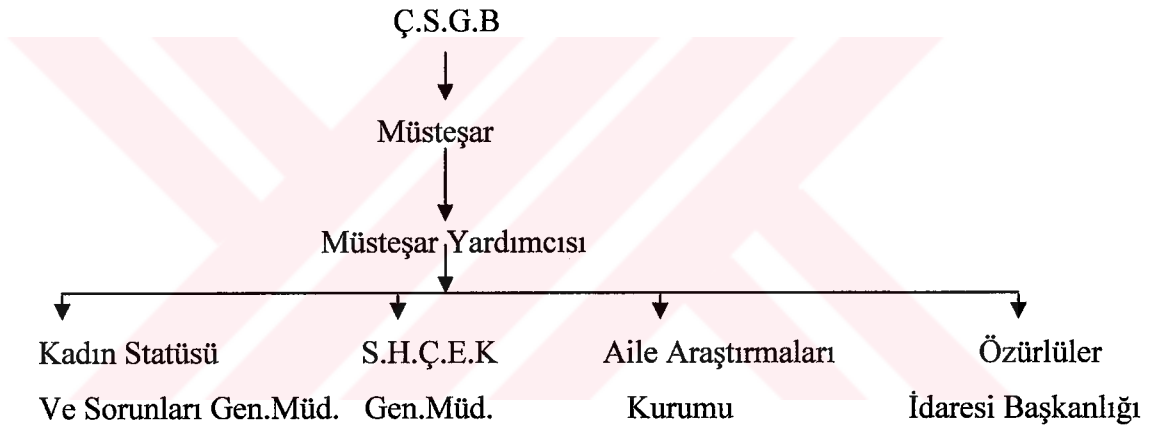
Aile ve ailenin korunmasına yönelik olarak düzenlenen ve en önemli kanun Türk Medeni Kanunudur. Medeni kanunun 82-438 maddeleri arasında yer alan kısım aile hukukuna yöneliktir.

Ülkemiz uygulamalarına bakıldığında hukuki olarak düzenlemeler yapılmış olmasına rağmen uygulama olarak devletin bir aile politikası henüz geliştirilmemiştir. Ancak son yıllarda ailenin özellikle şiddeti önlemeye yönelik bazı kanuni düzenlemeler yapılmıştır. Örneğin 1998 yılında kabul edilen Ailenin Korunmasına Dair Kanunun 1md'ne göre "Aile fertlerinden birisinin aile içi şiddete maruz kaldığını kendilerinin veya Cumhuriyet Başsavcılığının bildirmesi halinde, Sulh Hukuk Hakimi re'sen meselenin mahiyetini göz önünde bulundurarak aşağıda sayılan tedbirlerden bir ya da bir kaçına birlikte veya uygun göreceği benzer başka tedbirlere de hükmedebilir: Kusurlu eşin; a)Diğer eşe veya çocuklara veya aynı çatı altında yaşayan diğer aile bireylerine karşı şiddete veya korkuya yönelik davranışlarda bulunması, b)Müşterek evden uzaklaştırılarak bu evin diğer eşe ve varsa çocuklara tahsisi ile diğer eş ve çocukların oturmakta olduğu eve veya iş yerlerine yaklaşmaması, c)Diğer eşin, çocukların veya aynı çatı altında yaşayan diğer aile bireylerinin eşyalarına zarar vermemesi, d)Diğer eş, çocukları veya aynı çatı altında yaşayan aile bireylerinin iletişim vasıtalarıyla rahatsız etmemesi, e)Varsa silah ve benzeri araçlarını zabıtaya teslim etmesi, f)Alkollü veya uyuşturucu herhangi bir madde kullanılmış olarak ortak konuta gelmemesi veya ortak konutta bu maddeleri kullanmaması. Bu hükümlerin tatbiki maksadıyla öngörülen süre

altı ayı geçmez ve kararda hükmolunan tedbirlere aykırı davranılması halinde tutuklanacağı ve hürriyeti cezaya hükmedileceği hususu kusurlu eşe ihtar olunur.”

3-1-1-1- Aile İle İlgilenen Kurumların Organizasyonu :

Ülkemizde daha önceki hükümetler döneminde başbakanlığa bağlı devlet bakanlıklarından birisi Kadın ve Aileden Sorumlu bakan olarak görev yapmaktaydı. 59’uncu Hükümetin döneminde bakanlar kurulunda direk sorumlu bir bakan bulunmamaktadır. Sadece Çalışma ve sosyal Güvenlik Bakanlığına bağlı bir birim olarak aile araştırmaları yer almaktadır. Bu konuya ilişkin şemaya bakacak olursak.

Şekil:Ç.S.G.B. Organizasyon Şekli (www.çalışma.gov.tr)

Şekilde görüldüğü gibi, müsteşar yardımcılarında birisine Aile Araştırmaları Kurumu bağlanmıştır. Başlı başına bir bakanlık olması gereken aile kurumu ülkemizde müsteşarlık düzeyinde temsil edilmektedir. Oysa aile yaşamında meydana gelecek bir bozulma sonucunda zincirleme olarak ileriki yıllarda tüm toplumu etkileyecektir. Geçmişte sayıları çok az olan sokak çocukları, madde bağımlıları, alkolikler maalesef bugün bir toplumsal sorun haline gelmiştir. Aile kurumu değişen toplumsal hayatta tek başına kaderine bırakılamayacak kadar önemli bir kurum iken, ülkemizde bu konu oldukça yetersiz kalmıştır.

Şekilde bulunan kurumların oluşum ve görevlerini aşağıda özetleyebiliriz.

1-Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü: Kadınlara eşitlik içinde, sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi alanlarda hak ettikleri statüyü kazandırmak üzere 20 Nisan 1990 günlü Resmi Gazete’de yayımlanan 422 sayılı KHK ile Kadının Statüsü ve Sorunları Başkanlığı Başbakanlığa bağlı olarak kurulmuştur. 25 Ekim 1990 tarih ve 3670 sayılı Kanunla, kadın konusunda ulusal bir mekanizma olarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bağlı olarak kurulan Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 24 Haziran 1991 tarihinde Başbakanlığa bağlanarak sorumluluğu, kadın konuları ile ilgili bir devlet bakanlığına bağlanmıştır. Kurumun görevleri;

a) Kadına karşı her türlü ayrımcılığı önlemek, kadın haklarını geliştirmek, kadını ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamın tüm alanlarında etkin hale getirmek, kalkınmanın fırsat ve olanaklarından eşit biçimde yararlanmalarını sağlamak için temel politika ve programlara esas olacak inceleme-araştırma ve projeler yapmak, ve bunları uygulamaya koymak,

b) Görev alanına giren konularda kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, yerel yönetimler ve başta gönüllü kadın kuruluşları olmak üzere hükümet dışı kuruluşlarla işbirliği yapmak, koordinasyonu sağlamak, kamu kurum ve kuruluşları ve yerel yönetimlerde kadın birimlerinin oluşturulmasını teşvik etmek

c) Kadına yönelik her türlü şiddet, taciz ve istismarın engellenmesi için çalışmalarda bulunmak, kadınların aile içine ve sosyal yaşamdan kaynaklanan sorunlarına yardımcı olmak amacıyla bu alanda hizmet veren yerel yönetimler, gerçek ve tüzel kişiler ile gönüllü kuruluşlarla işbirliği yapmak ve koordinasyonu sağlamak,

d) Kadınlara yasalarla verilen hakların tam ve eşit bir biçimde kullanılabilmesi için kamuoyu oluşturmak, sağlık, çalışma, sosyal güvenlik, kültür, eğitim alanlarında kadınların bilinç düzeyini yükseltici çalışmalarda bulunmak,

e) Görev alanına giren konularda, bilgi sistemleri, kütüphane, arşiv ve dokümantasyon merkezleri kurmak, cinsiyete dayalı istatistikleri derlemek, toplamak ve bu alandaki çalışmaların kurumsallaştırmak, görsel ve basılı yayın ve eğitim faaliyetlerinde bulunmak, ulusal ve uluslararası kongre, seminer, ve benzeri toplantılar düzenlemek,

f) 5.5.1969 tarihli ve 1173 sayılı Kanun çerçevesinde, hizmet alanı ile ilgili örgüt ve organizasyonlara üye olmak ve katılmak, gerçekleştirilecek her türlü çalışma ve etkinlikte Türkiye Cumhuriyetini temsil etmek ve uluslararası sözleşmeler ile kararların getirdiği yükümlülükler çerçevesinde gerekli yasal düzenlemelerin yapılmasını sağlamaktır (kssgm.gov.tr/tarihce).

2-S.H.Ç.E.K.Genel Müdürlüğü: Ülkemizde, sosyal ve ekonomik yoksulluk içerisinde bulunan çocuklara, gençlere ve yetişkinlere, özürülere, yaşlılara, ailelere ve topluluklara yönelik maddi ve manevi içerikli sosyal hizmetleri planlamak, uygulamak ve uygulanmasını teşvik etmek, rehberlik sağlamak, yönlendirmek, koordine etmek ve denetlemek görevi 24 Mayıs 1983 Tarihinde çıkarılan 2828 sayılı kanun ile S.H.Ç.E.K. Genel Müdürlüğüne verilmiştir [Ç.S.G.B.:63].

3-Aile Araştırmaları Kurumu: Aile Araştırma Kurumunun kurulmasına 6.12.1989 tarihinde Bakanlar Kurulu'nca kararlaştırılmıştır. 396 Sayılı Aile Araştırma Kurumu Kurulması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname 29.12.1989 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu Kararnameye göre kurumun görevleri şu şekilde sıralanmıştır;

a) Ailenin bütünlüğünün korunması, güçlendirilmesi ve sosyal refahının artırılması için araştırma yapmak ve yaptırmak, bu konuda projeler geliştirerek, uygulamaya konulmasını sağlamak,

b) Mevcut aile yapısını, ana, baba, eş ve çocuklar ile akraba ilişkilerinden kaynaklanan problemleri ekonomik, sosyal ve kültürel faktörlerin aile üzerindeki etkilerini araştırmak, bu konularda eğitim programları hazırlamak veya hazırlatmak,

c) Aile geçimsizliğini, çocuk suçlarını ve kötü alışkanlıkları doğuran sebepleri incelemek ve bunların önlenmesi maksadına dönük eğitici programlar hazırlamak veya hazırlatmak,

d) Ailelerin maddi kaynaklarının rasyonel kullanılmasını temin maksadıyla çalışmalar yapmak, bu konuda Milli Eğitim Bakanlığı ile koordineli olarak eğitim programları hazırlamak veya hazırlatmak,

e) Ailedeki kültürel değişimleri, iç ve dış göçün aile yapısına olan etkilerini araştırmak,

f) Sosyal amaçlı vakıf, dernek, federasyon ve benzeri gönüllü kuruluşlarla işbirliği yapmak, bunların aileye dönük çalışmalarına destek sağlamak,

g) Nüfus ve aile planlamasının toplumsal etki ve sonuçlarını araştırmak, milli bir politikanın geliştirilmesine yardımcı olmak,

h) Aile sorunları konusunda kamuoyundaki eğilim ve istekleri tespit etmek amacıyla, özel ve kamu kurum ve kuruluşlarıyla ortak çalışmalar düzenlemek ve uygun görülenleri desteklemek,

ı) Yurt dışında çalışan Türk ailelerinin sorunlarını araştırmak.(aile.gov.tr/gorev.html)

4-Özürllüler İdaresi Başkanlığı: Özürllülere yönelik hizmetlerin düzenli etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesini temin etmek için 25.03.1997 yılında 571 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameyle Başbakanlığa bağlı olarak oluşturulmuştur. Ç.S.G.B.'nın alt birimi içinde gösterilen kurum yeniden Başbakanlığa bağlanmıştır. Kurumun görevleri;

a) Özürllülere yönelik hizmetlerin etkin olabilmesi için, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak;

b) Özürllüler ile ilgili ulusal politikanın oluşmasına yardımcı olmak;

c) Özürlülerin problemlerini tespit etmek ve bunların çözüm yollarını araştırmaktır [Seyyar;2002:412].

3-1-1-2-Batı Toplumunda Aile Politikalarının Temel Özellikleri :

3-1-1-2-1-Batı Toplumunda Ailenin Özellikleri :

Batı toplumunda da aile kurumu ülkemizde olduğu gibi geniş aileden çekirdek aileye doğru bir geçiş izlemiştir. Feodal toplumda aristokrasinin görkemiyle yaşayan aile, sanayileşmenin başlamasıyla birlikte çözülmüş ve literatüre çekirdek aile olarak giren aile yapısı oluşmaya başlamıştır [Doğan;2000:199].

Batı ailesinde yaşanan çözüme sanayileşmenin görüldüğü bölgelerde daha hızlı olmuştur. Günümüz batı toplumlarında sosyal ilişkilerde paranın ön plana çıkmasıyla aile kurumu daha çok zedelenmiş ve değişik birliktelikler görünmeye başlamıştır. “Avrupa’da aile bitti” şeklinde çıkan bir habere göre batıda en çok görülen 5 aile modeli gösterilmiştir [Milliyet:1993].

-Modern Aile: Anne ve babanın çalıştığı, çocukların bakıcıya bırakıldığı aile. Aile üyeleri ancak hafta sonu bir araya geliyor.

-Farklı Çiftler: Anne ve çocuktan oluşan aile, baba ve çocuktan oluşan aile veya eşcinsellerden oluşan aile.

-Çocuksuzlar: Tek başına yaşayanlar, çocuksuz çiftler, eşcinseller, hafta sonu görüşen çiftler

-Kalabalık Aile: Evlenip ayrılan ve tekrar evlenip, eski evliliklerinden olan çocuklarıyla beraber yaşayanlar, aile bağı olmayıp birlikte yaşayanlar.

-Geleneksel Aile: Geleneksel kalıplarından kopmadan yaşamlarını sürdüren aile.

Bugün Almanya’da her üç kişiden biri yalnız yaşamaktadır. Her üç evlilikten birisi boşanma ile sonuçlanmakta. Dört çocuktan biri annesiz yada babasız büyümekte. Ve 2050 yılında kentlerin tek kişilik dairelerden oluşan gökdelenlerle dolacağı, yuvaların yetersiz çocuk sayısı nedeniyle kapanacağı tahmin edilmektedir [Doğan;2000:200].

Batı dünyası aile hayatında ki bu gelişmeler karşısında kendi bünyelerine uygun aile politikaları oluşturmaya başlamıştır. Ayrıca aile hayatını koruma dernekleri olmak üzere hükümetler desteğinde aile hayatını teşvik eden pullar ve ilanlarla çeşitli kampanyalar başlatılmıştır [Doğan;2000:119].

3-1-1-2-2-Koruyucu Aile Politikalarına Almanya Örneği :

Ülkemiz açısından bir örnek olması amacıyla Alman hükümetinin izlediği aile politikasının bazı önemli noktalarına özetlemeye çalışacağız. Almanya gerek azalan nüfus hareketleri ve gerekse aile kurumunun korunup geliştirilmesi amacıyla aile bakanlığı oluşturmuş, bu bakanlık vasıtasıyla aile ile ilgili genel politikaları yürütmektedir.

3-1-1-2-2-1-Çocuk Parası :

Aileyi özendirmek, desteklemek ve korumak üzere çeşitli kanuni ve hukuksal düzenlemeler vardır. Bu düzenlemelerin en önemlilerinden birisi “çocuk parası” kanunudur. Bu kanunda Almanya’da resmen ikamet eden her çocuk sahibi faydalanır. Bu para devlet tarafından karşılanır ve her hangi bir vergiye tabi değildir [Karaman ve Pajouk;1991:80]. Ödenen çocuk parası ailelerin gelir seviyesinden bağımsız olarak her aileye eşit olarak verilmektedir. İstisna olarak muhtaç ailelere verilen çocuk parası miktarı daha fazladır. Bu durumdaki ailelere çocuk parasına ilaveten ayrıca çocuk parası zammı verilir [Seyyar;2002:101]. Bu yönüyle yapılan bu yardım diğer sosyal yardım

türlerinden farklıdır [Seyyar;1999:161]. Ve daha çok devletçe bakılma yöntemine uygundur.Yapılan yardımların miktarları ise çocuk sayısına göre değişmektedir. Birinci çocuk için 138 EURO-İkinci çocuk için 138 EURO-Üçüncü çocuk için 154 EURO-Dördüncü çocuk için 179 EURO dır [ÖSG;2002:3].

3-1-1-2-2-2-Çocuk Bakım Parası :

Alman hükümeti çocuk parasından ayrı olarak vergilendirme sisteminde çocuk ve çocuk bakım muafiyetleri getirmiştir. Aileye çocuk parasının ödenmesiyle, çocuğun asgari geçim seviyesi vergiden muaf kalmıyorsa, 16 yaşından küçük çocuklar için vergilendirme sisteminde, çocuk bakım parası ailenin gelirinden düşülür. Bu miktar da yılda 1546 EURO ile 3534 EURO arasında değişmektedir. [ÖBS;2002:4]

Almanya'da ayrıca aile fertlerinin bakım izni hakkı vardır. Çalışan bir kimsenin, eşi çocuğuna bakamıyorsa, eğitim izni hakkı vardır. Eşlerden birisi çalışmıyor veya öğrenim görüyorsa diğer eş eğitim izni alabilmektedir. Eğitim izni süresince kişinin işine son verilmez [Karaman ve Pajouk;1991:80].

3-1-1-2-2-3-Çocuk ve Gençlerin Bakım ve Eğitimine Destek :

Alman anayasasına göre çocukların yetiştirilmesinden, terbiyesi ile eğitiminden toplumun temel yapı taşı olan aile sorumlu tutulmuştur. Bu şekilde devlet, aileyi çocuğun eğitimi ve terbiyesinin ilk temellerini alacağı bir kurum olarak görmekte ve aile bu görevi yerine getirirken her hangi bir problemle karşılaşarsa gerek aile içi, gerekse de aile dışı yardımlarla destek sağlamaktadır [Seyyar;1999:164].

Aile içi yardımlar ile devlet, aile birliğini koruyarak, takviye niteliğinde aileye kamusal destek ve katkıda bulunur. Bu hizmetler içerisinde; aileye yönelik danışma ve destek hizmetleri, tek ebeveynli çocukların aile ortamında bakılmalarına yönelik sunulan

destek hizmetleri, eğitim danışmanlık hizmetleri, günlük grup çalışmaları gibi hizmetleri sayabiliriz [Seyyar;1996:165].

Aile ortamının dışında çocuk ve gençlere yönelik olarak sunulan hizmet bulunmaktadır. Bu hizmet çocuk ve gençlerin, bakımları aileleri tarafından her ne sebeple olursa olsun yerine getirilemediği durumları kapsamaktadır. Bu durumda, çocuklar ailelerinden alınmakta çocuk ve gençlere yönelik olarak bakım hizmetlerinin yapıldığı kurum ve ailelere teslim edilmektedir [Seyyar;1996:166].

3-1-1-2-2-4-Eğitim Parası :

Devletin çocukların eğitimi için ailenin gelir durumuna göre kaynak aktarmaktadır. Orta eğitim gören çocuklar için ayda 307 EURO yardım yapılmaktayken, yüksek öğrenim gören öğrenciler için bu yardım 432-585 EURO civarındadır [Seyyar ;1999:170 ÖSG;2002:4].

3-1-1-2-2-5-Konut Yardımı :

Konut parasını, bütçeleri kira veya konut masrafını karşılayamayacak durumda olan kiracı ve konut sahiplerine verilmektedir. Bu imkandan hem Almanlar hem de Almanya'da yaşayan yabancılar yararlanabilmektedir. Konut parasının miktarı ve şartları; hanede kaç aile üyesinin oturacağına, toplam gelire, yardıma tabi kiranın ya da oturulan yerin yol açtığı masrafın miktarına göre belirlenir (ÖBE;2002:77).

3-1-1-2-2-6-Kira Yardımı :

Almanya'da gelir seviyesi düşük veya sosyal giderleri yüksek olan aileler için, kira giderlerini kısmen veya bütünüyle hafifletmek için, devletçe karşılıksız olarak maddi yardımlar yapılmaktadır. Yapılan bu yardımın miktarı, oturulan evin inşaat tarihinin

bitimine, kira bedelinin miktarı ile belediyenin o mahalle için tespit ettiği kira seviyesi arasındaki farka, ailenin gelir seviyesine ve aile büyüklüğüne göre tespit edilmektedir [Seyyar;2002:315].

3-1-1-2-2-7-Aile Yardımı:

Almanya'da yardıma muhtaç aile için ödenecek sosyal yardım miktarı da bellidir. Aileye ödenecek yardım miktarı aile üyelerinin sayısına göre hesaplanır. Aile üyelerinin yaşları ve gelirleri de hesaba katılır. Aile reisi için 1 Ocak 2002'den itibaren standart oran 286 EURO'dur. Eş için bu miktarın % 80'i tutarındadır. Standart oran çocuklar için yaşlarına göre, aile reisinin geçerli miktarın % 50 ile 90'ı arasındadır. Ayrıca durumlarına göre bazı insanlar için fazla ihtiyaç zammı vardır. Bu zam, standart oranın % 20 ile 60'ı arasından daha fazladır [ÖSG;2002:83].

3-1-1-2-2-8-Aile Tatilleri :

Aile bütünlüğünü korumak ve ailenin sosyal aktivitelere birlikte katılabilmelerini sağlamak amacıyla; çok çocuklu aileler, özürlü çocuklu aileler ve az gelirli ailelere tatil imkanı verilmektedir. Bu amaçla Gençlik, Aile, Kadın ve Sağlık Bakanlığı 180 aileyi tatil için desteklemektedir [Karaman ve Panjouk;1991:81].

3-1-1-2-2-9-Çalışan Anne Adayının Korunması :

Almanya'da çalışan anneler için farklı haklar tanınmıştır. Anne adayları doğum izni, doğum parası yanında, doğumdan sonra 36 aya kadar sürebilen çocuk bakım izni verilmektedir. Bu izinle hedeflenen amaç, annenin işini kaybetme endişesi duymadan bebeklerinin bakımı, eğitim ve terbiyesini vermek için kesintisiz zaman ayırmasını sağlamaktır [Seyyar;1999:179].

3-1-1-3-Aile İçi Şiddeti Önlemeye Yönelik Politikalar :

Çocuğa karşı aile içi şiddeti kısaca “Çocukla bakıcı arasında, çocuğun fiziksel ve/veya gelişimsel durumuna yansıyan ve bir kaza sonucu ortaya çıkmayan etkileşim veya etkileşim eksikliğidir.” Bu tanım da gösteriyor ki, istismar aktif bir olgudur. Yani ana baba ya da bakıcının çocuğu, zarar verici deneyimlerle karşı karşıya bırakması durumudur [Lynch;1999:1].

Aile içi şiddet olaylarına hemen hemen her gün TV’lerde veya yakın çevremizde rastlamaktayız. Ülkemizde aile içinde ve toplumsal alanda meydana gelen şiddeti önlemeye yönelik olarak programlar bulunmamaktadır. Toplumumuzda yer alan aile içine karışmama mantığı da bu şiddetin boyutunu bazen arttırmaktadır.

Çocuğa karşı uygulanan şiddeti önlemeye yönelik programlara batı dünyasında bile bazen kuşkuyla bakılmaktadır. Çünkü çocuğa karşı uygulanan şiddet ve istismarın, toplumun hoşgörü gösterdiği, fakirlik, işsizlik, cinsellik, kitle şiddeti gibi değerlerin ve koşulların neden olduğu düşünülmektedir. Bu sosyal hastalıklarla baş edilmedikçe, çocuğa karşı uygulanan şiddeti önlemede bir şey yapılamayacağı yönünde inanç vardır [Byers;1999:241].

Esasında aile içindeki şiddet ve bozulmalar toplumu etkilemekte, toplumda meydana gelen bozulmalarda direkt veya dolaylı yollarla aileyi etkilemektedir. Problem birbirine bağlı bir şekilde gelişiyor.

Aile içi şiddeti önleyebilmek için izlenecek politikaların başında oluşturulacak aile danışma merkezleri vasıtasıyla, evlenmek isteyen çiftlere evliliğe yönelik olarak kurslar vermek olmalıdır. Bu programları, sosyal psikolog, pedegoglar, ilahiyatçılar, aile sosyologları, sosyal hizmet uzmanları ve aile ile ilgili araştırma yapan bilim adamları ortak hazırlamalıdır [Seyyar,2000:52]. Bu merkezler nikahtan sonrada ortaya çıkabilecek problemlerin çözümünde katkıda olabilmek için arabuluculuk hizmetlerini sürekli olarak sürdürmelidir.

Her hangi her sebeple (boşanma, ölüm) aile içinde oluşacak üvey ana baba durumuna çocukların alışabilmesi güçtür. Aynı şey üvey anne baba konumunda olan ebeveynler için de geçerlidir. Bu yeni durum karşısında aile danışma kursları hazırlayıcı kurslar ve programlar uygulamalıdır [Seyyar;2000:54].

Aile içinde çocuğa karşı uygulanan şiddeti önlemeye yönelik olarak kamuoyunu bilinçlendirmek de gereklidir. Bunun için kampanyalar geliştirmek, çocuğun aile için taşıdığı önemin yanında toplum içinde taşıdığı öneme vurgu yapılmalıdır. Bunu sağlamak için gazete, dergi ilanları ve TV ile radyo yayınlarıyla mesajlar verilerek toplum bilinçlendirilmelidir [Byers;1999:246]. Ayrıca medyada şiddet içeren her türlü yayından korunmalıdır [Seyyar;2000:56]. Bu bilinçle oluşturulacak programlar ile çocukların aile içinde uğrayabileceği zararlara karşı aktif programlar geliştirilebilir.

Bu amaçla ülkemizde S.H.Ç.E.K.'na bağlı olarak 1990'lı yıllarda Aile Danışma Merkezleri oluşturulmuştur. Bu merkezlerin görevleri arasında; eşler arasındaki problemleri, ebeveyn ile çocuklar arasındaki münasebetleri, evlilik ve aile hayatının her safhasında danışmanlık hizmeti sağlamak, değişen sosyal şartlar karşısında çocukları korumak, işsizlik ve işe yerleştirme konularında yol göstermek gibi konular sayılabilir [Seyyar;2002:17]. Ancak bu hizmetlerden ve merkezlerden halkın bilgisinin olmaması nedeniyle bu merkezlerin pek etkin olduğu söylenemez.

3-1-1-4-Aile İçi Cinsel İstismardan Çocuğun Korunması :

Çocuklar için cinsel istismar aile içinde ve/veya aile dışında karşılaşılabilecekleri riskli bir durumdur. Bu haliyle cinsel istismar; çocuğun cinsel olarak olgunlaşmadığı bir dönemde karşılaştığı çocukta bıraktığı kısa ve uzun vadeli etkileriyle en olumsuz istismar türüdür. Tanıdıkları kişiler tarafından cinsel istismara uğrayan mağdurların çoğu bu durumu yaşantıları boyunca saklamaya çalışmıştır. Çocuklar, çoğu zamanda istismarın kendilerinde meydana getirdiği psikolojik bozukluklar karşısında hiçbir destek alamadan sorunlarıyla baş başa kalmaktadırlar. Cinsel istismar suçlarının sadece

%20'si rapor edilmekte ve mağdurların 4 de 3'ü uğradığı bu durumu gizleyerek yaşamaktadır [Duman;1999:234].

Ülkemizde bu konuyla ilgili geniş kapsamlı bir araştırmaya rastlanmamakla birlikte, ülkemizin sosyo-kültürel yapısı ve dinamikleri açısından bakıldığında su yüzüne çıkmasının diğer batı ülkelerine göre daha zor olduğu görülür [Duman;1999:235]. Bu nedenle cinsel istismarın boyutları ülkemizde daha yüksek olabilir. Ülkemizde 1997 yılında 8.619 ev kadını ile yapılan bir araştırmaya göre; kadınların % 0,82'si çocuk iken babalarından, % 0,77'si erkek kardeşlerinden ve % 1,97'si de yakın akrabalarından cinsel tacize uğradıklarını beyan etmişlerdir. Diğer bir ifadeyle her 100 kız çocuğundan yaklaşık 4'ü aile fertleri veya akrabaları tarafından cinsel tacize uğramaktadır [Seyyar;2001:152].

Bu konuya ilişkin olarak A.B.D.'nde cinsel istismarı önleme çalışmaları okul programlarına ve üniversitelerde verilen derslere yayılmıştır. Ayrıca medya bilinçli programlarla olaya yaklaşmaktadır. Cinsel istismarı önleme çalışmaları, çocuklara, ana babalara ve meslek mensuplarına yönelik olarak hazırlanan programlar vasıtasıyla yürütülmektedir [Topçu;1997:222].

Çocuklara yönelik olarak çocukların cinsel istismardan korunmalarına yönelik olarak bilgilendirilmeleri ana hedeftir. Bu konuda özellikle ilkokullarda yoğun çalışmalar yapılmaktadır. Ayrıca A.B.D.'de ortaokul kurumları, gençlik kulüpleri, kiliseler ve tedavi gruplarını da kapsayan geniş bir alanda cinsel istismardan korunma hakkında bilgilendirme verilmektedir. Çocuğa kendisine bir cinsel amaçlı yapılacak bir eylem ile diğer temaslar arasındaki ayırımı yapabilmeleri konusunda da bilgiler verilmektedir. Böylece çocuk bir eylemle karşılaştığında gerekli yerlere bilgi verebilir. Yaptıklarının ortaya çıkacağı korkusu ise istismarcıları fiilen caydırabilir [Topçu;1997:223].

Anne babalara yönelik olarak geliştirilen programlar, çocukları koruyucu eğitimin ana babalar tarafından verilmesine dayanır. Bu sebeple ana babalarda cinsel istismar konusunda bilgi sahibi olmuş oluyor ve böylece çocuklarına karşı daha duyarlı olmaları sağlanıyor [Topçu;1997:223].

Cinsel istismarı önleme programlarının hedefinde yer alan son grup ise çocuklarla hizmet götüren mesleklerde çalışanlardır. Bunlar,öğretmenler, doktorlar, psikologlar, sosyal hizmet uzmanları ve emniyet görevlileridir [Topçu;1997:224].

3-1-2-İstihdam Politikaları :

Ülkemizde istihdam politikalarının yetersiz olması nedeniyle her geçen gün kayıt dışı sektör gelişmekte, buna bağlı olarak bu sektörde ucuz işgücünü oluşturmaları nedeniyle çocuklar çalıştırılmaya başlamaktadır. Yaşanan ekonomik krizler, yanlış istihdam politikaları neticesinde işsiz sayısı artmaktadır. Sosyal yardım sistemimizin de düzenli olmamasıyla birlikte bu işsizlerin aileleri de mağdur durumda kalmaktadır. Ailenin en küçük fertleri olan çocuklar üzerine eve düzenli bir gelirin girmemesi daha büyük bir yıkım yapmaktadır. Çünkü çocuk bu durumda ya çalışmak zorunda kalmakta yada yoksulluktan kurtulabilmek için evden kaçabilmektedir.

Ülkemizde 1995-2000 yıllarını kapsayan süreçte kayıtlı işsizlerin oranı % 6,2-% 7,4 arasında bir seyir izlemiştir. 2000 yılı verilerine göre 1.366.000 kişi işsiz durumdadır [İ.T.O.2001:38]. Ancak bu rakam D.İ.E. kriterlerine göre işsiz olanları göstermektedir. Oysa bu rakamın daha yüksek olduğu bir gerçektir. Ülkemizde işsizliğin yüksek olmasının altında bazı nedenler yatmaktadır [İ.İ.B.K.;1999:11].

-Hızlı nüfus artışı ve bununla birlikte genç ve uzun süreli işsizlerin artmakta olması

-Kentlerde kayıt dışı sektörde çalışanların artması

-Kırsal kesimden kentlere doğru süren göç

-Tarım sektörünün ülkemizde halen diğer sektörlerin önünde olması

-Bölgeler arası dengesizlikler

-Sermaye birikiminin yetersizliği

-Kamu ve özel sektör yatırımlarının yeterince arttırılmaması

-Yabancı sermaye olanaklarının yetersizliği

-İşgücü niteliğinin sanayi ve hizmetler sektörünün ihtiyaçlarına uygun olmaması

-Hızlı teknolojik gelişmeler ve giderek artan rekabet ortamında daha nitelikli işgücü gerekliliği

-İstihdam hizmetlerinin çeşitlendirilmemesi ve etkinliğinin arttırılmaması

Bu sebeplerle ÷lkemizdeki işsizlik sorunu her geçen gün artış göstermektedir. Düzenli uygulanabilecek aktif istihdam politikalarıyla işsizlik sorununu çözebilirsek genç kuşaklara daha düzenli bir yaşam imkanı sunabiliriz.

Aktif istihdam politikaları iki aşamalı olarak uygulanabilir, ilk olarak yeni iş olanakları oluşturacak düzenlemeler, ikinci olarak da iş piyasası ve iş gücüne yönelik düzenlemeler yapılarak [Koray ve Topçuoğlu;1995:98]. Bu amaçla yapılabilecekleri özetleyecek olursak;

-Devletin öncü olarak bazı sosyal alanlara yatırımlar yaparak bu sektörlerle özel yatırımcıları çekmesi.

-Kredi ve teşviklerin bütçe gerçeklerine uygun olarak yatırımlara yönlendirilmesi.

-Geri kalmış bölgelere yatırımlar yapılarak yeni cazibe merkezleri oluşturulması.

-İşgücünün vasfını geliştirmek için yeni eğitim programları oluşturulmalı. Bu programlar ile işsiz gençlere mesleki eğitim verilmeli, çıraklara mesleklerinin incelikleri öğretilmeli, mevcut çalışanlara da kendilerini yenilemeye ve geliştirmeye yönelik olarak işbaşında eğitim verilmelidir [Koray ve Topçuoğlu;1995:1000].

-Sosyal taraflar arasında iş barışının oluşturulması. Bu amaca yönelik olarak başbakanlığa bağlı olan ekonomik ve sosyal konseyi aktif bir yapıya dönüştürülerek, çalışmasına olanak sağlamak.

-Kontrol ve denetim mekanizması çalıştırılarak kayıt dışı istihdamın önüne geçilmesi gerekir.

-İş-kur kurumunun daha etkin olarak çalıştırılması. Hantal yapıdan kurtarılıp daha aktif olarak faaliyet göstermeye yönelik çalışmaların yerine getirilmesi.

-Eğitim kurumlarıyla sanayi arasında işbirliğini geliştirici programlar oluşturulmalı. Bu sağlandığı takdirde başarılı öğrenciler daha öğrenimlerini sürdürürken mesleğinin pratiklerini de öğrenmiş olur. Ayrıca yurt dışına beyin göçünün de önüne geçilmiş olur.

3-1-3-Gelir Dağılımı :

Gelir dağılımı en basit şekliyle oluşan GSMH'nin ülke nüfusuna dağıtılması ile kişi başına düşen gelir şeklinde tanımlayabiliriz. Gelir dağılımının toplumsal düzeyde amaçları, sosyal adaletin sağlanması ve toplumsal ekonomik düzenin korunup düzeltilmesidir [Dilik;1999:136].

Toplumun en küçük birimi olan aile için gelir dağılımının önemi çok büyüktür. Ailelerin tüketimleri, satın aldıkları mal ve hizmetlerin niteliği gelirlerin bağlıdır [Çağlar;1998:30]. Ülkemizde 2002 verilerine göre kişi başına 2586 \$ gelir düşmektedir [malıye.gov.tr]. Dünya bankası verilerine göre de ülkemiz G.Afrika, Şili, Meksika ve Brezilya'dan sonra gelir dağılımının en kötü olduğu 5'inci ülke durumundadır [Petrol-İş;2000:547].

Ülkemizde yaşanan yoksulluğun en önemli nedeni gelir dağılımında yaşanan adaletsizliktir. Milli gelirin çok büyük bir kısmı, çok küçük bir nüfus grubunca paylaşılırken; küçük bir kısmı da toplam sayıları oldukça yüksek olan bir nüfus

grubunca paylaşılmaktadır [İkizoğlu;2001:161]. Gelir dağılımının bu kadar adaletsiz olması ise halk arasında zengin fakir uçurumunun artmasına neden olmaktadır. Bu ise gelir dağılımının toplumsal amaçlarıyla bağdaşmayan ve sosyal gerilmelere neden olan bir durumdur. Çünkü gelir diliminin ilk % 20'ne giren bir ailenin çocuğu eğitim için yurtdışına gidebilecek iken son % 20'lik grupta ki ailenin çocuğu muhtemelen ailesine destek olabilmek için eğitime ara verip çalışacaktır.

Ülkemiz gelir dağılımı adaleti için ;

-Vergi vermekle yükümlü olduğu halde vergi mevzuatının eksiklerinden yararlanarak vergi vermeyen kayıt dışı sektörün kayıt altına alınması sağlanmalı.

-Vergi tabanı genişletilmeli

-Vergi sisteminde vergilerde farklılık oluşturarak tüm ekonomik birimlerin vergi yükünü sırtlamasını sağlamak. Bugün vergi yükünün tümünü orta gelir grubu taşımaktadır.

-Tüketim mallarından alınan vergi iyi ayarlanmalıdır. Lüks tüketim vergisi oluşturulmalı, böylece başını sokacak bir evi zor alanla, boğazda villa alanlar arasında vergide fark oluşturulmalı.

-Yeni istihdam imkanlarıyla milli gelir arttırılıp, işsizliği önlemeli.

-Çalışanların vasıflarını ve verimliliklerini arttırmaya yönelik çalışmalar yapılmalı.

-Düşük gelir kesimlerine yönelik alt yapı, eğitim gibi alanlara yatırımlar yapılarak gelir dağılımının ikincil dağılımını verimli alanlara kaydırmak. [Çağlar;1998:46]

-İkincil gelir dağılımı özenle yapılmalıdır. Toplumda “temel ihtiyaçlarını karşılayamama” durumu olarak bilinen kesime sosyal destek sağlanmalıdır [Koşar;2000:20]. Aslında bunu sağlayacak AB kriterlerinde bir uygulama mevcuttur.

“Ortalama Net Gelirin Eşdeğerliliği” denilen bu yöntemle göre asgari hayat düzeyinin maddi değeri, fert başına düşen ortalama milli gelirin % 40 ile % 60 arasında değişmektedir [Seyyar;1999:32]. Bir başka ifadeyle, bir ülkede yaşayan ve herhangi bir gelire sahip olmayan bir vatandaşa kamusal sosyal yardım aracılığı ile yapılması gereken sosyal transferin miktarı o ülkenin GSMH'nın en az % 40'ı oranında olması gerekmektedir. Ülkemizde fert başına düşen milli gelir 3000 \$ civarında (2003) olduğuna göre, muhtaç durumda bulunan bir vatandaşa yılda en az 1200 \$ aktarılması gerekmektedir. Bu aylık olarak 100 \$ dır. (2003 Temmuz ayına göre takriben 140 Milyon TL'dir.) Bu yardımların devlete hiçbir sosyal maliyeti olmayacaktır. Çünkü bu yardımları alan vatandaşlar geçinebilmek için bunları harcayacaklarından bu paralar; esnafa gelir, devlete de vergi olarak geri gelecektir.

3-1-4-Eğitim Politikaları :

Eğitim hakkı çocuğun en temel hakkıdır. Çocukların yaşama hakkının yanında bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlak gelişimi için eğitime gereksinimi vardır [Akyüz;2000:396]. Eğitim hakkının hukuki temelleri Anayasamızın 42.md. açıklanmıştır.” Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir.” Ülkemiz tarafından da imzalanan Ç.H.S.'nin 28 md.'sine göre “Taraflar devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkı fırsat eşitliği üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle; İlköğretim herkes için zorunlu ve parasız hale getirilir, ortaöğretim sistemlerini genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik eder ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar ve gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak için uygun önlemleri alır.”

Ülkemizde 3 Mart 1924 tarih ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu eğitim konusunda esas itibarı ile M.E.B.'liğini yetkili kılmıştır. 1739 sayılı milli eğitim temel kanunu ile de kanuni çerçeve çizilmiştir. Bakanlık eğitim faaliyetlerini örgün ve yaygın eğitim şeklinde yerine getirmeye çalışmaktadır [Ünsür;1998:62].

Örgün eğitim, okul öncesi eğitimden başlayarak ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarını kapsamaktadır. Yaygın eğitim ise “örgün eğitim sistemine hiç girmemiş ya da herhangi bir kademesinde bulunan veya bu kademelerden çıkmış bireylere; gerekli bilgi, beceri ve davranışları kazandırmak için örgün eğitimin yanında veya dışında onların, ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda, ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmelerini sağlayıcı nitelikte çeşitli süreç ve düzeylerde yaşam boyu yapılan eğitim, üretim, rehberli ve uygulama etkinliklerinin tümüdür” [Demirel;1996:31].

2001 yılı verilerine göre ülkemizde ilköğretim düzeyinde okullaşma % 100,7, lise ve dengi okullarda okullaşma oranı % 64,0 üniversite düzeyinde okullaşma oranı % 28,0 olmuştur. Öğrenci sayıları ise ilköğretimde 13 067 000 öğrenci, lise ve meslek liselerinde 2 607 000 öğrenci, yükseköğretimde ise 1 500 000 öğrencidir [dpt.gov.tr]. Bu sayılarda göstermektedir ki ilkokula başlayan 100 çocuktan ancak 9 tanesi yüksek öğrenime devam edebilmektedir. Oysa eğitim hakkı yalnızca okula kayıt yaptırmak değil, aynı zamanda kaliteli ve sürekli bir eğitime erişebilmektir [UNICEF;1999:10]. Ülkemiz açısından eğitimin kalitesi ve sürekliliği bir tartışma konusu olmuştur.

Eğitim sistemlerini sorgulayan Fransa, Almanya, İngiltere gibi gelişmiş ülkeler eğitimde amaçlarının birisinin de yeterli kalitede iyi yetiştirilmiş ve verimli bir işgücü geliştirmek olduğunu belirtmiş, Japonya ise temel hedefinin eğitimin milli birliğin, ekonomik kalkınmanın ve uluslararası gelişmenin öncüsü olması şeklinde belirtmiştir. Ve bu ülkeler her yıl ülkelerin eğitim sisteminde çağın gereklerine uygun olarak revizyonlar yapmaktadır [Ülker;2000:121]. Aslında gelişmiş ülkelerin temel eğitim hedefleri olan bu hedeflere ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerin daha çok ihtiyacı vardır. Günümüz bilgi toplumunda temel kaynak olan yetişmiş, kaliteli ve bilgili işgücüne bizlerin daha çok ihtiyacı vardır.

Bu kaliteye ve amaca ulaşabilmek için ülkemiz eğitim sisteminde bir takım revizyonların yapılması gereklidir.

-Gerek Anayasamızda gerekse ÇHS’nde eğitim tüm çocuklar için zorunlu ve ücretsizdir. Bunu gerçek hayata uygulamak zorunluluğumuz vardır. Maalesef ülkemizde

karne parasını okula getirmediyerek karnesi verilmeyip, üzüntüden hasta olan çocuklar bulunmaktadır. DİE 'nce yapılan bir araştırmaya göre günümüzde çocukların % 23,5'i okul masraflarının yüksek olması nedeniyle okulu bırakmaktadır. Oysa sosyal bir devletin maddi durumu iyi olmayan öğrencilere ve onların ailelerine gerekli sosyal yardımları yapması gerekir. Ayrıca başarılı çocuklar için teşvik edici uygulamalar getirilmelidir [Ç.S.G.B.:49].

-Eğitimde fırsat eşitliği tüm öğrencilere verilmelidir. İnsanlar arasında doğuştan eşitsizlikler mevcuttur. Ancak eğitim kurumlarına gerek girilmedi, gerekse okul içinde ilerlemede çocuklara eşit fırsatlar verilmelidir [Karadayı;2000:3]. Eğitim sistemimizde oluşan özel kurs sektörü de fırsat eşitsizliğini arttırmaktadır.

-Bugün özellikle ilkokullarda uygulanan müfredat 1968 yılında 5 yıllık eğitim sistemine göre hazırlanmıştır. Eğitimde kullanılan malzemelerin çoğu da kırsal kesimdeki çok sınıflı okullar gözetilerek hazırlanmamıştır. Bu ise kırsal kesimde okuyan çocuklarla şehirde okuyanlar arasında eşitsizliğe sebep olmaktadır [UNICEF;1998:19]. Eğitimde kullanılan araç ve gereçler ile müfredat mevcut şartlara göre yeniden düzenlenmelidir.

-Ülkemizde okullar ve öğretmenler ülke ölçeğinde dengeli biçimde dağıılmamıştır. Bu dengesizliğin ülke gerçeklerine göre adilane bir biçimde düzeltilmesi gerekir. Zorunlu eğitimin tüm ülke nüfusuna ulaşması için gerekli önlemler alınmalıdır. Özellikle YİBO'ların daha sağlıklı hale getirilerek tüm Doğu ve Güneydoğuyu kapsayacak hale getirilmesi gerekir [Ç.S.G.B.:49].

-Öğretmen atamalarında yaşanan kargaşadan kurtulmak gerekir. Fen Edebiyat fakültesi mezunları öğretmen olamazlar iken mühendislik fakültelerini bitirenler sınav sistemiyle öğretmen olmaktadır. Öğretmen atamaları için yapılan sınavlarda branşlarla ilgili sorular düzenlenmelidir.

-Öğretmenlerin hizmetiçi eğitimlerinin sürekli hale getirilmesi, böylece günümüz problemleri ve gelişmelerine uygun bilgi donanımına ulaşmaları sağlanmalıdır.

Ülkemizde ise tersine olarak hizmetiçi eğitimlerin sayısı düşmektedir [UNICEF;1998:18].

-Eğitim plan ve politikaları ülkemiz şartlarına göre oluşturulmalı. Çünkü eğitim kuru bir bilgi aktarımı, deneyim kazandırmadan öte, kesiksiz inanç ve kişilik kazandırma sürecidir [Akın;1995:160]. Ülkenin gerçeklerine, şartlarına uygun milli kültür ve ahlak değerlerine göre bir sistem oluşturulmalıdır.

-Eğitimde öğrencilerin yetenek ve kabiliyetlerine göre yönlendirme yapılmalıdır. Böylece fırsat eşitliğine uygun bir yapılandırma sağlanabilir. Öğrencilerin kabiliyetleri rehber öğretmenlerce sürekli gözlenmelidir. Bu şekilde çocukların meslek seçimlerine de yardımcı olunmuş olur. Her öğrenciye istediği meslek doğrultusunda yetişme imkanı sağlanmış olunur. DİE'nin verilerine göre yüksek öğrenim alanları arasındaki işsizlik oranı eğitimsizlere göre daha yüksektir. Bu ise gelir seviyesi düşük aileler için çocuklarının okumuş işçi olmaları yerine vasıfsız işçi olarak bir an önce ekmek parası kazanmaları daha önemli hale gelmektedir [Senemoğlu;2001:35].

-Yaygın eğitim kurumları ile örgün eğitim kurumları arasında tam bir koordinasyon sağlanmalıdır. Her hangi bir sebeple eğitim sisteminin dışında kalan öğrenciler yaygın eğitime tabi olurlar.

-Aile ya da topluma dayalı, düşük masraflı uygun girişimlerde dahil olmak üzere, erken çocuk gelişimi etkinliklerinin yaygınlaştırılması [Şirin ve Şirin;2001:22].

3-1-5-Madde Bağımlılığı ve Alkolizm :

Literatüre geçen bir efsaneye göre: Nuh peygamber üzüm veren bir asma yetiştirmek istemektedir fakat şeytanın sabotajları sonucu başarılı olamamaktadır. Bunun üzerine şeytan Nuh'a bağlarda toplanan üzümlere ortak olması kaydıyla asmalar karışmayacağına dair söz verir. Nuh'un razı olmasıyla şeytan aslan, keçi, maymun ve domuz kanlarını karıştırarak asmaları sunar. Üzümlerin yetişmesiyle Nuh kendi payına

düşen miktarı ile pekmez, şıra, pestil şeytan ise; sirke ve şarap yapar ve şöyle der "yaptığım şaraptan her kim bir miktar içerse aslan gibi kuvvetli olsun, iki miktar içen keçi inatlı, fazla içen domuz kinli olsun." O günden beri şaraba dolayısıyla tüm diğer içkilere bu bedduanın sindiği söylenmektedir [İl;2001:170].

Ülkemizde halkın % 30'u değişik boyutlarda sürekli olarak alkol kullanmaktadır [Seyyar;2001:84]. Bunun yanında ülkemizde erkeklerin % 63'ünün, kadınların % 24'ünün sigara içtiği tespit edilmiştir. Büyük şehirlerde kadınların % 40 oranına kadar çıktıkları görülmüştür [Dağlı;2001:688]. Bu veriler tespit edilebilen verilerdir. Bir de esas risk grubunu oluşturan çocukların kullandığı uçucu maddeler vardır. Özellikle bu uçucu maddelerin kullanımı, sokak çocukları arasında oldukça yaygındır [Polat;2002:71].

Zararlı maddeler dediğimiz bu maddelerin kullanımı ülkemizde oldukça yaygın bir hal almıştır. Bunun çok çeşitli sebepleri vardır. Gelir dağılımı, nüfus artışı, tabuların yıkılması, sağlık eğitiminin yetersizliği, kontrollerin yetersizliği ve firmaların saldırgan pazar stratejileri gibi. Örneğin Rj Reynolds sigara firmasının iç yazışmalarında genç içici alt yaşının 14 olması istenmekte. Ve esas müşteri kitlelerinin 14-24 yaş arası olduğu vurgulanmaktadır [Dağlı;2001:689]. Bu da göstermektedir ki firmaların ana hedefi genç nesilleri etkileyip, onların bağımlı olması ile varlıklarını devam ettirmektir.

Dünya üzerinde ki gençlerin demografik özelliklerini incelediğimizde; dünya üzerinde 10-24 yaş arası yaklaşık 1,5 milyar insan bulunmaktadır [Bertan. Özcebe ve Yurdakök;2001:673]. Bu rakam sigara ve alkol üreticilerinin iştahını kabartmaktadır.

Ülkemizde 2000 yılı itibariyle nüfusun % 37,5'inin 0-18 yaş arası grup oluşturmaktadır. Genç bir nesle sahip ülkemiz açısından durum daha da kritiktir. Çocuk ve gençlerimizi bu tür zararlı alışkanlıklardan korumak için bir takım önleyici politikalar uygulamamız gerekmektedir. Alkol ve madde bağımlılığına karşı hedef ilk aşama olarak hiç kullanmayanların bu maddeleri kullanmaya başlamalarını önlemek, ikinci aşamada kullanan ama henüz bağımlı olmayan bireylerin tanınması ve bağımlılığın önlenmesi, üçüncü aşamada ise bağımlı olanların tedavisi ve tekrar başlamalarını önlemek olmalıdır

[Çakmak ve Türkcan;2001:695]. Bu mücadelede ilk aşamada bazı basit tedbirlerle gençleri bu tür zararlı maddelerden koruyabiliriz.

-İçki, sigara reklamlarının her türüsünün açık ve gizli bir biçimde yapılmasını yasaklamak [Seyyar;2001:86].

-Bu konuda görsel medya bilinçlendirilmeli ve bu tür yayınlar yapıldığı takdirde yüksek cezalar uygulanmalı. Özellikle spor programları yoluyla pek çok sigara ve alkol firmasının reklamı yapılmaktadır.

-Aileler için madde bağımlılığına karşı uyarıcı televizyon programları yapılmalı. Bu programlar tüm kanallarda dönüşümlü olarak yayınlanmalıdır.

-Okullarda bu konulara özel olarak değinilmeli. Seminer ve programlarla öğrencilere bu zararlı maddeler hakkında bilgi verilmeli.

-Eğlence merkezleri sıkı takip edilmeli. Giriş için uygulanan yaş sınırına uyulup uyulmadığı denetlenmeli.

-Gençlere boş zamanlarını değerlendirebilecekleri spor tesisleri ve gençlik merkezleri inşa edilmeli.

-Alkol, sigara ve uçucu madde satışlarının zabıta ekiplerince denetlenmesi gerekir. TCK'nın 574/II. md alkollü içki satışıyla ilgilidir. Bu maddeye göre " her nerede olursa olsun 18 yaşını doldurmamış bir gence ... alkollü içki verenler cezalandırılır. Eğer fail müskirat (alkollü içki) satıcısı ise geçici olarak meslek ve sanatının tatiline de hükümlenir" [Akyüz;2000:589]. Özellikle okullara yakın büfe ve bayilerde öğrencilere yapılan tek tek satışların önüne geçilmesi gerekir.

-Çocuklara örnek olacak öğretmenlerin, polislerin ve diğer ilgili çalışanların çocukların olduğu ortamlarda sigara içmemeleri de özentiyeye kapılmayı önlemek açısından gereklidir.

3-1-6-Kentleşme ve Göç Olgusu :

Ülkemizde 1950'li yıllarla birlikte sanayileşme hamlesi başladı. Sanayileşme hareketi ülkemizde plansız ve başı boş bir şekilde cereyan etti. Bu ise sanayi merkezlerinin birkaç ilde toplanmasına neden oldu. Ayrıca mevcut ekonomik ve sosyal şartlarda (terör, işsizlik, miras yoluyla arazinin bölünmesi...) oluşan bu sanayi merkezlerine doğru yoğun bir göçe sebep oldu. Bu yoğun göçler planlı şehirleşmeye imkan vermeyecek kadar hızlıydı. Oysa gelişmiş ülkelerde şehirleşme hareketi yavaş olur. Bu sayede oluşabilecek problemleri halletmek için gerekli ekonomik, sosyal ve politik kurumların ortaya çıkıp gerekli düzenlemelerin yapılma fırsatı bulunur. Bizim gibi gelişmekte olan ülkeler için şehirleşme bu olanağa imkan vermemektedir [Tuna ve Yalçıntaş;1997:127].

Hızlı göçlerden sonra şehirleşme plansız gecekondulaşma şeklinde gerçekleşmiştir. 2000 yılında Diyarbakır ilinde yapılan bir araştırmaya göre ilde 600 sokak çocuğu tespit edilmiş. Bu çocukların % 98'ini çeşitli nedenlerle çevre illerden ve köylerden kente göç edenler oluşturmuştur [Hürriyet:2001].

Şehirleşmenin düzensiz ve hızlı olması insanların sağlığı açısından da büyük sorunlar oluşturmaktadır. Hızlı sanayileşmeye bağlı olarak zehirli atıklarla kirlenen hava ve su beraberinde hastalıkları getirmekte. Bunun yanında çevre kirliliği, trafik problemi, ulaşım zorlukları, gürültü gibi faktörler ruhi problemlere neden olmaktadır. Günümüzde gelişmekte olan ülkelerde bulaşıcı hastalıklar, yetersiz ve dengesiz beslenme gibi nedenlerle sağlık kurumlarına başvuruların sayısı artmaktadır [Kurtulmuş;1998:211].

Oysa sosyal bilinçle oluşturulmuş planlı kentler bu tür sosyal sorunların oluşumuna imkan vermez. Bu bilinçle oluşturulacak kentlerde sosyal kurum ve kuruluşlarla insanlar arasında eşgüdüm sağlayacak, insanları yabancılaştırmayacak, insanlar arasında iletişimi sağlayan, insanların kendileriyle ve çevreleriyle barışık olabileceği bir kent atmosferi sunar. Sosyal kent insanların kentidir. Bu kentlerde insanlar kentin ögesi değil, kent insanların yaşamsal rahatlık ve sosyal faaliyetlerine araçtır [Tomanbay;1999:325].

Ülkemizde de böyle sosyal kentler oluşturabilmek için yapılabilecek bazı çalışmalar vardır:

-İnsanların can ve mal güvenliği sağlanarak güvenlik amacıyla yaşanabilecek göçlerin önüne geçilmelidir.

-Bölgeler arasında oluşan farklılıklar azaltılmalıdır. Özellikle doğu ve güneydoğu bölgelerine yeni cazibe merkezleri oluşturulmalı.

-Bilindiği gibi göçten en fazla çocuklar etkilenmektedir. Çocuk unsurunu da göz önüne alarak bu konuda bir kamusal ahlak oluşturarak bir göç politikası oluşturulmalıdır [cocukvakfi.com.tr].

-Yeni imar planları oluşturulmalı. Kentleşmeye uygun yeni arazilere yeni kentler kurulmalı.

-Kent planlarında yeşil alanlar ve sosyal alanlara önem verilmeli

-Hazine arazileri parsellenip kamu yararı için kullanılmalı.

-Gecekondu alanlarına uygulanan aflar, arsa kaynaklarını ve hazine arazilerinin gasp edilmesine, parçalanarak farklı uygulamalarla adil olmayan sonuçların doğmasına neden olmakta, konutsuz alt gelir gruplarının arsa mafyasına yenik düşmesine neden olmaktadır [D.P.T;1996:112].

-Kaçak yapılaşma ve gecekondulaşmaya kesinlikle izin verilmemeli. Bunun alt yapısını oluşturan enformel sektöre yönelik mücadele yapılmalı.

-Mevcut kaçak yapılar cezasız bırakılmamalı. Devlet bu alanda otoritesini kullanmalı. Eğer bunu devlet yapamazsa, bu boşluktan yararlanacak yeni rantiyer ve mafya grupları devreye girebilir.

**T.C. YERLEKÖÇMEN KURULU
DOKÜMANİTASYON MERKEZİ**

-Günü kurtarmak için çıkartılan imar aflarının önünü kesecek bir kamuoyu oluşturulmalı.

-Çocuk dostu kent planlaması yapılmalı. Çocuklar için spor, oyun, park, serbest zaman değerlendirme, konut, sosyal donanımlar, ulaşım ve alternatif hizmetler sunulmalıdır [Şirin ve Şirin;2001:59].

3-1-7-Konut Politikası :

Konut sorunu ülkemiz için son 50 yıllık bir birikimin sonucudur. Bu birikim için tedbirlerin zamanında alınmaması ülkemizde konut sorununu ihmal edilmiş bir kamu hizmeti boyutu kazandırmıştır [Toprak;1990:37]. Konut sorununa ülkemizde uzun yıllar kişiler kendi girişimlerine bağlı olarak çözüm bulmaya çalışmışlardır. Bu ise gecekondulaşmaya ve insanların sosyal olmayan şekillerde barınma ihtiyaçlarını karşılamalarına neden olmuştur [Şirin ve Şirin;2001:29]. Konutun pahalı bir mal oluşu ve taşıdığı sosyal önem nedeniyle, dar gelirli ailelerin bu konuda devletin desteğine ihtiyaç duymalarına neden olmaktadır.

Konut politikası “Sosyal devletin özellikle gelir seviyesi düşük çocuklu ailelerin, ucuz ve sosyal konut ihtiyacını karşılamak ve genel olarak konut sorununa çare bulabilmek için, mesken oluşturma bakımından sistemli bir şekilde uygulamaya koyduğu programlar bütünüdür” [Seyyar;2002:319]. Bu amaçla oluşturulacak konut politikasında şu hususların yer alması gerekmektedir:

-Ülkemizde devletin konut üretimi alanındaki payının artırılması gerekir. Ülkemizde bu oran % 5 civarındadır. Bu oran Almanya’da % 50, İngiltere’de % 61, Avusturya’da ise % 65 civarındadır [Seyyar;2002:320].

-Konut yapılırken ailedeki çocuk sayısı da göz önüne alınmalıdır. Ülkemizde çocuk odası genellikle pek düşünülmemektedir. Çocuklarda, evdeki zamanlarının çoğunu

yaşam mekanında geçirmektedir. Bu durum evdeki bir huzursuzluğun direk çocuğa yansımaya neden olabilmektedir. Bunun yanında çocuğun ders çalışma imkanı da kısıtlanmış olmaktadır [Şirin ve Şirin;2001:51].

-Devletin konut kredilerinin miktarlarını arttırması gerekir. Verilen bu krediler uzun vadeye yayılarak, düşük faizle geri alınmalı.

-Büyük kentlerde % 60'a varan kaçak yapılaşmanın kontrol altına alınması gerekmektedir [D.P.T.;2001:127]. Bu konuda merkezi hükümetle, yerel yönetimlerin işbirliği içinde olmaları gereklidir.

-Yapılacak konutların yapım aşamasında kontrollerinin yapılarak, sonradan konutlarda oturacakların can güvenliklerinin sağlanması gerekir.

-Şehir planları oluşturulurken ileriye dönük planlamayla nüfus sayısı ile orantılı konut alanları tespit edilip alt yapı çalışmalarının tamamlanması.

-Konut sigortasını yaygın hale getirerek, doğal afetler sonucu ortaya çıkabilecek konut probleminin finansmanını sağlamak.

3-1-8-Sosyal Yardımlar :

Günümüz sosyal devletlerinde artık hedef sosyal refahı temin etmektir. Sosyal refah; aile, din, ekonomi, politika gibi geleneksel sosyal refah kurumlarından sonra gelişen bir sosyal kavramdır. Toplumun tüm üyelerine yardım etmede ki kollektif sorumluluğu ifade eden karşılıklı dayanışma mekanizmalarını içerir [Şahin;2000:2]. Birleşmiş milletler uzmanlar grubunca yapılan tanıma göre sosyal refah; organize bir fonksiyon olarak birey, aile, grup ve toplumları değişen koşullardan doğan sosyal sorunlarını gidermek açısından güçlendiren faaliyetler bütünü olup ülkelerin sosyal bakımdan gelişmesinde de önemli bir fonksiyona sahiptir [Şahin;2000:5].

Sosyal refahı hedefleyen ülkeler açısından sosyal yardımlar bu hedefe ulaşmalarını sağlayan en önemli araçtır. Yoksul, zor durumda olan, farklı sosyal sorunlarla karşı karşıya kalan insanların bu mağduriyetlerini ortadan kaldırmak için devletler sosyal yardım mekanizmasını kullanırlar. Birleşmiş milletler kalkınma programı (UNDP) sosyal yardımların önceliklerini 1998 yılında şu şekilde sıralamıştır [Koşar;2000:64].

-İnsan odaklı gelişmeye imkan sağlayacak bir çerçeve oluşturmak.

-Herkesi kendine yeterli kılmak.

-Geniş tabanlı ve eşitlik sağlayıcı büyümeyi teşvik etmek.

-Temel hizmetler ve sosyal hizmetlere erişebilme yollarını açmak.

-Aileler için yiyecek güvenliği sağlamak.

-İş ve yaşamı sürdürme imkanlarını arttırmak.

-Kredi ve üretim imkanlarında eşitlik sağlamak.

-Güçsüz gruplar için sosyal korumaları genişletmek.

-Cinsiyet açısından eşitliği ve kadınların topluma katılımını arttırmak.

-Doğal kaynakları koruma, bakım ve yeniden canlandırılmasını sağlamak.

Sosyal yardımlarla ilgili olarak Anayasanın 60 md.”Herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatları kurar” hükmü vardır. 61 md.’de ise “Devlet harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle malul ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar. Devlet korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır. Bu amaçla gerekli teşkilatı kurar veya kurdurtur.”

Ülkemizde bu amaçla sosyal yardım faaliyetlerini yürüten farklı organizasyon yapıları mevcuttur.

3-1-8-1-(3294 Sayılı) Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu :

Halk arasında fak-fuk-fon olarak bilinen bu kanunun 1 md.'ne göre "Bu kanunun amacı; fakru zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlar ile gerektiğinde her ne suretle olursa olsun Türkiye'ye kabul edilmiş veya gelmiş olan kişilere yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici tedbirleri olarak gelir dağılımının adilane bir şekilde tevzi edilmesini sağlamak, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmektir."

3294 sayılı kanun çerçevesinde yardım alabilmek için; sosyal güvenlik kurumlarıyla herhangi bir ilişkinin olmaması, muhtaç durumda bulunuyor olmak ve Türkiye'de ikamet etmek şartı vardır [Sözer;1998:88]. 1997 yılında yapılan ek düzenlemeye göre ise "Sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olan ve bu kuruluşlardan aylık ve gelir alan özürhümlerinin, tedavi giderleri ile fonksiyon kazandırıcı ortopedik ve diğer yardımcı araç ve gereçlerin kurumlarca karşılanmayan kısmı bu kanun kapsamı içine alınmıştır [Ek: 30/5/1997-KHK 572/17md].

3-1-8-2-(2022 Sayılı) 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun :

Bu kanuna göre kendisine bakacak kimsesi olmayan, sosyal güvenlik kuruluşlarından aylık almayan, nafaka bağlanmamış veya bağlanması mümkün olmayan, herhangi bir sürekli geliri olmayan muhtaçlığı il veya ilçe idare heyetlerinden alınan belge ile kanıtlanan yaşlı malul ve sakatlara gösterge rakamının her yıl bütçe kanunu ile belirlenen bir katsayıyla çarpımı ile bulunacak miktarda aylık bağlanır [Koşar;2000:70].

Bu yardımdan yararlanmak için aranan koşulların başında; yaşlı, malul veya sakat olma, yardımı alacakların muhtaçlık durumunda olması ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olma şartı vardır [Sözer;1998:96].

3-1-8-3-Afetlerde Zarar Görenlere Yönelik Yardımlar :

Sel, su baskını, deprem, yangın gibi değişik afetlere maruz kalan vatandaşlara devlet yardım etmekle yükümlüdür. Afet halinde meydana gelen zararları karşılamak için Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca “Afet Fonu” oluşturulmuştur [Sözer;1998:105].

Devlet ayrıca çiftçileri doğal afetlere karşı korumak için 20.06.1977 tarihli 2090 sayılı Tabi Afetlerde Zarar Gören Çiftçilere Yapılacak Yardımlar hakkında bir yasal düzenlemeye gitmiştir.

3-1-8-4-Belediye Kanunu :

1930 tarihinde çıkan 1580 sayılı Belediye Kanununun 15 md. göre “beldenin ve belde halkının sağlık, esenlik ve refahını temin, düzenini sağlamak amacıyla belediyelerin görevleri vardır.”

Belediyeler, kendi sınırları içinde yaşayan halkın karşılaşılabileceği üç değişik kaynaktan gelecek sosyal sorunlar ile ilgilenmek zorunluluğu vardır. Bu sorunlardan birincisi; toplumsal sistemden kaynaklanan, yoksulluk, işsizlik, dilencilik gibi benzeri sorunlardır. İkinci olarak belediyeler, kendi sınırları içinde oluşacak afetlerde ilk yardımı uzatacak kurumlardır. Üçüncü olarak çevresel faktörlerin de etkisiyle ortaya çıkan çocuk, yaşlı ve engelli kişiler ve bu kişilere yönelik hizmet müdahaleleridir. [Karataş;2001:217].

Belediyelerin “sosyal” görevleri oldukça geniş kapsam içermektedir. Ancak bu görevlerin çoğunun maliyeti belediyelerinin gücünün üstündedir. Belediyelerde bu görevlerini yerine getirmede genellikle yetersiz kalmışlardır.

3-1-8-5-Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu :

24 Mayıs 1983 tarihli 2828 sayılı S.H.Ç.E.K. yasası ile kurulan kurum, korunmaya bakıma ve yardıma muhtaç aile, çocuk, genç, özürlü, yaşlı, kadın ve diğer kişilere hizmet götürmekle görevlidir. S.H.Ç.E.K. muhtaç durumdaki değişik sosyal gruplara yönelik olarak çeşitli hizmetler sunmaktadır. Bu hizmetler arasında sokak çocuğu oluşumunu önlemeye ve aile bütünlüğünü korumaya yönelik olarak “korumaya muhtaç aileler” yapılan yardımları önleyici hizmetler kapsamında değerlendirebiliriz.

2828 sayılı kanun 9/d md’e göre “muhtaç aile yaşamların en düşük düzeyde dahi sürdürmekte güçlük çeken ailedir.” Kurumun kapsamında yardıma ihtiyaç duyan aileler iki kısımda incelenebilir. Birinci grupta yer alan aileler için 0-6 yaş arası çocuklarının bakımlarını gerçekleştirmek, bedensel ve ruhsal sağlıklarını korumak ve geliştirmek bu çocuklara temel değer ve alışkanlıklar kazandırmak amacıyla kurum kreş ve gündüz bakım evleri kurmaktadır. Yani bu aileler genellikle maddi muhtaç olmayıp, aksine çalışmalarından dolayı çocuklarıyla ilgilenemeyen ailelerdir. İkinci gruptaki aileler ise muhtaç durumda olan ailelerdir. Yasanın 9/k md. göre ”ailenin bütünlüğünü korumak, parçalanmış ailelerin korumaya, yardıma ve bakıma muhtaç fertlerine ve çocuklarına her türlü maddi, manevi ve sosyal destek sağlamak; bu amaçla gerekli planlamaları yapmak, eğitim faaliyetlerinde bulunmak” görevi vardır.

Bu durumda muhtaç olan aileler için kurum ayni veya nakdi yardımlarda bulunmaktadır. Muhtaç ailenin il müdürlüklerine bildirilmesi veya bizzat başvurusuyla bu yardımları aile alabilir. Ayni yardım olarak kurum yakacak, yiyecek, kırtasiye yardımlarında bulunurken; nakdi yardım olarak ise en yüksek memur maaşının %20’si verilebilir. Bu yardımlar geçici olarak verildiği gibi (en çok iki defa) ilgili birimin her ay incelemesi karşılığında sürekli olarak da verilebilir [Sözer;1998:126].

SHÇEK ülkemizde çocuklarla ilgili her türlü sorunla ilgilenen temel kurumdur. 2828 sayılı kanunun 3 md. e bendine göre kurumun sosyal hizmet kuruluşları aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

“Çocuk Yuvaları”; 0-12 yaş arası korunmaya muhtaç çocuklarla gerektiğinde 12 yaşını dolduran kız çocuklarının, bedensel, eğitsel, psiko sosyal gelişimlerini, sağlıklı bir kişilik veya iyi alışkanlıklar kazanmalarını sağlamakla görevli ve yükümlü yatılı sosyal hizmet kuruluşudur.

“Yetiştirme Yurtları”: 13-18 yaş arası korunmaya muhtaç çocukları korumak, bakmak ve bir iş veya meslek sahibi edilmeleri ve topluma yararlı kişiler olarak yetişmelerini sağlamakla görevli ve yükümlü olan yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır.

“Kreş ve Gündüz Bakımevleri”: 0-6 yaş grubundaki çocukların bakımlarını gerçekleştirmek, bedensel ve ruhsal sağlıklarını korumak ve geliştirmek ve bu çocuklara temel değer ve alışkanlıkları kazandırmak amacıyla kurulan ve sunduğu hizmetler karşılığında ücret alan ve yatılı olmayan sosyal hizmet kuruluşudur.

“Çocuk ve Gençlik Merkezleri”: eşler arası anlaşmazlık, ihmal, hastalık, kötü alışkanlık, yoksulluk, terk ve benzeri nedenlerle sokağa düşerek sosyal tehlike ile karşı karşıya kalan veya sokakta çalışan çocuk ve gençlerin geçici süre ile rehabilitasyonlarını ve topluma yeniden kazandırılmalarını sağlamak amacıyla kurulan yatılı ve gündüzlü sosyal hizmet kuruluşlarıdır.

3-1-8-6-Diğer Sosyal Yardımlar :

Ülkemizde M.E.B., vakıflar genel müdürlükleri gibi kamu kuruluşlarının yanı sıra özel gönüllü yardım kuruluşları da bulunmaktadır. Bu tür kurumlarca yapılan yardımlar kapsam ve miktar olarak yeterli değildir.

Ülkemizde yukarıda da görüldüğü gibi yoksul veya muhtaçlara yönelik olarak sosyal yardım programları bulunmaktadır. Ancak bu programlar ve yardımları organize eden kurumların ortak bir idari yapısı bulunmamaktadır. Dolayısıyla, sağlıklı ve etkili bir yardım programının uygulaması bundan olumsuz etkilenmektedir [İkizoğlu;2001:164].

Ülkemizde sosyal yardım alanında yapılan yardımlar sınırlı bir miktarda gerçekleşmektedir. Bu yardımlara kavuşmak için pek çok yasal prosedüründe aşılması da gerekmektedir. Ayrıca yardımların kapsamı ve miktarı hakkında vatandaşlara gerekli bilgi de verilmemektedir. 2022 sayılı kanundan yararlanmak isteyen bir muhtaç için tam teşekküllü sağlık raporu istenilmektedir. Bu ise ancak şehir merkezlerinde mümkün olur. Genellikle köyde yaşayan bir muhtacın bu yardımı alabilmesi için yapacağı masraf yardım tutarından daha fazladır.

3-1-9-İller Bazında Oluşturulacak Gönüllü Projeler:

Sivil kuruluşlar ile devletin ortak yapacağı projeler yardımıyla da çocukların sokağa çıkması önlenebilir. Bu amaçla Sakarya ilinde 1999 Marmara depreminden sonra ILO tarafından “Marmara Deprem Bölgesinde Çalışan Çocukların Rehabilitasyonu ve Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi Projesi” uygulanmıştır. Bu projede hedef kitle olarak çalışan çocuklar seçilmiştir. Çünkü bu çocuklar çalışmak zorunda olduklarından, eğitimden uzaklaşıyor ve ileride potansiyel sokak çocuğu olabilmeleri nedeniyle risk altında bulunmaktadır. Bu projenin başlıca amaçları; [Program Stratejisi;1999:3].

-Çalışan ve çalışma yaşamına atılma riski olan 500 çocuğa ulaşmak ve bu çocuklara rehabilitasyon, eğitim, sağlık, beslenme, psiko-sosyal ve kriz danışmanlık hizmetleri vermektir. Ayrıca söz konusu çocukların ailelerine sosyal destek sağlamak,

-Bölgede işbirliği yapılan kuruluşların çocuk işçiliğine son verilmesi çalışmalarına katkı ve çocuk işçilere rehabilitasyon sağlama kapasitelerinin artırılması,

-Genel olarak kamuoyuna, yerel idarecilerin ve özellikle planlama birimlerinin çocuk işçiliği sorunu konusundaki bilinç ve duyarlılıklarını geliştirmek.

Bu proje çerçevesinde özellikle depreminde etkisiyle çocukların daha güç koşullarda yaşayacakları düşünülmüştür. Sakarya genelinde ILO'nun sürdürdüğü bu proje kapsamında 30 aylık çalışma neticesinde toplam 586 çocuğa ulaşılmıştır. Çocukların 419'u çalışan çocuk 167'si çalışma riski taşıyan çocuktur. Bu projenin belki de en önemli sonucu; okula hiç gitmemiş yada bırakmak zorunda kalmış toplam 52 çocuğun okula devamları sağlanmış ve 38 çocukta yatılı bölge okullarına yönlendirilmiş, kayıtları yapılarak devamları sağlanmıştır.Proje kapsamında çocukların sağlık kontrolleri belediye ile işbirliğine gidilerek 316 çocuk sağlık kontrolünden geçirilmiştir [Eylem Raporu;2002:2].

3-1-10-Evlat Edindirme ve Koruyucu Aile Projesi:

Evlat edinme, kan bağına bakılmaksızın bir akitle yasal ve sosyal açıdan anne ve/veya baba ve çocuk bağına kurulmasıdır.Evlat edinecek kişilerin 30 yaşını doldurmuş veya 5 yıldır evli olmaları gerekmektedir. ÇHS'nin 21,md göre "çocuğun yüksek yararı doğrultusunda evlat edindirme hizmetlerinden yararlandırılması" sağlanmaktadır. SHÇEK çocuklardan evlat edindirmeye uygun olanlar uzmanların incelemesi sonucu mahkeme kararıyla başvuruları kabul edilen ailelere verilmektedir. SHÇEK tarafından yılda yaklaşık 450 çocuk evlat edindirilmektedir. Kurum 2001 yılı itibariyle toplam 6776 çocuğu evlatlık vermiştir [SHÇEK;2002:5].

Evlat edindirme hizmetlerinden kurumun bakım ve himayesi altında bulunan çocuklar yararlanmaktadır. SHÇEK'nun çocuk yurtlarında geçim zorluğu çeken ailelerin çocuklarının yanı sıra kimsesiz çocuklarda alınmaktadır. Ülkemizde özellikle istek dışı doğan çocuklar sokaklara terk edilmektedir. Bu çocuklar bazen ölmektedir. Konuyla ilgili araştırma yapan İstanbul vali yardımcısı Hayrettin Balcıoğlu Almanya'da karşılaştığı bir uygulamayı şöyle aktarmaktadır. " Berlin kentinde sokağa terk edilebilecek bebekler için belirli yerlere kuvözler konmuş. Eğer kış aylarında buraya

çocuk bırakılırsa, kuvöz anında ısınmaya başlıyor. 10 dakika sonra sinyali alan görevli bebeği oradan alıyor” [Hız;2001:16]. Ancak böyle bir uygulamanın insanlar üzerinde özendirici etki yapıp yapmayacağı da tartışılabilir.

SHÇEK'nun evlat edindirme hizmetinin dışında korunmaya muhtaç çocukların, aile ortamında yetiştirilip büyütölmelerini sağlamak amacıyla uyguladığı diğer bir hizmet türü de Koruyucu Aile uygulamasıdır.

Koruyucu aile hizmeti; çeşitli nedenlerle öz ailesi yanında bakılamayan çocukların, kısa veya uzun süreli olarak bakımlarını üstlenen aile yada kişilerin yanında, devlet denetiminde yetiştirilmeleri olarak tanımlanmakta ve bu hizmeti veren aile yada kişilere koruyucu aile denilmektedir. Koruyucu aile hizmetleri 2.12.2000 tarihinde çıkarılan 24248 sayılı yönetmeliğe uygun olarak yürütölmektedir [shcek.gov.tr].

SHÇEK'nun evlat edindirme ve koruyucu aile hizmetlerini sunmasının altında yatan kurum bakım hizmetleri üzerine yapılan araştırmaların gösterdiği olumsuzluklardır. Kurum bakımı; bir aile ortamında bulunmayan çocukların yatılı olarak, kendileriyle her hangi bir kan bağı olmayan diğer çocuklarla birlikte gruplar halinde ya da topluca yaşamaları ve kendileriyle kan bağı olmayan ve biyolojik ebeveynlerinin yerini alan yetişkinlerce bakılmalarıdır [Erkan;1995:4].

Yaşamın ilk yılı içinde kurum bakımına alınan ve kurumda uzun süre kalan çocukların uyumsuz ve düşük zeka düzeylerine sahip oldukları gözlenmiştir [Erkan;1995:9]. Bunun yanı sıra kurum bakımının maliyetinin de yüksek olması tüm dünyada, korunmaya muhtaç çocuklar için en çok tercih edilen bakım şekli olarak koruyucu aile hizmetleri tercih edilmektedir [shcek.gov.tr].

Ölkemizde koruyucu ailelerin yanında 575 çocuğun bakımları yapılmaktadır. Koruyucu aile hizmetleri ve evlat edindirme mekanizmasını daha aktif hale getirebilirsek ölkemizde pek çok çocuk daha sağlıklı bir ortamda yetişebilir.

3-1-11-Çalışan Çocuklarla İlgili Yasal Mevzuat:

Çocukların çalışması ve çalışma şartlarıyla ilgili ulusal ve uluslararası düzenlemeler bulunmaktadır. Ülkemizde çocukların çalışmasıyla ilgili yasal düzenlemeler ve kanunlar şunlardır: [Anık;2001:199].

Anayasa (Kanun No:2709, Kabul Tarihi:1982), İş Kanunu (Kanun No:1475, RG:1971), Deniz İş Kanunu (Kanun No:854 RG 29.04.1967), Sendikalar Kanunu (Kanun No:2821 RG 07.05.1983), Sosyal Sigortalar Kanunu (Kanun No:506 RG 20.07.1964), Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu (Kanun No:3308 , Kabul Tarihi:1986), Umumi Hıfzıssıha Kanunu (Kanun No:1593 RG 06.05.1930), Borçlar Kanunu (Kanun No:818 RG 08.05.1926), Radyoloji, Radyum ve Elektrikle Tedavi Müessesleri Hakkında Nizamname (Kanun No:3153 RG 28.04.1937), Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu (Kanun No:2559, Kabul Tarihi:04.07.1934), İlköğretim ve Eğitim Kanunu (Kanun No:222, Kabul Tarihi:05.01.1961), Fazla Çalışma Tüzüğü (RG 04.04.1973 14497 sayı), Ağır ve Tehlikeli İşler Tüzüğü (RG 9.4.1973 14502 no), Hazırlama Tamamlama Temizleme İşleri Tüzüğü (RG 13.03.1973 14474 sayı), Haftalık İş Günlerine Bölünemeyen Çalışma Süreleri Tüzüğü (RG 17.3.1973 14479 sayı), Radyasyon Sağlığı Tüzüğü (RG 25.03.1967 12582 sayı), Radyasyon Güvenliği Tüzüğü (RG 07.09.1985 18861 sayı), İşyeri Hekimlerinin Çalışma Şartları ile Görev ve Yetkileri Hakkında Yönetmelik (RG 04.07.1980 17037 sayı), Asgari Ücret Yönetmeliği (RG 12.2.1972 14097 no), Gemi Adamlarının Eğitim, Belgelendirme, Sınav, Vardiya Tutma, Kütükleme ve Donatılma Esasları Hakkında Yönetmelik (RG 30.1.1997 22893 sayı), Gemi Adamlarının İkamet Yerleri Sağlık ve İaşeleri Hakkında Yönetmelik (RG 20.12.1989 20378 sayı)

Yukarıda belirtilen düzenlemeler, en az çalışma yaşı, 18 yaşın altındakilerin çalıştırılabilecekleri işler, bu işlerde alınacak önlemler, çalıştırma süreleri ve diğer koşullarla ilgili hükümler bulunmaktadır [Tiryakioğlu;1991:111].

Uluslararası olarak konuyla ilgili pek çok düzenlemeler vardır. ÇHS'nin 32 md.; çocukların iş güvenliğini teminat altına almıştır. Bu madde uyarınca her devlet,

çocukları ekonomik sömürüye karşı koruyacak ve ayrıca onların tehlikeli işlerde, eğitimlerine engel olan işlerde, bedeni, ruhi, ahlaki ya da toplumsal gelişmeleri bakımından zararlı olabilecek işlerde çalışmalarına engel olunacak her türlü kanuni ve idari tedbirleri alacaktır ibaresi vardır [ILO;1994:9]. Ayrıca Türkiye'nin kabul ettiği Avrupa Sosyal Şartı, Türkiye'nin 1932 yılında üyesi olduğu ILO'nun 4,5,6,7,10,14,15,16,33,45,56,58,59,60,77,78,79,90,112,115,123,127,138,182,190 nolu sözleşmelerindeki hükümlerinde çocuklarla ilgili çeşitli düzenlemeler vardır.

Tüm bu hukuksal düzenlemelerin esasında 2 temel ögesi vardır. Bunlardan birincisi; korumanın genel ilkelerini belirleyen yasal düzenlemeler, diğeri ise bu ilkelerin yaşama geçirilmesini sağlayacak uygulamasını denetleyecek sistemi oluşturmaktır [Anık;2001:185]. Ülkemiz açısından temel problem denetleme sisteminin işleyememesidir.

3-2-Sokak Çocuklarını Rehabilit Edici Politikalar:

Çocuk her yerde, her yaşta, her ekonomik düzeyde bütünüyle korunması gereken toplumsal bir varlıktır. Sokak çocukları sorunu ise önceliği ve özelliği nedeniyle bir an önce sarılması gereken kanayan bir yaradır. Günümüzde sokak çocuklarının sayısı sürekli artmaktadır. Bu ise toplumumuzun içinde bulunduğu durumun bir yansımasıdır. Toplum olarak her geçen gün değerlerimizi kaybediyoruz, yardımlaşma unutuluyor, sevgiden uzak çıkarıcı bir toplum haline geliyoruz [Hız;2001:6].

Bugün sokakta yatıp kalkan, dilencilik, fahişelik ya da yankesicilik yapan çocukların sadece % 10'u yetişkin hale gelecek, % 90'ı ise büyüyemeden ölecek. Büyüyenlere ise artık kimse acımayacak. Onlar herkesin nefret ettiği ve tiksindiği alkolikler, tinerciler, hayat kadınları, hırsız, gaspçı ve katillere dönüşecekler [Gür;2001:29].

Sokak çocuklarına yönelik olarak yapılacak olan rehabilitasyon çalışmalarında kısa vadeli amaç; sokakta yaşayan çocukların barınma, korunma, beslenme, temizlik

gereksinimlerini karşılamak ve bunu sağlayacak merkezleri oluşturmaktır. Uzun vadede ise amaç bu merkezler vasıtasıyla çocukların topluma yeniden kazandırılmasıdır.

Sokak çocuklarının rehabilitasyonu için ülke genelinde bir altyapının oluşturulması gerekir. Bugüne kadar yapılan çalışmalarda bütünlüğün olmaması ve belli bölgelerle sınırlı olması sorunun çözümüne ulaşmaya olanak sağlamamıştır. Sosyal rehabilitasyonu sağlamak için bu konuyla ilgili tüm kurumlar arasında bir koordinasyon sağlanmalıdır. Ülkemizde sokak çocukları konusunda mevcut politikalar ve hedefler göz önüne alınarak yeni bir plan oluşturulmalıdır. Bu amaçla uygulamada uygulama da aşağıdaki gibi yeniden bir düzenlemeye gitmememiz gerekir [Cılga;2000:124].

-Yönetim anlayışında değişiklik ile yeni Resmi/Gönüllü yapılar,

-Kurumların ve çalışmaların yeni hedeflere yönlendirilmesi,

-Elemanların yaklaşım, değer, tutum ve davranış değişikliği,

-Yeni hizmet programları,

-Tanıtım, enformasyon ve eğitim,

-Veri oluşturma,

-İzleme değerlendirme.

-Yönetim Anlayışı Değişikliği İle Yeni Resmi/Gönüllü Yapılar:

Ülkemizde günümüzde sokak çocukları alanında yapılan çalışmalarda büyük kopukluklar vardır. Sokak çocukları konusunda faaliyette bulunan resmi kuruluşlar SHÇEK ve Küçükleri Koruma Şube Müdürlüğüdür.

Konuyla ilgilenen gönüllü kuruluşların sayısı ve hizmetleri ise oldukça sınırlıdır. Oysa sorun basit bir sorun değildir. Yeni yaklaşım modelleri ile başta SHÇEK’u olmak üzere, MEB, ÇSGB, Aile Araştırmaları Kurumu, SHU’ları , Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ile sivil ve gönüllü kuruluşların işbirliğiyle oluşan yeni bir yapılanmaya gidilmesi gerekir.

-Kurumların ve Çalışmaların Yeni Hedeflere Yönlendirilmesi:

Bugüne kadar yapılan projelerde hedef çocuğu sokaktan almak ve sokakta yaşamının getirdiği tehlikelerden bir nebze kurtarmaktır. Oysa sokak çocuklarının rehabilitasyonu programları sadece çocuğu sokaktan almakla sınırlı olmamalı. Rehabilitasyon programlarının temel amacı bu çocuklara çocukluklarını yaşatmak yaşlarının gerektirdiği yaşam standartlarına ulaşmalarını sağlamak olmalıdır [Polat;2002:111]. Bu sebeple rehabilitasyonu tıbbi-sosyal-mesleki olarak üç aşamalı düşünüp sabırla uzun bir süreye yaymak gerekir. Bu amaçla etkili bir program geliştirmek için [Bequele ve Boyden;1995:99,100].

1) Sokak çocuklarına yönelik hizmetlerin amacı çocukların bir bütün olarak bedensel, zihinsel ve sosyal gelişimini ilerletmek olmalıdır.

2) Çalışmak zorunda olan çocuklara, sokaklara bağımlı hale gelmeden yardım etmek daha kolaydır. Bu çocuklara ve ailelerine yönelik etkin hizmet programları SHU’larınca gerçekleştirilmelidir.

3) Çalışma, çocuğun gelişimini engelleyici değil ilerletici eğitsel bir araç haline getirilmeli. Çalışmak zorunda olduğunu düşünen çocukların bu eğilimlerine saygı göstermek ve onların gelir dağılımı sorunları ile etkili bir biçimde başa çıkmalarına yardım etmek gerekir.

4) Sokak çocuklarının gelişmesini sağlamak için sürekli diyaloga dayalı bir hayat eğitimi sürecini ve günlük yaşamlarındaki sorunlarını çözmeyi gerektirir.

5) Çocuklar kendilerini, kendi yaşamlarını değiştirecek bir unsur olarak görmeye ve onlar için gerçekleştirilen program etkinliklerinin planlama ve uygulamasına katılmaya teşvik edilmelidir.

-Elemanların Yaklaşım, Değer, Tutum ve Davranış Değişikliği:

Sokak çocuklarıyla çalışacak SHU'ları ve gönüllülerin mutlaka eğitilmesi gerekir.Çünkü bu konu hakkında hiç kimse tek başına bir şey yapamaz [Polat;2001:14]. Bu alanda yapılacak çalışmaların başarıya ulaşmasında en önemli faktörlerden birisi kuşkusuz uzman personelden oluşan ekiplerin yapacağı çalışmalardır. Ekip çalışması; ortak bir amaç çerçevesinde uzmanlıklarını birbirleriyle paylaşmak için bir araya gelmiş olan ve her biri belirli bir bilgi ve beceriye sahip üyelerin oluşturduğu bir grubun yaptığı çalışmadır [Demirbilek;2001:65]. Rehabilitasyon çalışmaları bazen güç ve stres altında sürebilir. Bu duruma dayanabilecek kapasiteye ve yeterliliğe sahip bireyler ekiplere seçilmelidir. İyileştirme modeli olarak bilinen model içerisinde rehabilitasyonda çalışanlar [Arıkan;2001:30];

-Çocuklara bağımsızlığa cesaret vermeli.

-Çocuk üzerine odaklaşmalı. Çocuğu madde bağımlısı, işe yaramaz bir insan gibi görmek yerine bir değer olarak görmeli.

-Çocuğu yaşamına sahip çıkmaya davet etmek ve ona yaşama bağlayıcı moral motivasyon takviyesi yapmak.

-Çocuğa, bağımlılıktan kurtarıcı hizmetleri yapmanın yanı sıra, onları yaşamla ilgili görevler için de eğitmek.

-Çocukları içinde bulunduğu kısırdöngüden kurtulmaya azmetmiş “muktedir” bir kişi olarak görmek.

-Çocuğa yaşamlı ilgili tüm sorumluluğu üzerine almasını sağlamak.

-Yeni Hizmet Programları:

Sokak çocuklarının rehabilitasyonunu sağlamak için öncelikli olarak kurumsal bakım merkezlerinin oluşturulması gerekir. Çünkü bu çocuklar sığınabilecekleri merkezleri istemektedirler [Küntay ve Erginsoy;2000:561]. Sokak çocuklarını rehabilite edebilmek için iki aşmalı bir hizmet sunumuna gidilmelidir. Öncelikli olarak onlarla sokakta temasa geçip, sayılarını tespit edip, rehabilitasyona inandıracak bir kontakta ekibi oluşturulmalıdır. Daha sonra rehabilitasyonunun yapılabileceği barınma projeleri oluşturulmalıdır [Polat;2002:112].

Temel problemde bu noktada başlamaktadır. Çünkü ne SHÇEK'nun ne de Sivil Gönüllü kuruluşların bu barınma için yeterli barınağı bulunmamaktadır. Bu barınakların oluşturulması oldukça külfetli bir süreçtir. (Ek-2) 1997 yılında düşünölen bir projeye göre oluşturulacak gece barınağına 1 çocuğun maliyeti 34 Milyon Tl. olmuştur. Günün döviz kuruyla 223 \$. 2003 yılı için yaklaşık 345 Milyon Tl. civarıdır [Uluğtekin;1996:86].

Sokak çocuklarına ilişkin olarak uygulamada 3 değişik barınma modeli bulunmaktadır. Bunları gece, gündüz ve yatılı olarak üç grupta sıralayabiliriz [Uluğtekin;1996:58].

Gece Barınakları: Sokak çocuklarının istedikleri zaman gece kalıp, bazı ihtiyaçlarını gidermelerini sağlamak için oluşturulan merkezlerdir.

Gündüz Barınakları: Çocuklar buraya gece barınaklarının işleyişinde olduğu gibi gündüzleri gelebilirler. Bu barınaklarda günlük ihtiyaçlarını karşılarlar. Gündüz barınaklarının gece barınaklarıyla aynı binada olması faydalıdır. Böylece gündüz gelen çocuk aynı binada gece kalabilme imkanına da sahip olabilmektedir.

Yatılı Bakım Merkezleri: En kapsamlı merkezler buralarıdır. Bu merkezler bir nevi gençlik merkezleri şeklinde hizmet sunmalıdır. İlk iki barınak çocuklar için geçici bir yardım merkezi görevini üstlenmiş iken yatılı bakım merkezleri rehabilitasyon yapılacak çocukların kalacakları barınaklar olarak hizmet sunmalıdır. Gündüz ve gece barınakları ise sokakta yaşamaktan bıkan ve kurtulmak isteyen çocuklar için özendirici bir görevi sunabilmelidir.

Rehabilitasyon çalışmalarının başarısı için yatılı bakım merkezleri en etkili çözümdür. Çünkü bu merkezlerde çocuklar 24 saat gözlenebilir. Ancak bu barınakların sayısı oldukça azdır. Dolayısıyla bu merkezlere alınacak çocuklar için belli kriterler kabul edilmelidir. Örneğin tüm çocuklara açık olacak mı? Her yaşta çocuklar bu barınaklara alınacak mı ? Çocuklar içinde istekli olanlar mı alınacak ? SHU'larının tavsiye ettikleri çocuklar mı alınacak ?

Bu konuda en önemli kriter gönüllülük olmalıdır. Sokaktan kurtulmak isteyen sokak çocukları öncelikli olarak bu merkezlere alınmalıdır. Bu takdirde rehabilitasyon süreci daha da hızlanacaktır. Çünkü çocuk sokakta kendi isteğiyle kurtulmak istemektedir. İkinci olarak ise SHU'larının yapacağı sokak çalışmaları neticesinde tespit edilen çocuklar merkezlere alınmalıdır.

Çocukların yaşları bakımından ise 2828/3md. e fıkrasına göre bir ayırma gidilebilir. Buna göre "0-12 yaş arası korunmaya muhtaç çocuklarla gerektiğinde 12 yaşını dolduran kız çocuklarının çocuk yuvalarına, 13-18 yaş arası korunmaya muhtaç çocuklar ise yetiştirme yurtlarına alınabilir." Oluşturulacak yatılı merkezler içinde aynı uygulamaya göre küçük çocuklar ile büyükleri ayrı merkezlere alıp rehabilitasyon faaliyetine girişilmelidir.

-Tanıtım, Enformasyon ve Eğitim:

Rehabilitasyon projeleri oldukça yüksek maliyetlidir. Bu yüzden halkın desteği olmadan başarıya ulaşmak zordur. Konu hakkında halkın bilgilendirilmesi ve desteğinin sağlanması gerekir. Bu şekilde bir kamuoyu oluşturulursa daha hızlı yol alınabilir.

Özellikle SHU'ları sokak çocukları hakkında aydınlatıcı bilgiler vererek halkı bilinçlendirmelidir. Bu çalışmalar esnasında medyaya da görevler düşmektedir.

-Veri Oluşturma:

Veri oluşturma işlemi birinci aşama olan kontakta grubu gerçekleştirir. Sokak çalışmalarıyla çocuklar hakkında bilgiler edinilir. Bu yöntem ile çocuklar hakkında bilgi edinilmiş olunacak aynı zamanda da çocuğa yararlı servis ve kurumlarla (rehabilitasyon) bağlantı sağlanmış olur [Polat;2002:112].

-İzleme Değerlendirme:

Rehabilitasyon sürecinde belirli periyotlar için izleme ve değerlendirme yapılarak bir geri beslemeyle projede sürekli yenilikler yapılmalıdır.

3-2-1-Sokak Çocuklarının Sosyal Rehabilitasyonu:

Rehabilitasyon, hayata yeniden dönme anlamına gelir. İnsanlarda doğuştan veya sonradan oluşan psikolojik ve fiziksel rahatsızlıkların tedavi edilmesi ve kişiyi aile ortamı ile toplumda yeniden kendi kendine yeterli bir hale getirmek için yapılan faaliyetlerin tümüne rehabilitasyon denir [Hizmetli;1997:5].

Rehabilitasyon kavramı ülkemize Avrupa'dan girmiştir. Rehabilitasyonu ilk defa batıda kiliseler uygulamıştır. Şeytana uyanların tekrar iyi bir insan yapabilmek için yapılan çalışmalar "rehabilitasyon" olarak tanımlanmıştır [Sengir;1976:1]. Gerçek anlamda rehabilitasyon çalışmaları II. Dünya savaşıdan sonra hız kazanmıştır. Savaşta yaralıların toplanarak iyileştirilmesi için yapılan çalışmalar tıbbi rehabilitasyonu oluşturmuştur.

Bu yıllarda yapılan çalışmalar fiziksel bir özrü olan sakatlara yöneliktir. Bu amaçla çeşitli yardımcı araçların ve işleri kolaylaştırıcı tekniklerin kullanılmasıyla, sakatların ve kronik hastalığı olanların, bu hastalıklarına rağmen yaşantılarını her yönüyle sağlam

olanların yaşantısına benzetmek için yapılan çalışmalara “rehabilitasyon” deniyordu [Sengir;1976:6].

Rehabilitasyonun en yaygın tanımı şöyledir;” Özürlü kişilerin fonksiyonel yetenek ve becerilerinin tıbbi, psiko-sosyal, pedagojik ve mesleki eğitim yoluyla yeniden kazandırılmak maksadıyla yapılan çalışmaların ve hizmetlerin bütünüdür” [Seyyar;2001:184].

Çağdaş anlamda rehabilitasyonda; bireyi kapasitesi ölçüsünde bedensel, zihinsel, sosyal ve ekonomik yeterlilik alanında geliştirme, koruma ve iyileştirme çabalarını içermektedir. Bu yönüyle rehabilitasyon bireylerin gelişme ve iyileşme gereksinimlerinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla rehabilitasyon yalnızca doğuştan ya da sonradan özürlü olmuş bireylere yönelik bir çalışma alanı değildir. Gelişme ve iyileşmeye gereksinim gösteren her insan rehabilitasyonun çalışma alanına girmektedir [cizgil.sitemynet.com].

Rehabilitasyonun temel hedefi ise; insanları yardıma muhtaç duruma gelmesini önlemek, yardıma muhtaç duruma gelmiş insanları ise işte, okulda, evde, toplum içinde uyum içinde yaşamalarını sağlamaktır [Seyyar;2002:431].

Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere rehabilitasyon çalışmalarının kapsamı içine gelişme ve iyileşmeye gereksinim duyan tüm insanlar girmektedir. Sokakta yalnız başına yaşayan ve/veya küçük yaşına rağmen sokaklarda çalışmak zorunda kalan sokak çocukları rehabilitasyona gereksinim duymaktadır. Rehabilitasyon çalışmaları 3 grupta incelenir.

1-Tıbbi Rehabilitasyon: Hastalığın tedavi edilmesi önlenmesi aşamasıdır. Tıbbi rehabilitasyon çalışmaları çerçevesinde, hastanın özürlerini ortadan kaldıracak veya azaltabilecek bütün tıbbi müdahale ve tedavi yöntemlerine başvurulur [Seyyar;2001:188].

2-Sosyal Rehabilitasyon: Hastanın aile ve toplumda yerini alabilmesi için gösterilen çalışmalardır [Hizmetli;1997:7]. Sakatlık ve kronik hastalıkların neticesinde pek çok hasta toplumdaki uzaklaşıp evlerine bağlanırlar. Toplumda bu gibi insanlara karşı takınılan tavır ya hor görme ya da acıma, aşırı yardımda bulunma şeklinde olup her iki davranış da hastalarda huzursuzluğa ve kendilerine karşı güven kaybolmasına neden olmaktadır. İşte sosyal rehabilitasyon bu güvensizliği ortadan kaldırarak hastaların toplum ve aile içindeki yerlerini yeniden kazanmalarına yönelik yapılan çalışmaları kapsar [Sengir;1976:7].

3-Mesleki Rehabilitasyon: Mesleki rehabilitasyonun hedefi, rehabilitasyona gereken hastanın, diğer normal insanlar gibi, çalışma hayatında etkin bir rol almalarını ve topluma katkıda bulunmalarını sağlamaktır [Seyyar;2001:190]. Mesleki rehabilitasyon ise; rehabilitasyon gören bir insanın uygun bir işte çalışabilmesini, bu işte başarı sağlayabilecek mesleki rehberlik, mesleki eğitim, bir işe yerleştirme, işyerinde uyum gibi mesleki hizmetlerle ilgili tedbirleri gerektiren sürekli ve koordineli hizmetler bütünüdür [Seyyar;2001:191].

Rehabilitasyon çalışmaları çok yönlü ve geniştir. Bu geniş çerçevede yürütülen bütün programların içeriğinin de, insan haklarına ve insan haysiyetine yaraşır bir biçimde olması gerekir [Seyyar;2001:185]. Bu nedenle rehabilitasyon çalışmalarının değişik dallarda uzman olan ve rehabilitasyon konusunu iyi anlamış kişiler tarafından yürütülmesi gerekir [Sengir;1976:8].

Rehabilitasyon çalışmalarında yapılacak faaliyetler sonucunda çocukların yeniden toplumsallaşmaları sağlanarak, bu çocukların topluma ve insanlığa faydalı bir birey olarak yetiştirilmelerini veya en azından bu çocukların toplum için taşıdıkları sosyal maliyetleri en aza indirmek temel alınmalıdır. Bu amaçla rehabilitasyon çalışmaları sırasında; [Uluğtekin;1991:51]

1-Yeniden toplumsallaşma sürecinde, çocukların toplumsallaşmaları (sokak çocukları için toplumsallaşamama) sırasında öğrendikleri yanlış davranışların değiştirilmesi ve

ergenlik çağındaki bu çocukların, bu döneme ilişkin toplumsal gelişmelerini sürdürmelerine yardımcı olunur.

2-Sokak çocuklarının ortaya çıkışında özellikle bozuk aile ilişkileri önemli bir yer oynamaktadır. Anne baba sevgi ve ilgisini tam olarak alamama, çocuk için uygun bir hayat modelinin oluşturulamaması bu çocukları sorunlu bir birey haline getirmektedir. Bu sebeple rehabilitasyon çalışmaları sürecinde uzmanların çocuklara yönelik göstereceği davranışlar önemlidir. Bu çocuklara ne kadar yakın ve sevgiye dayalı bir ilişki içerisine girilirse, çocukların rehabilitasyonu o ölçüde başarılı olacaktır.

3-Rehabilitasyon sürecinde çocuk, toplumun ideal beklentilerine uyum sağlayabilmesi için farklı bir merkeze alınmaktadır. Bu rehabilitasyon merkezlerinde ilk olarak sokak çocuklarına kendilerinin kişilik yapılarını tanımalarına yardımcı olunmalı. Ve kendi yaşlıları için ideal olan yapıdan hangi yönleriyle farklı olduklarını kavramalarına yardımcı olunur.

4-Rehabilitasyon süreci belli bir süreyi ve belli aşamaları kapsamaktadır. Tüm bu aşamalarda sabırlı ve çocuğa karşı itinalı davranılmalıdır.

3-2-1-1-Sokak Çocuklarının Tıbbi Rehabilitasyonu:

Tıbbi rehabilitasyon denince, sağlığı zarara uğramış insanları tekrar sağlıklı duruma getirmek için ortaya konan bütün çalışmalar akla gelir [Seyyar;2001:187]. Kişinin fonksiyonel yeterliliğini, mümkün olan en üst düzeyine çıkartmak için uygulanan klinik tedavi, fizik tedavi, uğraşı tedavisi gibi çeşitli uygulamalar ile, kişinin rehabilitasyon sürecine engel olacak psikolojik ve sosyal güçlüklerini azaltarak ya da ortadan kaldırarak onun topluma entegrasyonunu amaç edinen rehabilitasyon hizmetleridir [Aytaç;2000:66]. Bunu sağlamak için hastaya ayakta tedavi uygulanabileceği gibi gerektiğinde hastane ortamında yataklı tedavide uygulanabilir.

Sokak çocukları sokakta yaşamalarından dolayı pek çok hastalıkla iç içe bir yaşam sürdürmektedirler. Bu hastalıklar genellikle bulaşıcı hastalıklar ve madde bağımlılığı olarak görülmektedir. Rehabilitasyonun başarılı olabilmesi için ilk önce merkeze gelen çocukların hastalık derecelerinin tespit edilmesi gerekir [Seyyar;2001:188]. Bu tespitin ışığında çocukların tedavilerinin merkezlerde mi yoksa hastanelerde mi yapılacağı veya koordineli olarak beraber mi yapılacağı tespit edilerek tedaviye başlanılmalıdır.

-Madde Bağımlılığı Tedavisi: Madde bağımlılığı tedavisinde en önemli sorun, bağımlının bağımlı olduğunu kabul etmemesidir. Bu yüzden de çocukları ikna etmek oldukça zordur [Kasatura;1998:130]. Bu sorunu aşmada merkezlerde görev yapacak olan SHU'ları ve psikologlar etkili olacaktır. Uçucu maddeler diğer bağımlılık türlerine göre gölgede kalığından tedavi merkezlerinin sayısı azdır. Türkiye'de uçucu madde bağımlılarına yönelik olarak tedavi hizmetlerini UMATEM sağlamaktadır. [Duman;2001:97] Bu durum çocukların tedavi merkezlerine getirilip götürülmesinde problemlere neden olmaktadır. Uçucu madde bağımlılığının tedavisinde ilk önce arındırma tedavisi uygulanır. Bu tedavi ile ilk önce kullanılan maddenin kesilmesi ile ortaya çıkan yoksunluğun giderilmesine çalışılır. Bu aşamada psiko terapi yaklaşımına bağlı olarak kullanılan maddenin çeşidine göre ilaç tedavisi uygulanır. Son aşamada ise bağımlılık tedavisi ile hastanın topluma kazandırılmasına çalışılır [adana-meb.gov.tr.]. Bağımlılık tedavisinde merkezlerin büyük önemi vardır. Buralarda çocuklara tedavi sonrası sunulacak alternatif sportif, sosyal, kültürel, sanatsal faaliyetlerle çocuklar bağımlılıktan tamamen kurtulabilirler [Cılga;2002:9].

-Alkol Bağımlılığı Tedavisi: Sokak çocuklarının arasında madde bağımlılığının yanında alkol bağımlısı olan çocuklarda olabilir. Bu çocuklara yönelik olarak ise AMATED, Yeşilay ve Kızılay merkezleri tedavi hizmetleri vermektedir. Alkol bağımlılığının tedavisinde madde bağımlılığında olduğu gibi ilk önce madde kullanımının kesilmesine bağlı olarak oluşan yoksunluk bulguları tedavi edilir. Daha sonra tekrar alkol kullanmamaya yönelik olarak psiko terapi programları uygulanır [Çakmak ve Türkcan;2001:694].

-Cinsel Hastalıkların Tedavisi: Sokak çocukları topluluk halinde ve bir otoritenin kontrolü olmadan yaşadıkları nedeniyle kendi aralarında veya hayvanlarla ilişkiye girebilmektedir. Bazen ise para için başka insanlarla cinsel münasebete girebilirler. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) verilerine göre 1999 yılında yeni AIDS'li hastaların sayısı 5.400.000 kişi olacaktır. Bunun 620.000 bin kişisi ise 15 yaş altı hastalardan oluşacaktır. 1999 yılı itibariyle ölüm oranlarına bakıldığında ise AIDS'den 18.899.600 kişi ölmüştür. 3.800.000'ini ise 15 yaş altı çocuklar oluşturmuştur. Bu olguların %95'i ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerde meydana gelmektedir [Memişoğlu ve Yücel;2001:755].

Bu nedenle merkeze getirilen çocuklar için öncelikli olarak bir psikolog önderliğinde çocuğun daha önceki cinsel yaşamı ve tercihleri hakkında bilgi alınması gerekir. Elde edilen bilgiler ışığında bir hastalık bulgusuna rastlanılırsa konunun uzmanlarınca tedaviye başlanılmalıdır.

-Suçlu Çocuğa Yönelik Tedavi: Merkeze gele çocuklar arasında geçmişte suç işlemiş çocuklarda bulunabilir. Bu yüzden bu durumda bulunan çocuklar için psiko sosyal yaklaşımla çözüm aranmalıdır. Çocuğu suça iten nedenleri ayrıntılı olarak araştırmak gerekir [Yavuzer;1986:7]. Bunlar tespit edildikten sonra çocuğa psikolojik bir tedavi uygulanmalıdır.

Tıbbi rehabilitasyon sürecinde merkeze gelen çocuklara düzenli olarak sıcak yemek verilmelidir. Ayrıca burada çocuklara sofrada adabı, yemek öncesi ve yemek sonrası temizlik, beslenmenin önemi, yemek sırasında bekleyebilme gibi doğru davranış kuralları çocuklara verilmelidir. Bunun yanı sıra çocukların sağlıklı gelişebilmesi için; genel temizlik, tırnak temizliği, giysi temizliği, banyo temizliği ve benzeri konularda çocuklara uygulamalı eğitim verilmelidir [Bilgin;2001:454].

3-2-1-2-Sosyal Rehabilitasyon:

Rehabilitasyon süreci içerisinde en önemli aşamayı sosyal rehabilitasyon oluşturmaktadır. Çocuklar tıbbi rehabilitasyon sürecinde, sokakta yaşamının getirdiği

psikoloji, bağımlılık ve hastalıklardan kurtulmuş olacaktırlar. Bu aşamada da çocukları hayata bağlayacak onları motive edecek uğraşılara ve eğitim, öğretim faaliyetleriyle onların geleceğine yön çizilmiş olacaktır.

Sosyal rehabilitasyon ile çocukların duygusal ve zihinsel olarak sosyal hayata adaptasyonu sağlanacaktır [Bequele ve Boyden;1995:100].

Duygusal olarak;

-Çocuğun, kişilik ve kendine saygı duygularını geliştirmeye teşvik edecek yaşlıları ve yetişkinlerle saygı ve sevgi bağları kurulması,

-Çocuğun ilgi duyacağı ve kendisine olumlu yönleriyle örnek olacağı yetişkinler ve kendilerinden büyük çocuklarla sık sık beraber olmasının sağlanması,

Zihinsel olarak;

-En azından okuma yazma öğrenilene ve temel hesap işlemlerini yapacak beceri elde edilene kadar okula devam edilmesi,

-Özellikle çocuğun ileride onurlu bir yaşam için gerekli parayı kazanmasını sağlayacak beceriler başta olmak üzere, yaşamla ilgili tüm becerilerin geliştirilmesi,

-Gerçekleri algılamasını ve sorgulamasını sağlayacak eleştirel düşünme yeteneğinin kazandırılması amaçlanır.

Sosyal rehabilitasyon sürecinde en önemli aşamayı eğitim oluşturur. Çocukların pek çoğu okuma yazma bile pek bilmemektedir. Bu çocuklar için gayri resmi bir eğitim modeliyle okuma yazma öğretilmektedir. Bu sistemde çeşitli düzeylerdeki çocuklar gruplara ayrılarak eğitim görürler. Böylece çocuklar temel eğitimlerini almış olurlar. İkinci aşamada ise çocukların dışarıdan diploma alabilecek düzeye gelmeleri sağlanır [Polat;2002:122]. Özellikle yaşı küçük olup hiç okula gitmemiş çocukların okula

normal olarak gönderilmelerinde büyük yarar vardır. Çünkü bu çocuklar okula daha çabuk uyum sağlayabilirler. Eğitim için ikinci bir alternatif yol ise bu çocukların geceleri bir okul ortamında gönüllü akademisyenler ve öğretmenler tarafından okul ortamında eğitime tabi tutulmalarıdır.

Sokak çocuklarına yönelik olarak eğitim verilirken klasik öğretim yöntemlerinden ziyade daha kısa süreli derslerle, çocukların katılımının sağlandığı programlara yer verilmelidir. Eğitim sırasında çocuğun yaşamından örneklere yer verilerek destek sağlanmalı. Örneğin okuma yazma öğretirken çocukların bildikleri mekanlardan sokaklardan örnek vererek okuma yazma öğretmek daha kolay olabilir. Veya para saymadan başlayarak basit matematik işlemlerinden başlanabilir [Polat;2001:123].

Sosyal rehabilitasyon kapsamı içerisinde çocuklara beceri ve yeteneklerini ortaya çıkarabilecek aşağıda sıralana etkinliklerde yaptırılmalıdır.

Oyun Odaları: Çocuklar için merkezlerde hem streslerini atabilecekleri hem de ikili ilişkiler kurmalarına yardımcı olacak oyunları oynayabilecekleri oyun odaları olmalıdır [Bilgin;2001:454].

Sanatsal Faaliyetler: Gönüllü eğitimcilerin önderliğinde yapılacak bu faaliyetlerin içerisinde çocuklara, resim, tiyatro, müzik gibi konularda hem eğitim verilebilir hem de çocukların yeteneklerinin ön plana çıkartılması sağlanabilir [Polat;2002:115].

Sportif Faaliyetler: Çocuklara yönelik olarak sportif faaliyetler yardımıyla çocukların rekabet ortamında hedef oluşturma ve hedefe ulaşmada gayret göstermeleri sağlanabilir [Polat;2002:115]. Böylece yetenekli çocukların yetenekleri ortaya çıkartılabilir ve gelecekleri konusunda bir hedef verilebilir [Bilgin;2001:454]. Bu konuda özellikle spor kulüplerinden yardımda alınmalıdır. Örneğin BM Genel Kurulu yoksullukla mücadele programı içerisinde, çocukluk yılları yoksulluk içerisinde geçen ünlü futbolcular Zidane ve Ronaldo'yu öne çıkartmıştır [Gür;2001:29]. Ülkemizde de böyle örnekler bulunup çocuklara gösterilmelidir.

Hayvan ve Bitki Yetiştirme: Çocukların sevgi, ilgi ve şefkatini yönlendirmek amacıyla çocuklara çeşitli evcil hayvanların ve bitkilerin yetiştirilip bakımları yaptırılabilir [Polat;2002:116].

3-2-1-3-Mesleki Rehabilitasyon:

Mesleki rehabilitasyon rehabilitasyon sürecini tamamlayan ve gerek sokak çocuklarının gerekse sokağın çocuklarını bir meslek sahibi yapmak için yapılan çalışmalardır. Genel olarak eğitimi iki açıdan inceleyebiliriz. Geniş anlamı ile eğitim “sosyalleşme süreciyle” eş anlamlı iken, dar anlamda eğitim bireye belli bir “meslek kazandırma” faaliyeti olarak kabul edilmektedir [Özkalp;1994:167].

Bu yönüyle mesleki rehabilitasyon, sokak çocuklarını topluma yeniden kazandırmak, hayata daha sıkı bağlanmalarını sağlamak amacıyla yapılan mesleki rehberlik sürecidir. Bu çocukları sürekli başkalarına bağlı yaşamak yerine kendi ayakları üzerinde durmalarını sağlayacak bir eğitimidir. Bir nevi bu çocuklara balık istemek yerine balık tutmayı öğretmektir [Yavuzer;2001:20].

Ülkemizde örgün eğitimin dışındaki çocuklara mesleki eğitimi 1986 yılında çıkarılan 3308 sayılı “Çıracılık ve Mesleki Eğitim Kanunu”na göre verilmektedir. Bu kanun yaygın mesleki öğretimi değişen ve gelişen ihtiyaçlara göre sistem bütünlüğü içerisinde yeniden düzenlemek amacıyla oluşturulmuştur [Sezgin;2001:208]. Bu kanun çerçevesinde iller bazında çıracılık ve mesleki eğitim merkezleri oluşturularak çalışan çocuklara yönelik eğitimler verilmektedir. Ayrıca çeşitli kurum ve kuruluşlarla işbirliği halinde çeşitli çıracılık eğitim projeleri ülkemizde uygulanmaktadır. Çalışan çocuklara yönelik olarak en temel işbirliği ILO-IPEC projesi ve UNICEF ile birlikte Çalışan Çocuklarda Çocuktan Çocuğa Eğitim projeleri olmuştur [Aslan ve Dinç;2001:319]. Bu projelerde temel hedef çocukların korunması ve eğitimidir.

Ancak sokak çocuklarının örgün eğitimin dışında olmaları ve bir otoriteye bağlı olmadan yaşadıklarından dolayı bu projelerden yararlanamamaktadırlar. Mesleki

rehabilitasyon sürecinde bu çocuklara yönelik olarak SHU'nca çocukların ölçülen kabiliyet ve yeteneklerine göre, mesleki eğitim verilmelidir. Bu mesleki eğitime paralel olarak oluşturulacak korumalı işyerleri ve iş atölyeleri ile bu çocuklar hem üretken hale getirilmeli, hem de elde ettikleri gelirle hayatlarını idame ettirmeleri sağlanmalıdır. Ülkemizde Kumburgaz Ağaçalı bölgesinde oluşturulan iş atölyesinde çocuklar mesleki eğitim almakta ve eğitim sürecinde oluşturdukları el sanatları ürünlerin satışı da yapılmaktadır [Hız;2001:12].

Bu iş atölyesi ülkemizde tek örnektir. Rehabilitasyon merkezlerinde bulunan çalışma atölyelerinin sayısının ülke genelinde artırılması gerekmektedir. Bu aşamadan sonra rehabilitasyon merkezlerinde bulunan çalışma atölyelerinde temel eğitimlerini alan bu çocuklar için, piyasa koşullarında uygun iş yerleri bulmak amacıyla "Sokak Çocukları İstihdam Büroları" oluşturulmalıdır. (Sokak Çocukları Kurtarma Büroları Kut;1999:203) Mesleki rehabilitasyon, rehabilitasyon sürecinin son aşamasını oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu aşamaya gelen çocuklar zaten sağlık yönünden ve psikolojik yönden belli bir aşama kat etmişlerdir.

Bu bürolar SHÇEK'na bağlı olarak faaliyet göstermelidir. Sokak çocuklarına aldıkları mesleki eğitime uygun olacak işler bulmalarına yardımcı olmalıdır. Yani özel istihdam büroları gibi, iş arayanlara iş, işçi arayanlara işçi bulmak üzere aracılık yapmalıdır. Bu büro tarafından işe yerleştiremeyen çocuklar ise mesleki rehabilitasyon atölyelerinde öğretici olarak çalıştırılmalıdır. Çünkü bu merkezlere gelecek sokak çocuklarının ruh halinden en iyi bu çocuklar anlayacaktır.

Mesleki rehabilitasyona tabi tutulan sokak çocuklarının topluma kazandırılıp kendi hayatlarını idame etmelerini sağlayacak diğer bir yol ise, İş Kanunda var olan çalıştırma zorunluluklarıdır. 1475 sayılı eski İş Kanununun 25 md. göre; "işverenler 50 veya daha fazla işçi çalıştırdıkları işyerlerinde % 3 oranında sakat kimseyi meslek, beden ve ruhi durumlarına uygun bir işte çalıştırmakla yükümlüdür." Aynı maddenin b bendi ise; "işverenler 50 veya daha fazla işçi çalıştırdıkları işyerlerinde % 3 oranında eski hükümlüyü mesleklerine uygun bir işte çalıştırmakla yükümlüdür" ifadesi vardır.

2003 yılında 25134 sayılı resmi gazeteyle değişen 4857 sayılı yeni İş Kanununu 30md.'ne göre; "işverenler 50 veya daha fazla işçi çalıştırdıkları işyerlerinde her yılın Ocak ayı başından itibaren yürürlüğe girecek şekilde Bakanlar kurulunca belirlenecek oranda özürlü ve eski hükümlü ile 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun ek 1'inci maddesinin (b) fıkrası uyarınca istihdamı zorunlu olan terör mağduru işçiyi meslek, beden ve ruhi durumları uygun işlerde çalıştırmakla yükümlüdür. Bu kapsamda çalıştırılacak işçilerin toplam oranı % 6'dır. Ancak özürllüer için belirlenecek oran, toplam oranın % 50'sinden az olamaz."

Bu yasanın imkanlarından yararlanmak için, sokak çocuklarıyla ilgilenen kuruluşların hazırlayacağı bir teklif ile en azından % 1'lik bir dilimin mesleki rehabilitasyondan geçmiş sokak çocuklarına verilmesi için gerekli başvuruların yapılması gerekmektedir.

Dünyada sokak çocuklarının rehabilitasyonunda farklı programlarda uygulanmaktadır. Brezilya'da UNICEF işbirliği ile üç değişik program ile çocukların rehabilitasyonu ve meslek öğrenmeleri sağlanmıştır.

Birinci program CESAM adını taşımaktadır. CESAM aynı zamanda kilise destekli bir programdır. CESAM ; kar amacı gütmeyen ve çok çeşitli şirketlere sözleşmeli hizmetler (büro hizmetleri, paketleme elemanı, temizlik elemanı) sunan özel bir şirket işletmesi gibi çalışıyordu. Böylece 1000 tane çocuk, işçilere tanınan tüm hak ve menfaatlerden ve resmi asgari ücret uygulamasından yaralandırılarak çalıştırıldı. Program içerisinde çalışma saatleri çocukların okula devam etmelerine imkan sağlayacak şekilde ayarlanmaktaydı. Böylece çocuklar aynı zamanda temel eğitime devam etmekteydi.. Çocuklar tatil günlerinde düzenli olarak dinlenme ve eğlence tesislerine de götürülmekteydi [Bequle ve Boyden;1995:95].

İkinci program Salao de Encontro ise; çocuklar için sokakta çalışmayı sağlıklı bir alternatif olarak oluşturulmuştur. Oluşturulan atölyelerde 350 çocuk ev mobilyası, seramik, halı, perdelik ve döşemelik kumaşlar üretmekteydi. Çekici çalışma koşulları ve sokakta elde edilecek gelirden çok daha yukarı ücretler nedeniyle bu programa oldukça

yoğun başvurular olmuştur. Bu durum diğer toplumsal grupları da başka bölgelere bu şekilde korumalı atölyeler açmayı teşvik etmiştir [Bequele ve Boyden;1995:96].

Son programı Ppublica do Pequeno Vendedor'un ise; sokak çocuklarının marjinalleşmelerine karşı atılacak ilk adım olarak onların toplum ile yeniden iletişim kurmalarını hedefliyordu. Bu amaçla program her yıl şehir çapında kullanılmış eşyaları büyük depolarda topluyordu. Bu eşyalar mesleki eğitim programındaki çocuklar tarafından onarılarak ucuz fiyatla yeniden halka satılıyordu. Böylece çocuklar ile halk arasında bir iletişimde sağlanmış oluyordu [Bequele ve Boyden;1995:97].

Ülkemizde de böyle değişik alternatif mesleki rehabilitasyon projeleriyle çocukların gelişimine yardımcı olunabilir. Bunun için uluslararası kurum ve kuruluşlarla ortak çalışmalar yapılmalıdır. Çünkü bu projelerin maliyetleri oldukça yüksektir. Örneğin ILO-Sakarya Çalışan Çocuklar Projesinde yetkililerin belirttiğine göre, ILO tarafından her çocuğa 1999 yılı itibariyle 500 \$ ayrılmış. Ancak ayrılan bu paranın büyük bir bölümü alt yapı çalışmalarına harcanmak zorunda kalmıştır.

4-SOKAK ÇOCUKLARIYLA İLGİLİ KURULUŞLAR VE BUGÜNE KADAR YAPILAN ÇALIŞMALAR

4-1-Sokak Çocuklarıyla İlgili Kuruluşlar:

Ülkemizde sokak çocukları ve onlarla ilgili araştırmalar yapan resmi, sivil ve gönüllü kuruluşlar bulunmaktadır. Bu kuruluşlar yetkilerinin ölçüsünde bir takım faaliyetlerde bulunmaktadırlar.

4-1-1-Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu:

SHÇEK çocuklarla ilgili her türlü sorunla ilgilenen en eski kurumdur. SHÇEK, aynı zamanda Türkiye'nin de taraf olduğu ÇHS'nin uygulanmasının izlenmesinden sorumlu koordinatör kuruluş olarak da hizmet vermektedir [ÇSGB;2001:37].

SHÇEK sokak çocuklarına yönelik rehabilitasyon çalışmalarını "Çocuk ve Gençlik Merkezleri" vasıtasıyla yerine getirmektedir. Çocuk ve Gençlik Merkezleri; eşler arası anlaşmazlık, ihmal, hastalık, kötü alışkanlık, yoksulluk, terk ve benzeri nedenlerle sokağa düşerek sosyal tehlike ile karşı karşıya kalan ve sokakta yaşayan, çocuk ve gençlerin geçici süre ile rehabilitasyonlarını ve topluma yeniden kazandırılmalarını sağlamak amacıyla kurulan yatılı veya gündüzlü sosyal hizmet kuruluşlarıdır [shcek.gov.tr/dosyalar/hizmetler].

SHÇEK Genel Müdürlüğüne bağlı olarak, Ankara, İstanbul, İzmir, Antalya, Çorum, Diyarbakır, İçel, Bursa, Şanlıurfa, Adana, Kocaeli, Sakarya, Denizli, Samsun, Adıyaman, Kayseri, Konya, Yalova, Düzce illerinde bulunan toplam 31 Çocuk ve Gençlik Merkezi ile sokak çocukları ve ailelerine yönelik eğitim, danışma, ve rehabilitasyon hizmetleri vermektedir. Bu hizmetlerden yararlanan çocuk sayısı 13766, bu çocuklardan okula başlatılan 1035, okula devam eden 3217, aile yanına dönen 4604, işe yerleştirilen 54, sosyal yardım alan 1592, koruma altına alınan 86, madde bağımlılığı

tedavisi olan 610, ailesi hakkında suç duyurusunda bulunulan 335, ceza alan aile sayısı 77'dir [SHÇEK;2002:5].

Çocuk ve Gençlik merkezleri, sokak çocuklarının farklı ihtiyaçlarına göre hizmet vermektedir. İstanbul ilinde faaliyet gösteren gençlik merkezlerinin çalışmalarını örnek olarak verebiliriz [shçek.gov.tr].

-Ayvansaray Çocuk Koruma İstasyonu: Bu merkeze getirilen çocukların, sağlık, temizlik, giyim, yemek gibi temel ihtiyaçları öncelikli olarak karşılanır. Bu merkez Avrupa yakasında haftanın yedi günü hizmet vermektedir. İhtiyaçları karşılanan çocukların aileleri hakkında bilgiler alınır. Bu esnasında ailesinin yanına dönmek isteyen çocuklar olursa aileleriyle irtibata geçilir. Kalan çocuklar daha büyük Çocuk ve Gençlik Merkezlerine sevk edilir. Eğer gelen çocuk madde bağımlısı ise UMATEM'e gönderilir.

-Ağaçlı Çocuk ve Gençlik Merkezi: Merkezde bugüne kadar 3906 çocuğa hizmet verilmiştir. Burada çocuklara psiko sosyal destek verilmesinin yanında, çocuklara meslek atölyeleri vasıtasıyla mesleğe yönlendirme çalışmaları yapılmaktadır. Bu atölyeler, mum, galoş, bakır ve gümüş, tarım ve hobi bahçeleri, hayvan barınaklarından oluşmaktadır.

-Yel değirmeni Çocuk ve Gençlik Merkezi: Bu merkezde I ve II kademe eğitim çalışmaları açık ilköğretim, ev ekonomisi, el sanatları, mum atölyeleri faaliyetleri verilmektedir.

-Florya Çocuk ve Gençlik Merkezi: Bu merkezde çocuklara öncelikli olarak yatılı hizmet verilmektedir. Çocukların örgün eğitimden yararlandırılmalarına yönelik çalışmalar yapılır. Sosyal ve kültürel etkinlikler sağlanır. Nüfus kaydı olmayan çocuklara nüfus kağıdı çıkartılır. Çocukların psiko sosyal incelemeleri yapılır.

SHÇEK, kadın, çocuk ve sosyal hizmetler alanında ülke genelinde danışma, yönlendirme ve acil durumlardaki sorunlara yardımcı olmak amacıyla 183 Alo Çocuk

ve Kadın Hattı'nı öncelikle İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, İçel, Bursa, Antalya, Samsun, Şanlıurfa, Kocaeli, Erzurum, Denizli, Kayseri, Malatya, Sivas, Zonguldak, Trabzon, Eskişehir, Mardin, Diyarbakır, illerinde açacaktır [SHÇEK;2002:5].

4-1-2-Milli Eğitim Bakanlığı:

Ülkemizde eğitim ve öğretim faaliyetlerinin yürütülmesinden 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile Milli Eğitim Bakanlığı yetkili kılınmıştır. 27 Ocak 1995 yılında ülkemizin de imzaladığı ÇHŞ'nin 28 md. "Taraf devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul eder ve bu hakkı fırsat eşitliği temeline üzerine tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle; a) İlköğretim herkes için zorunlu ve parasız hale getirilir, b) Ortaöğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederler ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar, c) Uygun bütün araçları kullanarak yükseköğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler,"

Ancak bu maddeler ülkemizde hayata geçirilememiştir. Ülkemizde 2001 yılı itibariyle 77 yılda 73 M.E.B. değişikliği olmuştur [Seyyar;2002 :139]. Buna paralel olarak ülkemizde her türlü ortaöğretimin tüm çocuklara açık olmadığı, yükseköğretiminde yetenekleri doğrultusunda herkese açık olmadığı gözlenmektedir. Ayrıca eğitimde fırsat eşitliği konusunda epey mesafe almamız gerekmektedir [Karadayı;2000:7]. Özellikle sosyo ekonomik bakımdan yetersiz koşullarda yetişen çocuklar, diğer yaşlıları kadar gelişme gösterememekte sonucunda okulda başarılı olamamaktadırlar. Bu olumsuzluk çocukların hem eğitim süresince hem de yaşamları boyunca devam etmektedir.

M.E.B. sokak çocukları ile ilgili üç ILO-IPEC projesine katılmıştır. İlk proje "İstanbul Çıracılık Eğitim Merkezindeki Öğretmenlerin Çalışan Çocuklar Konusunda Duyarlılıklarının Arttırılması" 1994 yılında başlamıştır. "Çıracılık Eğitim Merkezleri Müdürlerinin Çalışan Çocukların Duyarlılıklarının Arttırılması" adlı ikinci proje 1996 yılında başlamıştır. 1999 yılında başlayan üçüncü proje ise "MEB Kurumsal Kapasitesinin Çalışan Çocukların Eğitime Kazandırılması, Devamlılığı ve Eğitim

Başarılarının Arttırılması Konusunda Güçlendirilmesi” adlı projedir. Bu çalışmalarda özet olarak çocuk işçiliği hakkında danışmanlık hizmetleri ve kamuoyu oluşturma hedeflenmiştir [ÇSGB;2001:33].

4-1-3-Emniyet Genel Müdürlüğü:

Ülkemizde 13.4.2001 günü 24372 sayılı RG. İle Çocuk Polisi oluşturulmuştur. Çocuk polisi sokak çocuklarına yönelik olarak; motorize ve yaya ekipler ile genel kontroller yaparak uçucu, uyuşturucu ve psikotrop madde kullanan veya kullandığından şüphelenilen çocuğu sağlık kuruluşlarına, Bakırköy’de bulunan rehabilitasyon merkezlerine verir. Ailesi tespit edilemeyen veya ailesi tarafından teslim alınmayan çocukların korunmasının sağlanması için İl Sosyal Hizmetler Müdürlükleri Gençlik Merkezlerine teslim edilirler [iem.gov.tr./çocuk].

4-1-4-İşveren Sendikalarının Faaliyetleri:

Sokakta çalışan çocuklar konusunda TİSK tarafından çeşitli seminer ve çalışma grupları oluşturulmuştur, konuyla ilgili kitaplar ve broşürler hazırlanarak yayınlanmıştır. TİSK ILO-IPEC programı çerçevesinde ülke genelinde 4 ayrı proje daha oluşturmuştur. Yine ILO ile birlikte oluşturduğu Pendik Sanayi Sitesi Çalışan Çocuk Bürosu kanalıyla çalışan çocukları sağlık taramasından geçirmiştir [TİSK-ILO;1998:5]. Ayrıca ülkemizde örneği görülmemiş bir çalışma ile Üniversite-Küçük Sanayi İşverenleri-Pendik Çalışan Çocuklar Bürosu işbirliği ile çocuklara rehberlik hizmetleri verilmiştir [TİSK;2002:36].

4-1-5-İşçi Sendikalarının Faaliyetleri:

2.000.000 üyesi ile Türkiye’nin en büyük işçi sendikaları konfederasyonu olan TÜRK-İŞ, ikinci büyük konfederasyon olan HAK-İŞ ve DİSK sokak çocuklarına yönelik çalışmalar yapmıştır. Ülkemizde sendikalı işçilerin % 95’ini kapsayan bu üç

konfederasyon, çocuk işçiliğine karşı ulusal bir yürüyüş düzenlemiştir. Daha sonra Ocak 2001’de bu üç konfederasyon “Sokakta Çalışan Çocukların Sorunlarının Çözümü İçin Eğitim Kampanyası” adlı ortak bir proje oluşturmuştur. Proje öncelikle, seçilmiş illerde sokakta çalışan 15 yaş altı 1600 çocuğu çalışma yaşamından çekip okula yönlendirilmelerini hedeflemektedir [ÇSGB;2001:35].

4-1-6-Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı:

ÇSGB özellikle çocuk çalıştırılmasına yönelik olarak yurtiçi ve yurtdışı organizasyonlar ile işbirliği için bünyesinde Çalışan Çocuklar Bölümü oluşturmuştur. Ayrıca İş Teftiş Kurulu Başkanlığı ile işyerlerinin denetimini yapmaktadır [ÇSGB;2001:32].

4-1-7-Devlet İstatistik Enstitüsü:

Türkiye’de çalışan çocukların sayısını tespit etmek için ülke genelinde çocuk işgücü anketi yapmıştır. Ayrıca 2001 yılında çalışan çocuklar semineri düzenlemiştir. DİE elde ettiği verileri kitaplaştırarak dağıtımını yapmıştır.

4-1-8-Belediyeler:

Sokak çocukları konusunda çalışmalar yapan diğer bir kurumda belediyelerdir. Belediyeler direk konuyla ilgili çalışmalar yaptığı gibi, mevcut yürütülen projelere destek olarak çalışmalara katılmaktadır. Örneğin Ankara Büyükşehir Belediyesi ILO-IPEC ile “Ankara Sokak Çocukları” projesini direk düzenlemiştir. Adapazarı Büyükşehir Belediyesi ise ILO’nun Adapazarı’nda yürüttüğü projede çocukları ücretsiz sağlık taramasından geçirerek projeye destek vermiştir.

4-1-9-Üniversiteler:

Bu konuda Bilkent Üniversitesi tarafından ILO-IPEC desteğiyle 1996-1997 döneminde başlatılan projesine göre Üniversite içerisinde bir çocuk işgücü biriminin kurulması, üniversite çalışanları ve öğrencilerin desteği ile çalışan ve sokaktaki çocuklara psiko sosyal destek verilmesi hedeflenmiştir [ÇSGB;2001:39]. Bu konuda genel olarak üniversiteler tarafından direk yürütülen projeler bulunmamaktadır.

4-1-10-Diyanet İşleri Başkanlığı:

Sosyal bir sorun olan sokak çocukları konusunda diyanet işleri başkanlığına da düşen görevler vardır. Bu konuyla ilgili ana-baba ve çocukları bilinçlendirmek üzere hutbe ve televizyon programlarının yapılmasına kurum destek olabilir. Ayrıca 2001 yılı içerisinde kapatılan 3135 Kur-an Kursu'nun sokak çocuklarının rehabilitasyonunda kullanılmak üzere, SHÇEK ile bir dizi görüşmeler yapılmış ancak nihai bir sonuç oluşmamıştır [Hürriyet 2001 – Türkiye 2001].

4-1-11-Sosyal Çalışanlar Vakfı:

Sosyal Çalışanlar Vakfı sosyal konularda aktif olan bir sivil toplum örgütüdür. Vakıf sokak çocuklarına yönelik olarak 1994-1995 dönemlerinde iki proje yapmıştır. Bunlar; Çocuk İşgücünün Ana Nedenlerinden Biri Olan Göç Üzerine Alan Çalışması ve İstanbul'da Sokakta Çalışan Çocuklar Alan Çalışmalarıdır [ÇSGB;2001:39].

4-1-12-Gönüllü Vakıflar:

Sokak çocukları ve onların sorunları ve rehabilitasyonlarına yönelik olarak ülkemizde gönüllü vakıflar bulunmaktadır. Bunların en bilinenleri Türkiye Sokak Çocukları Vakfı, Sokak Çocukları Gönüllüleri Derneği ve Umut Çocukları Vakfıdır. Bu vakıflar

çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak gönüllü çalışmalar yapmaktadır.

4-2-Ülkemizde Sokak Çocukları Üzerine Yapılan Çalışmalar:

Ülkemizde sokak çocuklarına yönelik olarak yapılan çalışmaların sayısı oldukça azdır. Mevcut çalışmaların büyük bir çoğunluğu da sokakta çalışan çocuklar üzerine yapılmıştır. Bunun sebebi sokak çocuklarıyla çalışmanın güçlüğü olabilir. Çünkü sokak çocukları başı boş dolaştıkları için bir gün ulaştığımız bir çocuğa, diğer gün ulaşamayabilirsiniz. Çalışmanın yapıldığı anda çocukların ruh hali de önemlidir. Çocuk araştırmacıdan korkup yanlış bilgi verebilir. Veya çocuk araştırmacının güvenliğini tehlikeye atacak bir harekette bulunabilir. Sorunun ayrıca maddi boyutu da bulunmaktadır. Uluslararası kuruluşlar genellikle konuları (ILO-UNICEF) itibariyle çalışan çocuklarla ilgili konu ve projeleri finanse etmektedir.

Bu yüzden ülkemizde konuyla ilgili yapılan araştırmalar sınırlı kalmaktadır. Genellikle çocukların demografik yapısı, aileleri hakkında, sokağa çıkmalarının arkasında yatan nedenler ve karşılaştıkları risklere yönelik olarak çalışmalar yapılmaktadır.

D.İ.E. tarafından gerçekleştirilen Çocuk İşgücü anketi gibi Sokak Çocuklarına yönelik olarak genel bir çalışma yapılmamıştır. Bu durum özellikle sokakta kaç çocuğun hangi koşullarda yaşadığına yönelik sağlıklı bilgilerin alınmasını engellemektedir.

4-1-3-Dünyada Sokak Çocuklarına Yönelik Olarak Yapılan Çalışmalar:

Dünyada yapılan çalışmalar ve tahminlere göre çoğunlukla gelişmekte olan ülkeler olmak üzere 100 milyona yakın çocuk sokaklarda yaşamaktadır. Bunlardan % 40'a yakını Latin ülkelerde, % 30'u Asya ülkelerinde, % 10'u ise Afrika ülkelerinde yaşamaktadır [Polat;2002:36].

**T.A. YÖNEK ÖRETTİM KURULU
BULGARISTAN MERKEZİ**

Ülkemizde sokak çocukları denilen bu çocuklara bir çok ülkede değişik isimler verilmiştir. Kolombiya'da yatak böcekleri, Brezilya'da marjinaler, Peru'da meyve kuşları, Vietnam'da toz böcekleri, Ruanda'da kötü çocuklar, Kamerun'da sinekler olarak isimlendirilmişlerdir [Polat;2002:36].

Dünyada değişik adlarla adlandırılan bu çocukların yakın geçmişe kadar karşılaştıkları en büyük sorun cinayetlerdir. Örneğin Kolombiya'da 4 şehirde 1994'de 1678, Brezilya'da 1988-1990 yılları arasında 4611 sokak çocuğu öldürülmüştür. Yine 1991 yılında San Paolo'da 622 çocuk öldürülmüştür [Polat;2002:37]. Bazen bu cinayetler güvenlik güçlerince gerçekleştirilmiştir. 18 7 1994'de Brezilya'da 8 sokak çocuk polisçe halkın gözleri önünde öldürülmüştür [Uluğtekin;1996:27].

Gerek halk tarafından gerekse de güvenlik güçlerince sokak çocuklarına yönelik olarak uygulanan bu şiddet karşısında bu ülkeler, uluslar arası kuruluşlarında etkisiyle yeni düzenlemeler yapmışlardır.

Çocuklarla ilgili olarak ÇHS'i kadar kapsamlı ilk yasa 1989 yılında İngiltere'de kabul edilen çocuk yasasıdır. Bu yasanın amacı çocuklarla ilgili tüm düzenlemeleri bir arada toplamaktır. Bu yasanın ikinci ilkesine göre çocuklar mümkün olduğu ölçüde kendi aileleri tarafından bakılmalı ve yetiştirilmelidir [Uluğtekin;1996:24].

1995 yılında ise Bulgaristan dünyada ilk olarak sokak çocuklarının varlığını bir kararname ile tanımıştır. "Sokak Çocukları İçin Barınakların Açılmasına İlişkin" kararnameye göre; sokak çocuklarına yardım etmek üzere barınaklar açılması ve bu barınakların birer sosyal refah kuruluşu olması kabul edilmiştir. Aynı madde ile 3-16 yaş arasındaki sokak çocuklarının geçici olarak ve her hangi bir ücret ödemeksizin buralarda barınabilecekleri öngörülmüştür [Uluğtekin;1996:30].

Sokak çocuklarının sayı olarak en çok olduğu ülke olan Brezilya ise bu sorunu çözebilmek için yeniden yapılanmaya gitmiştir. Özellikle uluslararası kuruluşlar ve gönüllülere dayalı yeni hizmet programları oluşturdu. Bu hükümet dışı oluşturulan programlar hükümete oranla daha yapıcı ve pratik bir biçimde soruna yaklaşmıştır. Bu

programların verimli olmasının temel nedeni, hükümet programlarının tümüyle ücretli personel ile yapılmasına karşın, bu programların yoğun bir biçimde gönüllü yardımcılarca yapılmıştır [Bequele ve Boyden;1995:95]. Brezilya sokaktaki çocuklara genel olarak mesleki rehabilitasyon uygulayarak üretken hale getirmeye çalışmıştır. Bu projelerin belki de en önemli yanı kamuoyunun sokak çocuklarıyla daha fazla ilgilenmesine neden olmuştur.

SONUÇ:

Günümüz sosyal sorunlarından birisi olan sokak çocukları sanayileşme hareketine paralel olarak ortaya çıkmıştır. Sanayileşme toplumların ilerlemesi ve gelişmesi için gerekli bir hamledir. Ancak sanayileşme hareketinin bilinçli ve istikrarlı bir hareket halinde sürekli olması gerekmektedir. Ülkemizde 1950'li yıllarla başlayan sanayileşme ve dışa açılma hareketleri ani bir gelişme göstermiştir. Bu durum sanayi bölgelerine hızlı göçü beraberinde getirmiş, toplumsal yapıda ve özellikle aile yapısında bozulmalara neden olmuştur.

Bu gelişmelere paralel olarak sokak çocukları da, kentleşme, göçler, yoksulluk, aile içi şiddet, anne-baba geçimsizliği gibi pek çok faktörün etkisiyle ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla sokak çocuklarının arkasında pek çok toplumsal sorun bulunmaktadır.

Sorunun geniş boyutlu olması nedeniyle uzun vadeli ve detaylı tedbirler almak gerekmektedir. Alacağımız bu tedbirler halen sokakta yaşayan çocukları sokaktan kurtarmanın yanında, yeni çocukların sokak çocuğu olmasını engelleyici tedbirler olmalıdır.

Önleyici tedbirler, rehabilite edici tedbirlere göre daha etkili ve ucuzdur. Rehabilitasyon pahalı ve sabır gerektiren, sınırlı ve bazen de sonuç getirmeyen çalışmaları içermektedir. Oysa önleyici tedbirler ile birlikte uygulanacak aktif sosyal politikalar kapsam olarak hem tüm toplumu ilgilendirecek hem de daha etkili olacaktır.

Bu amaçla yapılacakları özetleyecek olursak:

İşsizlikle Aktif Mücadele: Ülkemizde yer altı ve yer üstü kaynakları bakımından oldukça zengindir. Aktif istihdam politikaları uygulayarak, yeni yatırımlar ve yeni iş imkanları oluşturularak, işsizlik ve buna bağlı sıkıntıların önüne geçilmelidir.

Yoksullukla Mücadele: Yoksulluğu gidermek için ulusal amaç ve hedefler belirlenmelidir. Bu amaç doğrultusunda yoksullukla mücadele edilmelidir.

Gelir Dağılımı Adaletinin Sağlanması: İstihdam politikaları ve sosyal yardımlar yoluyla gelir dağılımında yeni düzenlemeler yapılarak gelir dağılımı adaleti sağlanmalıdır.

Eğitim Politikalarında Yeniden Yapılanma: Eğitim sistemi başta öğretmen alımları olmak üzere, müfredat, araç ve gereç olmak üzere yeniden yapılandırılmalıdır. Milli kültürümüze ve ahlaki değerlerimize uygun bir yapılanmayla, ülkesini, milletini seven şuurlu bilinçli nesiller yetiştirme hedefiyle çalışmalıyız. Eğitim gören öğrencilerin sayısı kadar kalitenin artması da önemlidir. Eğitim ile ilgili kıyaslamalarımızı yaparken, kendi ülkemizin geçmiş verilerine baktığımız gibi, ileri Avrupa ülkelerinin eğitim sistemleriyle de kıyaslama yapmamız gerekmektedir. Böylece hedeflerimizi arttırmalıyız. Eğitim sistemimizde rehberlik ve mesleki yönlendirme çalışmalarını ilköğretimden başlayarak yapmamız gereklidir.

Eğitim sistemimizde yaygın eğitim sistemini daha etkin bir hale getirmemiz de gereklidir. Özellikle çıraklık ve mesleki eğitim ile ilgili düzenlemelerde esneklik yapılarak eğitim sisteminin dışında kalmış olan sokak çocukları için en azından çıraklık eğitimi verilebilmelidir.

Maneviyat Eğitimi: Gerek eğitim sistemimiz olsun gerekse toplumsal hayatımızda, insanımızın manevi duygularına yönelik manevi ve duygusal yönlerimizin ön plana çıkartılması gerekmektedir. Çünkü çocukların en çok ihtiyacı olan şey sevgi ve şefkattir. Bizler ne kadar Avrupalı olmak için çalışsak da köken itibarıyla doğu kültürüne sahip bir ülkenin insanlarıyız. Doğu kültürünün en önemli özelliği de maneviyat ve dindir. İnsanlarımıza eğitim verirken ve sosyal yaşamda manevi duygularını okşayan, onları harekete geçirecek temalar biraz daha çok vurgu yapabilirsek, belki de aile içi şiddetin, terörün, hırsızlıkların, vurgunların, duygusal yoksunlukları olan sokak çocuklarının önüne geçebiliriz. Kardeşlik, barış ve huzur ortamı gelişebilir. İnsanlar birbirlerine yardım ederler.

Sosyal Konut ve Şehirler: İnsanların en büyük sorunlarından biriside bir mesken sahibi olabilmektir. Bu sorunu sosyal devlet olarak devletin ve toplu konut idaresinin yeni yatırımlar yaparak en kısa zamanda çözmesi gereklidir. Bunun için uluslararası kurumlardan kredi konusunda yeni girişimlerde bulunmak gerekmektedir. Halen yaşanmakta olan batıya doğru olan göç içinde, güney ve doğu bölgelerine yeni cazibe merkezleri ve iş imkanları oluşturularak göçlerin önüne geçilmesi gerekmektedir.

Kanuni Alt Yapı ve Adalet Sistemi: Ülkemizin ulusal ve uluslararası sözleşmeler içerisinde çocuklara yönelik olarak yapmayı kabul ettiği edimleri yerine getirmesi gerekir. Her ilde olması gereken çocuk mahkemeleri oluşturulmalıdır. İş Kanunu çerçevesinde çocuk çalıştırma yasağı, çalışma şartları ile ilgili hükümlerin takibi yapılmalı. ÇHS hükümlerini tam olarak yerine getirmeli.

Sokak Çocuklarının Sayısının Tespiti: Tüm Türkiye’de sokakta yaşayan sokak çocuklarının sayısını ve profilini oluşturacak çalışmanın yapılması gereklidir. Ülkemizde çalışmalar genellikle sınırlı kalmıştır. Bu yüzden bugün kaç çocuğun sokakta yaşadığı kesin olarak bilinmemektedir.

Sosyal Hizmetlerin Yeniden Yapılandırılması: Ülkemizde çocuklara ve gençlere yönelik sosyal hizmetler SHÇEK tarafından yerine getirilmektedir. Bu hizmet birimlerinin yeniden yapılandırılması ve hantallıklarından kurtarılması gerekmektedir. Özellikle çocuk ve gençlik merkezleri daha hijyen şartlara kavuşturulmalıdır. Bu kurumlarda çalışacak personelin konunun uzmanı olması gerekmektedir. Çünkü sosyal hizmet ve rehabilitasyon çalışması güç ve zor şartlarda sabır gerektiren bir süreçtir. Bu çalışmalar memur zihniyetiyle yürütüldüğü sürece başarı sağlanamayacaktır.

Çocuk ve Gençlik Merkezlerinin Sayısının Arttırılması: Ülkemizde bu merkezler belli illerde bulunmaktadır. Gençlik merkezlerinin esasında tüm beldelere kadar yayılması gerekmektedir. Bu merkezler gençler için bir cazibe merkezi haline getirilmelidir. Çocuklar bu merkezlere giderek boş zamanlarını, sportif, kültürel,

eğlence dolu aktivitelerle geçirmelidir. Eğer ülke genelinde gençleri bu merkezlere çekebilirsek, sigara, alkol, uyuşturucu gibi zararlı alışkanlıkların önüne de geçebiliriz.

Üniversitelerin İşbirliği: Bugün tüm dünyada sokak çocukları sorunu devlet, üniversiteler, sivil ve gönüllülerden oluşan üçlünün ortak çalışmasını gerektiren bir sorun olmuştur. Üniversiteler akademik personeli ve alt yapısı ile projeler hazırlamalı, devlet bu projelerin önünü açmalı ve sivil gönüllü kuruluşların desteği ile de sorunu önleyici çalışmalar yapılmalıdır.

Uluslararası Kuruluşların Katılımını Sağlamak: İlk etapta gerekli ekonomik finansmanı sağlamak için BM, ILO, UNICEF gibi örgütlere uygun projeler götürülerek finansmanın sağlanmasında kaynaklar oluşturulmalıdır. Çünkü rehabilitasyon projeleri yüksek mali yönü olan çalışmalardır.

KAYNAKÇA

ACAR,Hakan., “Radikal Sosyal Hizmet”, Prof.Dr. Sema Kut’a Armağan, Yayın No: 009, Ankara:1999

AKAD,M ,A.DİNÇKOL, “1982 Anayasası”,Alkım, İstanbul:1998

AKIN,Cihangir, “Japon Endüstriyel İlişkileri” S.A.Ü Matbaası, Sakarya:1995

AKYİĞİT,Ercan, “İş Kanunları” Seçkin, Ankara:1999

AKYÜZ,Emine, “Çocuk Haklarının ve Güvenliğinin Korunması” MEB Yayınları, Ankara:2000

ANIK,Filiz, “Çalışan Çocuklarla İlgili Yasal Düzenlemeler”, Türkiye’de Çalışan Çocuklar Semineri, DİE, Ankara:2001

ARIKAN,Çiğdem, “Tedavi Kurumlarında Çok Disiplinli Ekiplerde Yer Alan Sosyal Hizmet Uzmanına İlişkin Genel Bir Değerlendirme”, H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu, Prof.Dr. Nesrin Koşar’a Armağan, Yayın No:009, Ankara:2001

ASLAN,N. M.DİNÇ, “3308 Sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanununda Öngörülen Sistem Doğrultusunda Çıraklık Eğitim Merkezlerince Yürütülen Uygulamalar”, Türkiye’de Çalışan Çocuklar Semineri, DİE, Ankara:2001

ATAUZ,Sevgi, “Ankara ve Şanlıurfa’da Sokak Çocukları” Ankara:1994

ATAUZ,Sevil, “Sanayi Kesiminde Çalışan Çocuklar”, Çocuk İstismarı ve İhmali Önleme Derneği, Der:KONANÇ,E. GÜRKAYMAK,İ. EGEMEN, A. Ankara:1999

ATAUZ,Sevil, “Neden Sosyal Hizmet ?”, Prof.Dr. Sema Kut’a Armağan, Yayın No: 009, Ankara:1999

BAŞARGAN,N.,B. KÜMBÜL, “Çalışan Çocuk Sorununa Aileleri Açısından Bir Bakış: İzmir İli Örneği”, Türkiye’de Çalışan Çocuklar Semineri, DİE, Ankara:2001

BAŞTAYMAZ,T., “6-15 Yaş Grubu Bursa’da Çalışan Çocuklar Üzerine Bir Araştırma”İstanbul:1990

BEQUELE, Assefa, Jo, BOYDEN, “Çocuk İstihdamıyla Mücadele” Ankara:1995

BEQUELE, Assefe, William,E.MYERS, “Çocuk İşçiliğinde Öncelikler” Ankara:1995

BEY, Abdülaziz, “Osmanlı Adet, Merasim ve Tabirleri” Yayına Hazırlayan: Kazım Arısan,Duygu Arısan Günay, İstanbul:1995

BİLGİLİ,Ahmet Emre, “Göç Çocukları ve Kent” İst. Çocuk Kurultayı Bildiri Kitabı, İstanbul:2000

BİLGİN, Osman, “Sokakta Çalışan Çocuklar Sorunu ve Ankara Sokaklarında Çalışan Çocuklar Projesi Modeli”, Türkiye’de Çalışan Çocuklar Semineri, DİE, Ankara:2001

BOIDIN, Catherine, “Çalışma Yaşamında Çocuk Psikososyolojik Yaklaşım” Ankara, 1995

BULUT, Işıl, “Psiko-Sosyal Gelişim Sorunları”, Sanayi Bölgelerinde Çalışan Çocukların Sorunları, TİSK,Ankara:1997

BYERS, Joy, “Çocuk İstismarını Önleme: Önleyici Programlar ve Halk Eğitimi”, Çocuk İstismarı ve İhmaline Karşı Koyma Derneği Yayınları, Ankara:1999

CILGA, İbrahim, “Türkiye’de İnsan ve Toplum Sorunları Karşısında Sosyal Hizmet”,
H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu, Prof.Dr. Nesrin Koşar’a Armağan, Yayın
No:009, Ankara:2001

CILGA, İbrahim, ” Türkiye Çocuk Hakları Ulusal Eylem Planı Stratejisi ve İstanbul
Acil Eylem Planı”,İst. Çocuk Kurultayı Bildiri Kitabı, İstanbul:2000

ÇAĞLAR, Ünal, “Milli Gelir ve Gelir Dağılımı Hesaplamalarında Bir Birim Olarak
Aile”, Ekonomik Hesaplamalarda Bir Birim Olarak Aile, Aile Araş.Kurumu,
Ankara:1998

ÇSGB, “Günümüz Dünyasında Çocuk İşgücü”, Ankara:1995

ÇSGB, “İş Müfettişleri Hizmet İçi Eğitim Semineri Ders Notları” Ankara:1997

ÇSGB, ”Çalışan Çocukların Korunması İçin Politika ve Eylem Programı Yöntem
Önerisi”. Ankara:1995

ÇSGB, “Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi İçin Zaman Bağlı Program Çerçevesi” Ankara,
2001

ÇSGB, ”Çalışan Çocuklar Projesi Raporu” Lazer Ofset,Ankara:2000

ÇOLAK, Ömer Faruk, “Küreselleşme, Beşeri Sermaye ve Çocuk İşgücü” TİSK,1998

DEMİRBİLEK,Melahat, “Psikiyatri Kliniklerinde Ekip Çalışmasına Bir Örnek”, H.Ü.
Sosyal Hizmetler Yüksekokulu, Prof.Dr. Nesrin Koşar’a Armağan, Yayın
No:009, Ankara:2001

DEMİREL, Özcan, “Karşılaştırmalı Eğitim” Usem Yayınları,Ankara:1996

DERRIEN, J-Maurice, “Çocuk Çalıştırması İle İlgili Politika Hazırlanması ve İş Denetimi” Ankara:1994

DİE, “Türkiye’de Çalışan Çocuklar Anketi” Ankara:2001

DİLİK, Sait, “Gelir ve Servet Politikası” S.A.Ü. Matbaası,Sakarya:1999

DPT, “Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu Konut” Ankara:1996

DPT, ”Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu”Ankara:2001

DPT, “Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Aile ve Çocuk” Yayın No:2562,Ankara:2001

DPT , “Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ” DPT, Ankara:2001

DOĞAN, İsmail, “Sosyolojik Kavramlar ve Sorunlar”, Sistem Yayıncılık,İstanbul:2000

DUMAN, Nurdan, “Uçucu Madde Bağımlılığı Olan Çocuk ve Gençlere Yönelik Sosyal Hizmet Müdahalesi”, H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu, Prof.Dr. Nesrin Koşar’a Armağan, Yayın No:009, Ankara:2001

DUMAN, Nurdan, “Çocuk ve Ergenlere Yönelik Cinsel İstismar ve Bu Konuda Türkiye’de Yapılan Çalışmaların Değerlendirilmesi”, Prof.Dr. Sema Kut’a Armağan, Yayın No:009, Ankara:1999

DUYAN, Gülsüm, “İnsancıl Kuram”, H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu, Prof.Dr. Nesrin Koşar’a Armağan, Yayın No:009, Ankara:2001

ENNEW, Judith, ”Sokak Çocukları ve Çalışan Çocuklar” UNICEF, 1998

ERKAN, Gönül, “Korunmaya Muhtaç Çocuklar, Çocuk Yuvalarında Bir Araştırma”
Ankara:1995

ERKAN, Gönül, “Külhanbeyleri”, H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu, Prof.Dr.
Nesrin Koşar’a Armağan, Yayın No:009, Ankara:2001

FEDERAL ÇALIŞMA VE SOSYAL DÜZEN FEDERAL BAKANLIĞI, “Özetle
Sosyal Güvenlik”, Bonn:2002

GÜRÇAY,C. H.KUMAŞ, “Dünya’da ve Türkiye’de Çalışan Çocuklar Profili”,
Türkiye’de Çalışan Çocuklar Semineri, DİE, Ankara:2001

HAK-İŞ, “Sanayide Çalışan Çocuklar Raporu ILO-IPEC” Hak-İş, Sakarya:2000

HENDERSON,P, ”Children and Communities”USA, Plutopress:1998

HİZMETLİ,Sami, “Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Ders Kitabı” Sivas:1997

İİBK, “Cumhuriyetimizin 75.Yılında Türkiye’de İstihdam Sorunları” Ankara:1999

İL,Sunay, ” Alkol Bağımlılığı Sorunu ve Aile Yaşamı”, H.Ü. Sosyal Hizmetler
Yüksekokulu, Prof.Dr. Nesrin Koşar’a Armağan, Yayın No:009, Ankara:2001

İLİK,B. Z.TÜRKMEN, “İstanbul Sokaklarında Çalışan Çocuklar Araştırma Projesi”
İstanbul:1994

İLİK,B. Z.TÜRKMEN, R.GETER, “Sokaktan Ustalığa” Ankara:1994

İKİZOĞLU,Musa, “Türkiye’de Yoksulluk ve Sosyal Yardım Uygulamalarının
Bugünkü Durumu”, H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu, Prof.Dr. Nesrin
Koşar’a Armağan, Yayın No:009, Ankara:2001

ILO-IPEC, “İstanbul Sokaklarında Çalışan Çocuklar Araştırma Programı” ILO,
Ankara,1994

IŞIK,O. M.M.PINARCIOĞLU, “Nöbetleşe Yoksulluk Sultanbeyli Örneği” İstanbul:
2002

KARABULUT,Özcan, “Türkiye’de Çalışan Çocuklar” Ankara:1996

KARATAŞ,Kasım, ” Belediyelerin Sosyal Görevleri:Belediyeler ve Sosyal
Hizmetler”,H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu, Prof.Dr. Nesrin Koşar’a
Armağan, Yayın No:009, Ankara:2001

KARATAY,Abdullah, “Sokakta Çalışan Çocuklar: Çocuk İşçiliği ve Sokak Çocukluğu
Arasında Bir Çocuk Kategorisi”, İst. Çocuk Kurultayı Bildiri Kitabı, İstanbul:
2000

KARAMAN,L. P.PAJOUK, ” Batı Almanya” Aile Politikaları, Aile Araştırmaları
Kurumu,Ankara:1991

KARATAY,Abdullah , “İstanbul Sokaklarında Çalışan Çocuklar: Göç ve Kent
Yoksulluğu”, Türkiye’de Çalışan Çocuklar Semineri, DİE, Ankara:2001

KASATURA,İlkay, “Gençlik ve Bağımlılık”, Evrim Yayınevi, İstanbul:1998

KOŞAR,Nesrin, ”Sosyal Hizmetlerde Sosyal Yardım Alanı” Ankara:2000

KORAY,Meryem,Alper TOPÇUOĞLU, “Sosyal Politika” Ezgi Kitabevi, Bursa:1995

KONANÇ,Esin, “Sokak Çocukları” Ankara:1992

KOŞAR,Nesrin, “Sosyal Hizmetlerde Aile ve Çocuk Refahı alanı”,Ankara:1989

KURTULMUŞ,Sevgi, "Sağlık Hizmetlerinde ve Sağlık Sistemleri Bakımından Hesaplama Birimi Olarak Aile", Ekonomik Hesaplamalarda Bir Birim Olarak Aile, Aile Araştırmaları Kurumu, Ankara:1998

KUT,Sema, "Türkiye'de Korunmaya Muhtaç Çocuklar", Türkiye'de Çocuğun Durumu, DPT, Ankara:1989

KÜNTAY,E. G.ERGİNSOY, "Ticari Seks İşçisi Olarak Sömürülen Çocukların Görüşleri ve Gereksinimleri", İst. Çocuk Kurultayı Bildiri Kitabı,İstanbul:2000

LIYNCH,Margeret, "Çocuk İstismarı ve İhmalı", Çocuk İstismarı ve İhmaline Karşı Koyma Derneği, Ankara:1999

PETROL-İŞ, "97-99 Petrol-İş Yıllığı" Petrol-İş Yayınları:58, İstanbul:2000

POLAT, Oğuz, "Sokak Çocukları" Özgün Ofset, İstanbul:2002

ONAT,Ümit, "Kitle İletişim Araçlarının Çocuklar Üzerindeki Etkisi", H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu, Prof.Dr. Nesrin Koşar'a Armağan, Yayın No:009, Ankara:2001

OKAY, Cüneyd, "Osmanlı Devleti'nde Kimsesiz Çocukları Barındırmak İçin Kurulan Bir Kurum: Himaye-i Etfal Cemiyeti (1917-1923)", Osmanlı Toplum 5, Edi: Güler EREN, Yeni Türkiye Yayınlar, Ankara:1999

ÖKE,Mim Kemal, "Aile Kurumu", Aile Politikalar, Aile Araştırmaları Kurumu, Ankara:1991

ÖZKALP,Enver, "Sosyolojiye Giriş" A.Ü.Yayınları,Eskişehir:1994

SABUNCUOĞLU,Zeyyat, Melek TÜZ, "Örgütsel Psikoloji" Alfa, Bursa:1998

SAYITA,S. N.ŞİRİN, "Sokak Çocukları Alt Komisyonu", İst. Çocuk Kurultayı Bildiri Kitabı, İstanbul:2000

SENEMOĞLU,Nuray, "Eğitim Sorunları", TİSK:1997

SENGİR,Orhan, "Rehabilitasyon Ders Kitabı" Sermet Matbaası,İstanbul:1976

SERTER,Nur, "Sanayi Bölgelerinde Çalışan Çocukların Sorunları" TİSK:1997

SEYYAR,Ali, "Sosyal Siyaset Açısından Özürlülüğe Karşı Mücadele" Türdav, İstanbul 2002

SEYYAR,Ali, "Sosyal Siyaset Terimleri" Beta, İstanbul:2002

SEYYAR,Ali, "Bakıma Muhtaçların Sosyal Güvenliği" S.A.Ü. Matbaası,Sakarya:1999

SEYYAR,Ali, "Sosyal Siyaset Açısından Kadın ve Aile Politikaları" Birey Yayıncılık, İstanbul:1999

SEZGİN,İlhan, "Türkiye ve AB Ülkelerinde Çıraklık Öğretimi, Sorunlar ve Gelişmeler",Türkiye'de Çalışan Çocuklar Semineri, DİE, Ankara:2001

SÖZER,Ali Nazım, "Türkiye'de Sosyal Hukuk" Barış Yayınları, İzmir:1998

ŞAHİN,Fatih, "Sosyal Hizmetin Doğası ve Paradigmaları", Prof.Dr. Sema Kut'a Armağan, Yayın No:004, Ankara:1999

ŞAHİN,Fatih, "Sosyal Hizmet Uzmanlarının Sosyal Refah Politikası Süreçlerine Katılımı" Aydınlar Matbaası,Ankara:2000

ŞİRİN,S. M.ŞİRİN, ” Çocuk,Aile ve Kent Komisyonu Raporu”, İst. Çocuk Kurultayı
Bildiri Kitabı,İstanbul:2000

TAŞ,A M.BAKIR A.ATAÖV, “İç Göçün Çocuk İstihdamına Etkisi”, Türkiye’de
Çalışan Çocuklar Semineri, DİE, Ankara:2001

TAŞTI, Enver, ” DİE Çocuk İşgücü Anketlerinin Ortaya Koyduğu Eğilimler”,
Türkiye’de Çalışan Çocuklar Semineri, DİE, Ankara:2001

TAŞKENT,Savaş, “İnsan Haklarının Uluslararası Dayanakları”, Basisen,İstanbul:1995

TİRYAKIOĞLU,Bilgin , “Milletlerarası Özel Hukukta Çocuklara İlişkin Kurallar”,
Aile Araştırmaları Kurumu,Ankara:1991

TİSK, ” Türkiye’de Çocuk İşgücü”, Tisk Yayın No:138

TİSK, “Sanayi Bölgelerinde Çalışan Çocukların Sorunları”, TİSK, Ankara:1997

TİSK, “TİSK-ILO Pendik Sanayi Sitesi Çalışan Çocuklar Bürosu” İstanbul:1998

TİSK, “Sanayide Çalışan Çocuklar ve Tisk’in Faaliyetleri” Ankara:2002

TİSK, ”Türkiye’de Çocuk İşgücü” Ankara:2001

TOMANBAY,İlhan, “Sosyal Yaklaşımlı Mekansal Kent Düzenlemesi, Ankara ve Bir
Kent Bilimci: Camillo Sitte”, Prof.Dr. Sema Kut’a Armağan, Yayın No:009
Ankara:1999

TOPRAK,Zerrin, “Sosyal Kamu Hizmeti Olarak Konut Politikası” İzmir:1990

TOPÇU,Sedat, “Çocuk ve Gençlerin Cinsel İstismarı Ensest ve Pedofili” Ankara:1997

TOROSLU, Nevzat, “Ailenin Korunması Yönünden Ceza Hukukunda Yapılması Gerekli Değişiklikler” Ankara:1984

TUNA, Orhan, N.YALÇINTAŞ, ”Sosyal Siyaset” Filiz Kitabevi, İstanbul:1997

TUNCE, C.A, TOLGAY, M.BEYAZYÜREK, Ç.ERSÜL, O.KARAMUSTAFAOĞLU A.SAMANCI, “Uçucucu Madde Bağımlısı Hastaların Psikolojik İncelemesi”, İstanbul:1990

TURAN, Nihal, “Aile Sorunlarının Çözümünü Kolaylaştırıcı Bazı Bilgi ve Teknikler” H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu, Prof.Dr. Nesrin Koşar’a Armağan, Yayın No:009, Ankara:2001

TURAN, Refik, “Osmanlıların Kurtuluş Yıllarında Çocuk”, Osmanlı Toplum 5, Edi: Güler EREN, Yeni Türkiye Yayınlar, Ankara:1999

UYANIK, D, M.ŞAHABETTİNOĞLU, vd., “Çocukların Temel Eğitime Katılmasının Sosyo- Ekonomik Engelleri ve Destekleri”, Türkiye’de Çalışan Çocuklar Semineri, DİE, Ankara:2001

UĞURLU, Ayşe, “Sosyal Güvenlik”, Türkiye’de Çalışan Çocuklar Semineri, DİE, Ankara:2001

ULUĞTEKİN, Sevda, “Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşması” Ankara:1999

ULUĞTEKİN, Sevda, ” Sokak Çocukları Eğitimcilerin Eğitim Programı” İstanbul:1996

ULUĞTEKİN, Sevda, ” 1940’lı Yıllarda İstanbul’un Sokak Çocukları” Prof.Dr. Sema Kut’a Armağan, Yayın No:009, Ankara:1999

UNICEF, “Türkiye”, Ankara:1999

UNICEF, "Ülke Programı 1997-2000 Ana Uygulama Planı", Ankara:1997

UNICEF," Dünya Çocuklarının Durumu 2002",UNICEF:2002

ÜNSÜR,Ahmet "Mesleki Eğitim ve Mesleğe Yönelme"S.A.Ü.Matbaası,Sakarya:1998

YAVUZER,Haluk, "Çocuk ve Suç" Remzi Kitabevi,İstanbul:1984

YAVUZER,Haluk, "Çocuk ve Suç" Remzi Kitabevi,İstanbul:1993

YAVUZER,Haluk,"Çocuk ve Suç" Remzi Kitabevi,İstanbul:1998

YAVUZER,Haluk, "Psiko-Sosyal Açıdan Çocuk Suçluğu" İstanbul:1986

YILDIZ,Özkan, "Çocuk İstihdamında Toplumsal Değişme Sürecinin Getirdiği Yeni Ögeler", Türkiye'de Çalışan Çocuklar Semineri, DİE, Ankara:2001

YÖRÜKOĞLU,Atalay, "Değişen Toplumda Aile ve Çocuk" Özgür Yayınları, İstanbul:1997

ZAIM,Sabahattin, "Çalışma Ekonomisi", Filiz Kitapevi, İstanbul:1990

ZEYTİNOĞLU,Sezen, "Çalışan Çocuklar ve Sokak Çocukları", Türkiye'de Çocuğun Durumu, DPT, Ankara:198

Makaleler

AYTAŞ,Serpil "Özrümlülerin Rehabilitasyonunun Artan Önemi" Dokuz Eylül Üni. Sos.Bil.Ens.Dergisi,Cilt:2,Sayı:2,Sayfa:54-79,Yıl:2000

BERTAN,M. H.ÖZCEBE, K: YURDAKÖK "Sigara,Alkol,Uyuşturucu İle Savaş Hizmetleri" Yeni Türkiye, Sayı:39, Yıl:2001

CILGA,İbrahim “Gençlerin Gelişiminde ve Madde Kullanımlarını Önlemede Gençlik Merkezlerinin Rolü”, Aile ve Toplum Dergisi, Cilt:1,Sayı:4,Yıl:2001/4

ÇAĞDAŞ,A. R.ARI “Anne-Çocuk İletişim Dili Eğitiminin 4-5 Yaş Çocuklarının Sosyal Gelişimine Olan Etkileri” Selçuk Üni., Sos.Bil.Ens. Dergisi, Sayı:5, Sayfa:391 Yıl:1999

ÇAKMAK,D. A.TÜRKCAN “Alkol ve Madde Bağımlılığı Araştırma ve Tedavi Merkezi AMATEM” Yeni Türkiye, Sayı:39, Yıl:2001

DAĞLI,E “Tütün ve Politika ” Yeni Türkiye, Sayı:39, Yıl:2001

GÜR,Ayşen “Rio’nun Sokak Çocukları” İstanbul Dergisi,Sayı:4,S:29,Yıl:2001

HIZ,Gülaçar “Sokak Çocukları Nasıl Kurtulur” İstanbul Dergisi,Sayı:4,S:6,Yıl:2001

KABADAYI,Reşide “Çocuk Hakları Sözleşmesinin Eğitim Bakımından Çocuklara Getirdiği Haklar ve Ülkemizde Durum” Abant İ.B.Üni., Sos.Bil.Ens.Dergisi, Sayı:1,Sayfa:1-9, Yıl:2000

MEMİŞOĞLU,H. A.YÜCEL “Cinsel Sağlık” Yeni Türkiye, Sayı:39, Yıl:2001

ÖZER,İnan “Toplumsal Değişme ve Kentsel Olgu” Cum.Üni., Sos.Bil.Ens.Dergisi, Ankara:1998 Sayı:1

POLAT,Oğuz “Sokak Çocukları” İstanbul Dergisi,Sayı:4,S:14,Yıl:2001

SENEMOĞLU,Nuray “ÇHŞ Çerçevesinde Çocuğun Eğitim Hakkı”, MEB Dergisi, Sayı:150, Yıl:2001

SEYYAR,Ali “Aile İçinde Çocuklara Yönelik Şiddete Karşı Sosyal Politikalar” Kamu-İş Dergisi, Sayı:4,Cilt:5

SÖNMEZ, Ali “Çocuk İstismarında Önemli Bir Boyut; Çalışan Çocuklar” Sosyal Rehabilitasyon Dergisi, Sayı:4, Yıl:1994, S:15

TOLAN, Barlas “Geleneksel Aileden Çağdaş Aile Yapısına Doğru” DPT Yayın No: 2562, Ankara:2001

ÜLKER, Gönül “Eğitimde Kalite Anlayışı” Abant İ.B.Üni., Sos.Bil.Ens.Dergisi, Sayı:1, Sayfa:120-137, Yıl:2000

YAVUZER, Haluk “Sokak Çocukları” İstanbul Dergisi, Sayı:4, S:19, Yıl:2001

Diğer Kaynaklar

Gazeteler

Milliyet Gazetesi: 23.02.1993

Zaman Gazetesi: 26.05.1998

Türkiye Gazetesi: 03.02.2001

Hürriyet Gazetesi: 20.04.2001

Posta Gazetesi: 15.06.2002

Güneş Gazetesi: 15.06.2002

Posta Gazetesi: 23.11.2002

Hürriyet Gazetesi: 11.03.2003

İnternet Kaynakları

www.aite.com	15.8.2002-17:20
www.atak.gov.tr	15.8.2002-17:35
www.aile.gov.tr	06.9.2002-11:00
www.adana.meb.gov.tr	07.05.2003-11:40
www.cizgil.sitemynet.com/yirmibir.htm	26.06.2002-13:30
www.dpt.gov.tr	10.03.2003-9:45
www.die.gov.tr	10.03.2003-10:00
www.geocities.com	04.03.2001-18:10
www.hakis.org.tr	30.11.2002-11:20
www.iem.gov.tr	29.08.2002-14:30
www.kssgm.gov.tr	15.05.2003-15:20
www.maliye.gov.tr	07.2.2003-16:40
www.shcek.gov.tr	03.07.2003-14:45
www.umutcocuklari.com	10.11.2002-10:25

Raporlar

Eylem Komitesi Toplantı Raporu,”Marmara Deprem Bölgesinde Çalışan Çocukların Rehabilitasyonu ve Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi Projesi” SHÇEK-ILO, Aralık 2002-Sakarya

Programın Gerekçesi ve Stratejisi,”Çalışan Çocukların Rehabilitasyonu ve Çocuk İşçiliği Önleme Projesi” SHÇEK-ILO, Sakarya:1999

SHÇEK,”Sokakta Çalıştırılan ve Yaşayan Çocuklar Raporu”,Ankara:2002

İstanbul Ticaret Odası,”Ekonomik Rapor”,Yayın No:2001/45

Basılmamış Tezler

ACAR,Hakan”Çocuk Hakları Sözleşmesinde Yer Alan Kimi Haklar Açısından Sokakta Ve Hizmet Sektöründe Çalışan Çocuklar”, Hacettepe Üni., Sos.Bil.Ens. Ankara:2000

BURKOVİK,H.Yıldız “Sokakta Yaşayan ve Evden Kaçmış Çocukların WISC-R Test Sonuçlarının Değerlendirilmesi”, Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul:2000

GÖVERCİN,Hüseyin “Aile ve Çevre Özellikleri Açısından Gaziantep Sokak Çocukları”, Hacettepe Üni. Sos.Bil.Ens., Ankara:2000

ÖZENİRLER,Seda “Türkiye’de Çocuk İşgücü Kullanımı, Sorunları ve Ülkeler Açısından Alınması Gereken Tedbirler”,Gazi Üni. Sos.Bil.Ens. Ankara:2000

TUZCUOĞLU,Ferruh “Dünyada ve Türkiye’de Metropol Olgusu ve Metropollerin Yönetimi”, Sakarya Üni. Sos.Bil.Ens. Sakarya:2002- DOKTORA Tezi

YILMAZ,Sibel “Sokak Çocukları” Hacettepe Üni.Sos.Bil.Ens. Ankara:1998

Resmi Gazeteler ve Kanunlar

Çocuk Hakları Sözleşmesi, 27.01.1995-22184 Sayılı Resmi Gazete

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu, Kanun No:3294, 14.06.1986
19134 Sayılı Resmi Gazete

Ailenin Korunmasına Dair Kanun, 17.01.1998-23233 Sayılı Resmi Gazete

İş Kanunu, Kanun No:4857, 10.06.2003-25134 Sayılı Resmi Gazete

Kreş ve Gündüz Bakımevleri Yönetmeliği, 03.12.1983-18240 Sayılı Resmi Gazete

**Korunmaya Muhtaç Çocukların İş ve Meslek Sahibi Olabilmeleri İçin İşyerlerinde
Çalıştırılma Esaslarına İlişkin Yönetmelik**, 28.11.1983-18235 Sayılı Resmi
Gazete

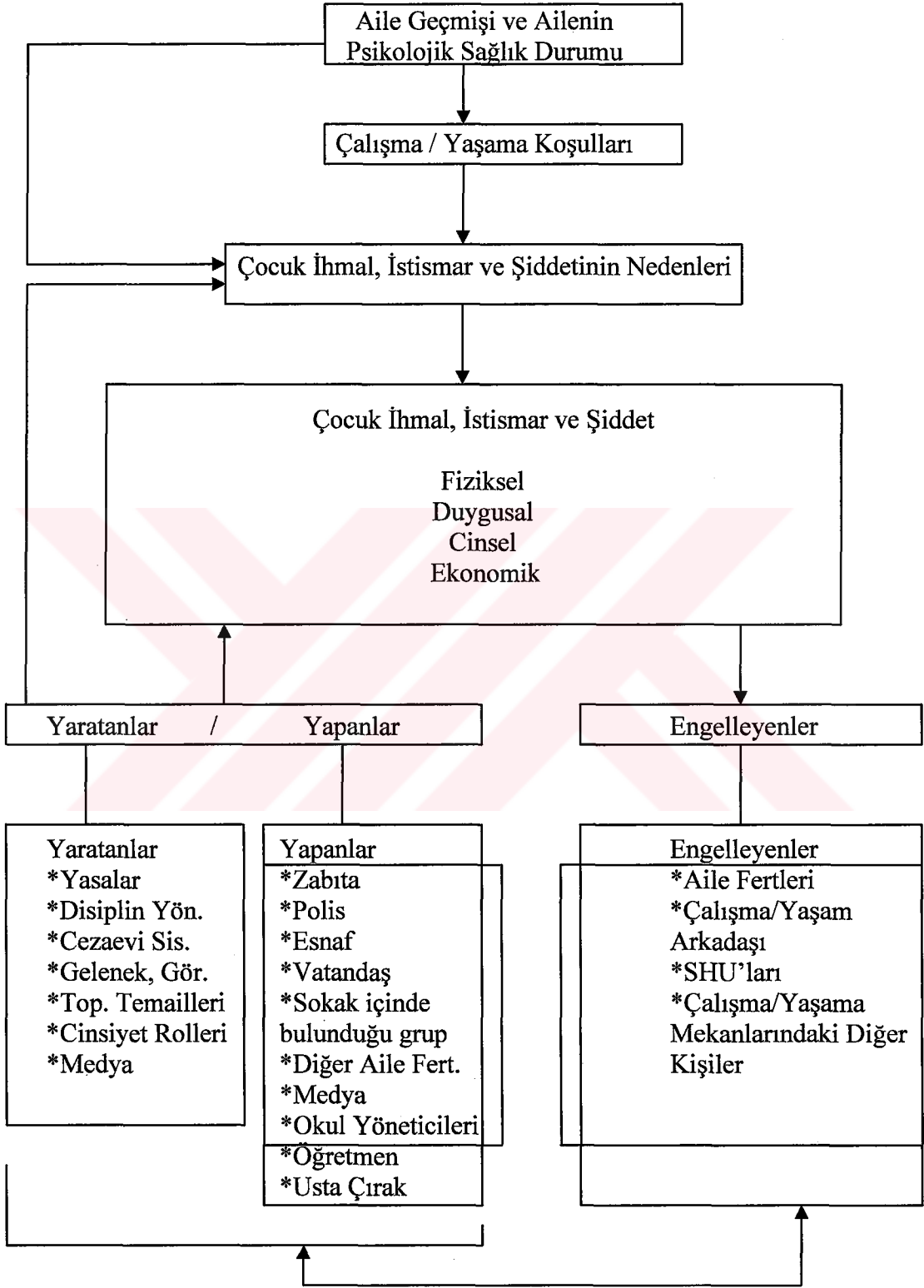
**Korunmaya Muhtaç Çocukların Tespiti, İnceleme Korunma Kararlarının
Alınması Ve Kaldırılmasına İlişkin Yönetmelik**, 28.11.1983-18235 Sayılı
Resmi Gazete

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Çocuk Yuvaları Yönetmeliği
07.01.1999-23576 Sayılı Resmi Gazete

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu, Kanun No:2828,
27.05.1983-18059 Sayılı Resmi Gazete

EKLER

EK-1

EK-2

30 Çocuk İçin İki Yıllık Kurumsal Strateji Planı (Bütçe) Yatılı Kurum 1997 Yılı Fiyatlarıyla

1-Yatırım MALİYETİ

-Arsa	5 Milyar TL.
-İnşaat	25 Milyar TL.
-İç Dekorasyon	10 Milyar TL.
-Demirbaş Araç/Gereç	5 Milyar TL.

2-Personel Giderleri

-Tam Gün Çalışanlar	4 380 Milyon TL.
<u>Bir Yıllık</u> Müdür,Sosyal Hizmet Uzmanı (4) Psikolog, Sekreter, Şoför, Bekçi Spor Eğlence	

-Yarım Gün Çalışanlar Öğretmenler

3-Yiyecek Gideri	120 Milyon TL.
4-Isınma	288 Milyon TL.
5-Telefon	600 Milyon TL.
6-Elektrik	60 Milyon TL.
7-Su	180 Milyon TL.
8-Ulaşım	60 Milyon TL.
Araç Alımı,Günlük Masraf, Per.Ulaşım	3980 Milyon TL.
9-Temizlik	480 Milyon TL.
10-Sağlık	180 Milyon TL.
11-Kırtasiye vs	60 Milyon TL.

TOPLAM

1 YIL 55.388.000.000 TL.

2 YIL 6.888.000.000 TL.

%80 enflasyon ile

1997 yılı işletme sermayesi

12.398.000.000. TL.

1997 yılı 1 çocuğun maliyeti

34.000.000. TL.

Not:Merkez 30 çocuk için düşünülmüştür. Birinci yılda yatırım maliyeti 55 milyar 388 milyon TL. olarak oluşmuştur. İkinci yılda birinci yıldaki ön yatırım harcamaları düşülmüştür.(48.5 Milyar TL.)

1997 yılın: 1\$:152.290,810 TL. (TCMB. verilerine göre)

ÖZGEÇMİŞ

30.11.1976 yılında Sakarya'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Sakarya İlinde bitirdi. 2000 yılında Sakarya Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü'nden mezun oldu. Aynı yıl Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Yüksek Lisans eğitimine başladı. Halen, Çalışma Ekonomisi ve Sosyal Siyaset bilim dalında Yüksek Lisans yapmaktadır.

T.C. YÖNEKÜRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ